گرنگیی ڕەوشت لە سیاسەتدا

THE IMPORTANCE OF ETHICS IN POLITICS

1442 - 2021

عەلی باپیر

چاپی 03

www.alibapir.com

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
عەلی باپیر/AliBapir

archive.org/details/@alibapir
PDF
عەلی باپیر/AliBapir

AliBapir
Google Play
App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

گرنگیی
ڕەوشت لە سیاسەتدا

گرنگـیی ڕەوشــت لە ســیاسەتدا

نـووســینی: عــەلی بــاپیــر

چاپی دووەم ١٤٤٢ك - ٢٠٢١ز

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە

هەولێر- شەقامی 30 مەتری تەنیشت منارەی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر

عــەلــی بــاپیــر (نووسەر)

گرنگــــی ڕەوشـــت لە ســیاسـەت دا

١٣٠ لاپــەڕە

١٧* ٢٤ سـم

بابـەت : ئـاینی

ISBN: 978-9922-620-16-9

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەرێمی کوردستان

ژمارە سپاردنی (٤٧) ی ساڵی ٢٠١٩ پێدراوە

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

خــەتی بــەرگ : نـــەوزاد کۆیــی

دیزاینی ناوەوە و بەرگ : زەردەشت کاوانی

ڕەوشت لە سیاسەتدا

نووسینی

عـــەلی بـــاپیـــر

بسم الله الرحمن الرحيم

www.alibapir.com

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ ﴾

القصص - ٨٣ -

پێشکەش بێ

بەوکەسانەی هەوڵدەدەن ڕەوشتبەرزانەو ئاکار پەسندانە، کارو چالاکیی سیاسیی بکەن و، تێدەکۆشن لەوڕێیەدا گوێ بەئارەزووە دەردەروونییەکان و، فشارە دەرەکییەکان نەدەن و، ئامادەشن لەوپێناوەدا هەرباجێکیان بکەوێتە سەر، سەخاوەتمەندانە بیدەن.

پێشەکی چاپی دووەم

الحمدلله، والصلاة والسلام والبركات على رسول الله، محمد وآله المهتدين بهداه، من الصحب والأزواج والقرابة، والتابعين لهم بإحسان إلى يوم اللقاه

خوێنەری بەڕێز و خۆشەویستم!

ئەم کتێبە: [گرنگیی ڕەوشت لە سیاسەت دا] یەکێکە لە پێویستییەکانی ئەم قۆناغ و هەل و مەرجەی ئێستامان، چونکە سەد داخ و مخابن ئەوەی کە حوکمڕانیی و سیاسەتکردن، لەم واقیعەی ئێستامان دا، بە بۆشایی و کەلێنێکی گەورە و بەرچاوی دادەنرێ، بریتییە لە ڕەچاوکردنی بەها و ڕەوشت و ئاکارە بەرز و پەسەندەکان تێیدا، کە ئەوەش دەرەنجام و دەرهاویشتەی یەکجار خراپی لێی هاتوونەدی کە:

١- لەلایەکەوە: بەرپرس و حوکمڕانان زۆر ناشیرین و دزێو بوون و نیشانەی پرسیاری زۆریان خستوونە سەر خۆیان و، لەبەرچاوی خەڵك و جەماوەر زۆر بێزاروو نابووت بوون.

٢-لە لایەکی دیکەشەوە: خەڵك و جەماوەر زۆر دڵسارد و نائومێد و بێ متمانە بووە، نەك هەر لە حوکمڕان و بەرپرسانی لارو بێ بار، بگرە لە کوێ پڕۆسەو کاری سیاسییش!

شایانی باسیشە:

ئەم کتێبە لەم چاپەی دا -کە چاپی سێیەمیەتی بەگشتیی و دووەمیەتی لە نووسینگەی تەفسیر- وەك خۆی هێڵراوەتەوە، جگە لە بژارکردنی لە هەندێك هەڵە و کەم و کوڕیی چاپیی و، باشتر (تخریج) کردنی هەندێك لە دەقەکانی سوننەت.

سبحان ربك رب العزة عما يصفون، سلام على المرسلين، والحمدلله رب العالمين

٢/١٠/٢٠٢٠ز -- ١٤٤٢/٢/١٥ك

سەرگوزشتەی ئەم کتێبە

خوێنەری بەڕێز!

پێم وانیە لەهیچکەس شێردراوە بێ، کە لەم ڕۆژگارەدا مرۆڤایەتیی لەگەڵ گەلێك كێشەو قەیرانی جۆراوجۆردا دەستەو یەخەیە، لەهەموو بوارەكانی ژیاندا: فیكرو كلتوور، حوكم وسیاسەت، خێزانیی و كۆمەڵایەتیی، ئابووریی و گوزەران، جەنگ و ئاشتیی، ژینگەو دەوروبەر ...هتد.

بەڵام پێم وایە: قەیرانی ڕەوشت و ئاكار (الأخلاق والسلوك) بەگشتیی و، بەتایبەت لەبواری حوكمڕانیی و سیاسەتكردندا، لەهەموو ئەو قەیرانانەی دیكە گورچكبڕترو بەزەڕترەو، چارەسەریشی قورسترو بەمەسرەفترە.

قورسیی چارەسەری قەیرانی ڕەوشت و ئاكارو، تێچوون (خرجي)ی زۆریشی، بەتایبەت لەبواری حوكمڕانییدا، هۆكارەكەی ئەوەیە، كە مرۆڤ "چ وەك تاك، چ وەك كۆمەڵ" بۆی نالوێ بەڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسندەوە پابەندبێ و، دەستبەرداری خەسڵەتە جوان و چاكەكانی نەبێ، لەگەرمەی كاروچالاكیی سیاسیی و ئیدارەدان و، حوكمڕانیی حیزب و حكوومەت و وڵاتدا، مەگەر:

١. خوای بەرزو مەزنی لەخۆی و خەڵك خۆشتر بوێ.

٢. دوارۆژ بەسەر دنیادا هەڵبژێرێ.

٣. ڕووح و لایەنی مەعنەویی، لەجەستەو لایەنی ماددیی، لەلا گرنگتر بێ.

٤. هەق و ڕاستیی و دادگەریی هێندە لەلا شیرین بن، كە بەهیچ شتێكیان نەگۆڕێتەوە، چ جای بۆناهەق و درۆو ستەم، نادیدەیان بگرێ و دەستیان لێ هەڵبگرێ .

ئنجا ئەمانەشی بۆ دەستەبەرنابن، مەگەر هەڵگری هەرکام لەمانە بێ:

١- بووnناسییەکی ڕاست و دروست.

٢- ئیمان و عەقیدەیەکی ساغ و پاك .

٣- خوا پەرستییەکی ڕێك و بێ خلّتە.

٤- ڕەوشت و ئاکارێکی بەرزو پەسند.

کە ئەمەش تەنیاو تەنیا، لەوەحیی و پەیامی ڕاست و ساغ و دەستکاریی نەکراویی خوادا، چنگ دەکەوێ، کە ئیسلامی بەرجەستەیە لەقورئانی بەپێزو ڕێبازی پێغەمبەری بەڕێزدا "صلی الله علیه وسلم".

ئنجا لەبەردەم لە ئیسلام بەهرەمەندبوونی چینی سیاسەتمەدارو بەرپرس و حوکمڕاندا، سێ کۆسپ و لەمپەر هەن، کە ڕێی گەیشتن بەو ئامانجەیان لێدەگرن و، هەتا نەیانبڕن و هەڵیان نەبوێرن، دەستیان پێی ناگات:

یەکەم: لەحاڵێکدا کە وەحییو پەیامی خوا (ئیسلام) تەنیا لەقورئان و ڕێباز (سنة)ی پێغەمبەری خاتەم (محمد)دا "صلی الله علیه وسلم" بەرجەستەیە، ئێستاکە: ئیسلام وەك ئاوی ڕووبارێکی هەڵقوڵاو لەسەرچاوەیەکی ساف و سازگار، کەماوەی هەزارو چوارسەدو پەنجاو پێنج (١٤٥٥)[1] ساڵە بەڕێ کەوتوە، لەماوەی دوورو درێژی ئەو هەموو ساڵانەداو، لەو هەموو ناوچە جوگرافییانەدا، کە پێیاندا ڕەتبووە، خشپ و خاڵ و پووش و پەڵاشو لیتەو لاڵێکی زۆری تێکەڵ بووەو، بۆ کەسانێك شارەزای ئیسلام نەبن، لەدوو سەرچاوە ڕوون و بێ چەندو چوونەکەیدا: (قورئان و سوننەت) ڕووی ڕاستەقینەی ئیسلام، تا ڕاددەیەکی زۆر ون و پەنهان بووە، بەتایبەت بۆ ئەو چین (طبقة)ە سیاسییەی، کە لە سۆنگەی بێبەش (محروم) بوونیانەوەو، لە بووناسیی (معرفة الوجود - ontdogy)و، ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی، هاندەرو پاڵنەرێکی جیددییان نەبووە بۆ هەوڵدان بۆ لێکۆڵینەوەیان لەبارەی ئیسلام و لێتێگەیشتنیەوە.

---

(١) چونکە: ١٤٤٢+١٣ی پێش کۆچکردن بۆ شاری مەدینە = ١٤٥٥ ساڵ.

دووەم: ئەو چینە سیاسییە "زۆربەی" لەئەنجامی بەهرەمەند بوونیاندا لە کۆمەڵێك پلەو پێگەو ئیمتیازی ماددیی و مەعنەویی، پەردەیەکی ئەستووری لە خۆبایی بوون (غرور)و لەکەوڵی خۆ دەرچوون و، خۆ گەورە بینین، بەسەر عەقڵ و دڵیان هەڵکشاوەو، پێیان نەنگیی و کەمیی بووە، لەبارەی ئیسلامەوە پرسیار بکەن و، خۆیان هۆشیارو بەرچاو ڕوون بکەن و، بەزۆریی لەحاڵەتی نەزانیی ئاوێتە (الجهل المركّب)دا گیرۆدەو گرفتار بوون و، لە ئیسلام نەشارەزان و ناشزانن، کە نە شارەزان.

سێیەم: لەسۆنگەی ئەوەوە، کە ئایەتەکانی کتێبی بەرزو بەپێزی خواو دەقەکانی ڕێبازی پێغەمبەری پێشەوا "صلى الله عليه وسلم"، زۆر بەڕوونیی و ڕاشکاویی و بێ پێچ و پەنا، لەبواری چۆنیەتی حوکمڕانیی کردندا، نوختەیان خستۆتە سەرپیت و، سەرەنجام پابەندیی بەئیسلامی بەرجەستە لەقورئان و سوننەتدا، دەبێتە کۆسپ و لەمپەرێکی مەحکەم، لەبەردەم تێرکردنی ناشەرعییانەی غەریزەکانیان و، هێنانەدی ناڕەوایانەی بەرژەوەندییەکانیانداو، بێگومان ئەوەش سڵەمینەرەوەیەکی گەورەی کەسانێکە لە ئیسلام، کەمرۆڤ تەنیا وەك جەستەو تۆپەڵێك حەزو غەریزەو، ژیانیش تەنیا وەك ماددە دەبینن!

بەڵێ، خوێنەری بەڕێز!

بەبڕوای بەندەو بەپێی ئەزموون و شارەزایی چەندان ساڵەم، ئەو سێ کۆسپ و لەمپەرە، پەرچ و ئاستەنگی بەردەم زۆربەی ئەو چینە سیاسییەن، کەساڵانێکی دوورو درێژە، بەو شێوە سەقەتەو ناشەرعییانەو دواکەوتووانەیە، ئەم وڵاتە بەڕێوە دەبەن.

هیواداریشم ئەم کتێبە بەرچاو ڕوونییەکی باش بێ و، هاوکارێکی ساغ بێ، بۆ هەموو ئەو کەسانەی هەست بەمەترسیی دابڕێنرانی ڕەوشت و ئاکاری پەسند، لەکایەو کاری سیاسیی و حوکمڕانیی دەکەن، کە قۆڵی هیممەتی لێ هەڵماڵن، بۆ گێڕانەوەی ڕەوشت و خووی بەرزو جوان، بۆ کارو چالاکی سیاسیی، تاکو

چیدیکە هەمووڵایەك ئەو هەموو باجە گرانانەی ئەو لێکدابڕانەی: (ڕەوشتی بەرزو کاری سیاسیی) نەدەین بەگشتیی و، بەتایبەتیش زۆربەی چینی سیاسیی و حوکمڕان و بڕیار بەدەست، زیاتر خۆی عەیبداری لای خەڵك و گوناهباری لای خوا نەکات.

ئەو کتێبەی بەردەستیشت لەئەسڵدا، کۆی دوو وتاری بەندەیە، کە بەناوونیشانی: (سیاسەتکردنی ڕەوشتبەرزانە: چۆن و بۆچی؟!) لە هۆڵی مەڵبەندی سلێمانییدا، پێشکەشی کۆمەڵێکی بژاردە لەخوشك و برایانی مشوور خۆرو بەرپرس کراون و،(١) پاش هێنانە سەر کاغەزو تایپکران و چاو پێدا گێڕانەوەو دەستکاریی خۆم، لەدوو توێی ئەم کتێبەدا چاویان بەدنیا هەڵهێناوە.

لێرەوەش سوپاس و پێزانینم بۆ سەرجەم ئەو بەڕێزانە دەردەبڕم، کە دەستیان هەبوو لەبەرهەمهێنانی ئەم کتێبەدا، بەتایبەت (ناوەندی ڕاهێنان و گەشەپێدان)، کە بیرۆکەی پێشکەشکردنی ئەم بابەتەو، هەل و مەرج بۆ ڕەخساندنی لەلایەن ئەوانەوە بوو.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ،

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

١٥/ ٣ / ١٤٤٠ ك

٢٣ / ١١ / ٢٠١٨ ز

هەولێر

---

(١) لە ڕۆژی: ٢٠١٨/١١/٣ز دا .

پێشەکیی و ڕێخۆشکردن

إِنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِه اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَن لاَ إِلَهَ إلاّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسولُهُ.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ آل عمران

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾ ﴾ النساء

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ﴿٧٠﴾ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ الأحزاب

أَمَا بَعد:

فَإِنَّ أَصْدقَ الَحديث كَلامُ الله، وَخَيرَ الهَدْي هَديُ مُحَمَّد صَلَّى اللَّه عَليهِ وَسلَم، وَشَرَّ الأُمورِ مُحْدَثاتُها، وَكُلَّ مُحدثَةٍ بِدْعة، وَكُلَّ بِدْعةٍ ضَلالة، وَكُلَّ ضَلالةٍ فِي النّار.

بەرێـــــزان!

بابەتی سیاسەتکردن بە ڕەوشتی بەرزو جوان، هەمیشە هەر بابەتێکی گرنگ و هەستیارەو، شایانی ئەوەیە، کە قسەو باسێکی زۆری لەسەر بکرێت، بەڵام بەتایبەت لەم هەل و مەرجەی ئێستای هەرێمی کوردستاندا، بەڵکو عێراق و، فراوانتریش، زیاتر دەیهێنێ، کە قسەی لەسەر بکەین، لەبەر ئەوەی بەداخەوە، کە سیاسەتکردن لە ئەنجامی لێکدابڕانی لەگەڵ ڕەوشت و بەها بەرزەکاندا، ڕەونەق و جوانیی خۆی لەدەست داوە، لەحاڵێکدا کە سیاسەتکردن لە ڕوانگەی شەریعەتەوە، پیشەی پێغەمبەران (صەڵات و سەلامی خوایان لەسەر بێ)، بووە، وەك پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ:

((كانت بنو إسرائيل تسوسهم الأنبياء، كلّما هَلَكَ نبيٌّ خَلَفَه نبيٌّ) رواه البخاري:٣٢٦٨، و مسلم: ١٨٤٢.

واتە: گەلی بەنو ئیسرائیل، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) سیاسەتیان دەکردن، هەرکات پێغەمبەرێك وەفاتی دەکرد، یەکێکی دی لە شوێنی دەبوو بە جێنشین.

سیاسەتیان دەکردن، واتە: سەرپەرشتییان دەکردن، لە ڕاستییدا وشەی (سیاسەت)، "وەك دواییش باسی دەکەین" سەرپەرشتییکردن و مشوور لێخواردن و کاروبار هەڵسووڕاندنە.

ئنجا لە حاڵێکدا، کە سیاسەتکردن لە ڕوانگەی شەریعەتەوە، پیشەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بووە، بە دەقی فەرمایشتی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، ئێستا وا ناشیرین کراوە، کە ژمارەیەك لە کەسە ناودارەکانی ئێمە - یانی جیهانی ئیسلام - بەشێوەیەکی خراپ باسیان کردوە، چەند نموونەیەکتان بۆ دێنمەوە:

١- یەكێك لەوانە: مامۆستا (سەعیدی نورسیی) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، لە (رسائل النور) لە بەرگی (٩) (السیرة الذاتیة)دا گوتوویەتی: (أعوذ بالله من الشیطان والسیاسیة)، پەنا بەخوا دەگرم لە شەیتان و لە سیاسەت[1].

هەڵبەتە بۆخۆی دوایی دەڵێ: (لە سیاقێكدا ئەو قسەیەم كرد، كە ڕۆژێك تەماشام كرد، دوو كەس، كە هەردووكیان ئەهلی عیلم بوون، بوو بە مشت و مڕیان لەسەر كێشەیەكی سیاسیی، كە هەر كامیان لە حیزبێكی سیاسیی جیا لەوی دیكەیاندابوو، دوایی مشت و مڕەكەیان سەری بۆ ئەوە كێشا، كە یەكێكیان ئەوی دیكە بە كافرو گومڕا دابنێ، ئیدی لەوەوە من سڵەمینەوەیەك و ڕاچڵەكینێكم بۆ دروست بوو، گوتم: سیاسەتێك سەر بۆ ئەوە بكێشێ، ئینسان ڕەفیقەكەی خۆی بە كافر دابنێ، هەروا باشە، پەنای لێ بەخوا بگری و توخنی نەكەوی!)).

هەڵبەتە من دوایی قسەی خۆمم لەو بارەوە هەیە.

٢- یەكێكی دیكە لەوانە، پیاوێكی ناوداری جیهانی ئیسلامە (شیخ محمد عبدە)ی میصریی، كە لە كتێبی: (الإسلام والنصرانیة والعلم والمدنیة)[2] قسەیەك دەكات، ئەمە دەقی قسەكەیەتی:

(إن السیاسة یضْطهِدُ الفكر والدین، أعوذ بالله من السیاسة، ومن لفظ السیاسة، ومن معنى السیاسة، ومن كل حرف یلفظ من كلمة السیاسة، ومن كل خیال یخطر ببالي من السیاسة، ومن كل أرض تذكر فیها السیاسة، من ساس یسوس وسائس ومسوس).

(شێخ محەممەد عەبدە) عالمێكی گەورەیە، موصلێح و چاكسازییخوازێكی گەورەی جیهانی ئیسلامە، بەڵام دیارە زۆر هەستیاریی بەرامبەر بە سیاسەت بۆ پەیدا بووە، كە دوایی باسی دەكەم، ئەوە چ جۆرە سیاسەتێك بووە!

---

(١) بڕوانە: كلیات رسائل النور، ٩، السیرة الذاتیة، ص٢٣٧، ط٧ / ٢٠١٣م.

(٢) ص١٠١،١٠٠،ط١٩٥٤، القاهرة.

واتە: سیاسەت هەم بیرکردنەوەو هەم دینداریی دەچەوسێنێتەوە، پەنا بەخوا دەگرم لە سیاسەت و، لە وشەی سیاسەت و، لە مەعنای سیاسەت و، لەهەر پیتێك، کە گۆ دەکرێ لەوشەی سیاسەت و لەهەر خەیاڵێك، کە لەسیاسەت بەخەیاڵم دادێ و، لەهەر زەمینێك، کە باسی سیاسەتی تێدا دەکرێ و لە (ساس یسوس وسائس ومسوس).

٣- یەکی دیکە لەوانە، ئەدیبێکی ناودارە، کە ئەوانەی سەروکاریان لەگەڵ ئەدەبدا هەیە، حەتمەن ناویان بیستوە، ئەویش (مصطفی لطفي المنفلوطي)، کە ئەویش ئەدیبێکی مەشهووری میصرییە، لە کتێبێکی دا بەناوی: (النظرات)[١]، ئەو زۆر توندتر باسی سیاسەت دەکا، دەڵێ: (لا فرق عندي بين السياسيين والجلاّدين إلا أن هؤلاء يقتلون الأفراد وهؤلاء يقتلون الأمم، يعلم الله أني أُبغِضُ السياسة وأهلَها بغضي للكذب والغِشِّ والخيانة والغدر، هل السياسي إلا رجل عَرَفَتْ أُمَّتُه أنّه لا يوجد بين أفرادها من هو أقسى منه قَلْباً ولا أكثر كيداً، أيستطيع الرجل أن يكون سياسياً إلا اذا كان كاذباً في أقواله وأفعاله، يُبطِنُ خلاف ما يُظْهِرُ، ويُظْهر خِلافَ ما يُبْطِنُ، وَيَبْتَسِمُ في مواطن البكاء، ويبكي في مواطن الإبتسام؟!).

واتە: لەلای من جیاوازیی نیە لە نێوان سیاسەتمەدارەکان و جەللادەکاندا، ئەوانەی کە لە خەڵك دەدەن، یان خەڵك دەکوژن، ئەوەندە هەیە، جەللادەکان تاك تاك خەڵك دەکوژن، بەڵام سیاسییەکان بە کۆمەڵ خەڵك دەکوژن و، کۆمەڵگاکان لە بەین دەبەن.

خوا دەزانێ، کە من ئەوەندە ڕقم لە سیاسەت و لە ئەهلی سیاسەتە، کە ڕقم لە درۆیەو لە غەش و خیانەت و پەیمان شکێنییە، ئایا سیاسیی هەر ئەو کەسە نیە، کە ئۆممەتەکەی، [کۆمەڵگاکەی] دەزانن، کە هیچ کەس لەو دڵ ڕەقتر نیە؟ ئایا مرۆڤ دەتوانێ سیاسیی بێ، مەگەر درۆزن بێ، لە قسەو لە کرداریداو، پێچەوانەی ئەوەی ئاشکرای دەکات پەنهانی بکات و، پێچەوانەی

---

(١) ج٢، ص٢٣،٢٢.

ئەوە دەربخات، کە لە دڵی دا هەبێ، هەروەها لە شوێنێك، کە پێویست بکا بگری، پێبکەنێ و، لە شوێنیك کە پێویست بکات پێبکەنێ، بگری؟

ئنجا لێرەدا دەمەوێ ئەوەتان پێ بڵێم: ئەوەی وای کردوە، کە مامۆستایەکی وەك (سەعید نورسیی)، کە بە تەئکید باش لە ئیسلام حاڵی بووە، هەروەها مامۆستا (شێخ موحەممد عەبدە)، کە زانایەکی گەورەبوودەو، (مصطفى لطفي المنفلوطي)، کە ئەدیبێکی گەورەیە، ئاوا بە توندیی بەرامبەر بە سیاسەت قسە بکەن، ئەوەیە کە سیاسەتی چەواشەکارانەو بێ کەڵك و بەکارنەهاتوو، پڕ فرت و فێڵ و غەش و خیانەتیان زۆر بینیوە.

ئنجا من تێبینییم لەسەر قسەکانیان ئەوەیە، هەم مامۆستا نورسیی، هەم (شیخ محمد عبده)، هەم (مصطفى لطفي المنفلوطي)، نەدەبوو بە گشتی باسی سیاسەت بکەن، بەڵکو دەبوو بڵێن: سیاسەتێك، کە ڕەوشت و ئاکاری بەرزی لەگەڵدا نیە، یان سیاسەتێك، کە لەسەر بناغەی ئیمان و عەقیدە بنیات نانرێ.

بێگومان ئەو سێ کەسە، هەرسێکیان مسوڵمانن و، دەبوو قەیدێکی بخەنە سەرێ، نەك بە گشتیی و بە ڕەهایی زەمی سیاسەت بکەن، کە ئێستا خەڵکێك لە شوێنکەوتووانی مامۆستا سەعیدی نورسیی هەیە، هەستیاریی هەیە بەرامبەر بە سیاسەت و کاری حیزبیی و سیاسیی، لەبەر ئەو قسەیەی مامۆستا، هەرچەندە ئەو لە سیاقێکدا کردوویەتی، کە سیاقێکی تایبەت بووە "وەك پێشتر لەزمانی خۆیەوە نەقڵمان کرد" بەڵام قسەیەك کە تۆ نەتبەستۆتە بە قەیدێکەوەو، بە ڕەهایی کردۆتە، دوایی ئەو قسەیە، لە غەیری ئەو سیاقەدا، کە تۆ کردووتە، بەکاردەهێندرێت.

بەڕێــــزان! ئەم بابەتە لە حەوت (٧) تەوەردا پێشكەش دەكەم:

تەوەری یەكەم: پێناسە، پێناسەی هەركام لە وشەكانی: ڕەوشت، سیاسەت، ڕەوشتی سیاسیی، دەكەین.

تەوەری دووەم: تێكگیرانی ڕەوشتبەرزیی و كاری سیاسیی، كێشەیەكی لەمێژینەی بەشەرە.

باسی دەكەین، كە چ نەوعە سیاسەتێك، لەگەڵ ئاكاری پەسندا تێكدەگیرێ!

تەوەری سێیەم: ڕەوشتە بەرزە سیاسییە بنەڕەتییەكان، كە دوازدە (١٢) ڕەوشت و ئاكاری بنەڕەتیی، بواری حوكم و سیاسەت دەخەینە ڕوو.

تەوەری چوارەم: ڕەوشتە بەرزەكانی بەرپرسان لە بواری سیاسەت و حوكمڕانییدا.

لەم تەوەرەشدا، دوازدە (١٢) ڕەوشت و ئاكاری پەسندی، كە بۆبەرپرسان پێویستن، دەخەینەڕوو.

تەوەری پێنجەم: ڕەوشتە بەرزە سیاسییەكانی خەڵك و جەماوەر، لە مامەڵەیان لەگەڵ حوكمڕان و بەرپرساندا.

لەم تەوەرەیەشدا، شەش (٦) ڕەوشت و خەسڵەتی بەرزو جوانی خەڵك، لە مامەڵەیان لەگەڵ بەرپرساندا، دەخەینەڕوو.

تەوەری شەشەم: دارنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەكان لە كاری سیاسیی، دەرهاویشتەی زۆر خراپ، بەڵكو كارەساتباری لێ دەكەونەوە.

تەوەری حەوتەم: بناغەو هۆكارەكانی ڕەوشت بەرزیی لە سیاسەتدا.

لە كۆتاییشدا: دەرەنجامێك كە گوشراو و خوڵاصەی هەموو بابەتەكەیە، دەخەینە ڕوو.

تەوەری یەکەم

پێناسە

بەڕێـــــزان!

ئێمە لەم تەوەرەی یەکەم دا سێ وشە پێناسە دەکەین:

١- ڕەوشت (أخــــلاق).

٢- سیاسەت.

٣- ڕەوشتی سیاسیی.

١) ڕەوشـت (أخـــلاق):

بە نسبەت ڕەوشت (أخلاق)ەوە، هەم (ابن فارس)[١] هەم (راغب الأصفهاني)[٢]، هەم (ابن منظور) خاوەنی (لسان العرب)[٣]، هەموویان لەسەر ئەوەکۆکن، کە دەڵێن: وشەی (أخلاق) لە ڕووی زمانەوانییەوە، کۆی (خُلُق)ە، (خُلُق)یش بریتیە لەو سروشتەی، کە مرۆڤ لەسەری دروستبووە، ئنجا "وشەی (خُلُق)" لەگەڵ (خَلْق)دا، یەك ڕیشەیان هەیە، لەبەر ئەوەی (خَلْق) واتە: ئەندازەگیریی کردن و، دروستکردنی شتێك بە ئەندازە، ئنجا ئەو (خلق)ەش، کە مرۆڤی لەسەر دروستکراوە، ئەویش شێوەو ئەندازەیەکی هەیەو، لێرەوە ڕیشەکەیان دەچێتەوە سەر یەك.

(راغب الأصفهاني) قسەیەکی جوان دەکا، دەڵێ: دوو وشەمان هەن: (خَلْق) و (خُلُق)، وشەی (خَلْق) بریتیە لە تەعبیرکردن لە ڕواڵەتی مرۆڤ، لە جەستەی، (خُلُق) یش تەعبیرکردنە لە ناخی مرۆڤ و، لە ڕەوشت و ئاکارو دیوی پەنهانی مرۆڤ.

پێغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم)، وەك دایکمان عائیشە (خوا لێی ڕازی بێ) لێی دەگێڕێتەوە، دەڵێ: (كان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) يقول: أَللَّهم كما حسَّنت خَلْقي، فأَحْسِنْ خُلقي) أخرجه أحمد: ٢٤٤٣٧، قال الهيثمي رجاله رجال الصحيح.

---

(١) بڕوانە: مقاييس اللغة، ج٢، ص٢١٤.

(٢) بڕوانە: مفردات ألفاظ القرآن، ص١٧٣-١٧٤، المطبعة العصرية/٢٠١٢م.

(٣) بڕوانە: لسان العرب، ج٤،ص١٩٤.

واتە: خوایە وەك چۆن جەستەو ڕواڵەتمت باش خوڵقاندوە، ڕەوشت و ئاكاریشم چاك و، جوان بكە.

٢) ســیاســەت:

أ- وشەی سیاسەت، ئەگەر زۆر بە كورتیی پێناسەی بكەین، ماناكەی ئاوایە: (السياسة: هي القيام على الشـيء بما يُصْلحـه)[1]، واتە: سیاسەت بریتیە لە سەرپەرشتییكردنی شتێك، بە شێوەیەك كە چاكی بكا.

ب- (إمام عبدالرحمن التاج) لە كتێبی: (السياسة الشرعية والفقه الإسلامي)دا، تۆزێك درێژە دەداتە پێناسەكەی و، دەڵێ: (السياسة: إسمٌ للأحكام والتصرفات التي تُدَبَّرُ بها شؤونُ الأمة في حكومتها وتشريعها وقُضاتها، وفي جميع سلطاتها التنفيذية والإدارية، وفي علاقاتها الخارجية التي تربطها بغيرها من الأمم)[2].

واتە: سیاسەت، ناوە بۆ ئەو یاسایانەو ئەو هەڵس و كەوتانە، كە كاروباری كۆمەڵگایان پێ بەڕێوە دەچێ، هەم لە حكوومەتیدا و، هەم لە یاسادانانی و، هەم لە دادوەرەكانیداو، لە هەموو پێگەكانی دەسەڵاتی جێ بەجێ كردن و بەڕێوە بردن و، لە پەیوەندییەكانیدا بەوڵاتان و نەتەوەكانی دیكەوە.

جـ- (ابن خلدون) پێناسەیەكی زۆر جوانی سیاسەت دەكات، هەڵبەتە ئەوە پێناسەی خیلافەت و جێنشینایەتیی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)، كە هەر دەبێتەوە بە سیاسەت، دەڵێ: (حَمْلُ الكافة على مقتضى النظر الشرعي في مصالحهم الأخروية والدنيوية الراجعة إليها)[3] خیلافەت، یاخود سیاسەت، بریتیە لەوە، كە خەڵك وا دار بكرێ، بەپێی ئەوە كە شەریعەت دەیخوازێ، كە بەرژەوەندیی دوارۆژیانی تێدا

---

(١) لسان العرب لابن منظور، ج٦، ص١٠٧.

(٢) ص٨.

(٣) المقدمة، ص١٥١،١٥٠.

هەیەو، بەرژەوەندیی دنیاشیان، کە بەرژەوەندیی دنیاشیان هەر لە پێناو هێنانەدی بەرژەوەندیی دوارۆژیاندایە، (کە ڕەزامەندیی خوای پەروەردگارە).

د- (الماوردي)یش ئاوا پێناسەی خیلافەت و حوکمڕانیی کردوە:

{الإمامة موضوعة لخلافة النبوة، في حراسة الدين وسياسة الدنيا}[١].

واتە: ئیمامەت بۆ جێنشینایەتیی پێغەمبەرایەتیی دانراوە، لەپاسەوانێتیی کردنی ئایین و مشوور لێخواردنی کاروباری دنیادا.

٣- ڕەوشــتی ســیاسیی:

براو خوشکانی بەڕێز! وشەی: ڕەوشتە سیاسییەکان، زۆر لە کتێبەکاندا گەڕام، پێناسەیەکی دیاریی کراوی نەبوو، بۆیە من ئاوام پێناسە کردوە:
(الأخلاق السياسية عبارة عن الأخلاق الفاضلة والقيم الرفيعة التي يتحلّى بها المجتمع عامة والمسؤولون خاصة، في مجال الحكم والسياسة، كي يُحَقِّقوا من خلالها الأهداف الشرعية المبتغاةِ كالعدل وغيره).

واتە: ڕەوشتە سیاسییەکان بریتین لەو ئاکارو ڕەوشتە پەسندو جوانانە، کە کۆمەڵگا بە گشتیی و، سیاسەتمەداران و بەرپرسان بە تایبەت، خۆیانیان پێ دەڕازێننەوە، لە بواری حوکم و سیاسەتدا، تاکو لەمیانی ئەو ڕەوشتە بەرزانەدا، ئەو ئامانجە شەرعییانە، کە دەویسترێن، بهێندرێنە دی، وەك: دادگەریی و غەیری دادگەرییش.

ئێستاش دوای پێناسەکردنی هەرکام لەوشەکانی: ڕەوشت و سیاسەت و ڕەوشتی سیاسیی، کۆتایی بەتەوەری یەکەمی بابەتەکەمان دێنین و دەچینە سەر تەوەری دووەم:

---

(١) الأحكام السلطانية، ص٥.

تەوەری دووەم

تێکگیرانی ڕەوشتی بەرز و کاری سیاسیی، کێشەیەکی لە مێژینەی بەشەرە

بەڕێـــــزان!

ئەمە ئەگەر هەر ئاوا بە ڕەهایی بیلێین[١]، وەك چۆن ڕەخنەمان گرت لە قسەكانی: (شیخ محمد عبده) و مامۆستا مەلا (سەعیدی نورسیی) و (مصطفی لطفي المنفلوطي)، كە بە ڕەهایی زەمی سیاسەتیان كردوە، قسەكەی ئێمەش دیسان هەڵە دەردەچێ.

براو خوشكە بەڕێزەكانم!

دەبێ بپرسین: ئایا ئەوە چ سیاسەتێكە، كە لەگەڵ ڕەوشت و بەهای بەرزدا، تێك دەگیرێ؟

ئایا هەموو كارێكی سیاسیی، لەگەڵ ڕەوشت و بەها بەرزەكاندا، تێك دەگیرێ؟!

ئنجا ئەگەر ئەوە ڕاست بێ، دەبێ ئەو خەڵكە هەمووی بایكۆتی سیاسەت بكاو، دەبێ بڵێین: با هیچ كەس كاری سیاسیی نەكا، چونكە ئەگەر سیاسەتت كرد، ڕەوشت و بەهای بەرزت نامێنێ! دەبێ هەموو وا بڕیار بدەین، وەك (نیكۆڵا میكاڤیلی) "كە دوایی قسەكانی دێنم" دەڵێ: هەر كەسێ كاری سیاسیی بكا، دەبێ واز لە ڕەوشت و بەهای بەرز بێنێ، پەیمان و بەڵێن و ڕەوشتی جوان و ڕاستگۆیی و.. هتد، نابێ هیچی لە كاری سیاسیی دا بخوێندرێتەوە!

بەڵێ، ئەگەر ڕەوشتی بەرزو ئاكاری پەسندو بەهای جوان، لەگەڵ سیاسەتكردندا تێكبگیرێن، بە ڕەهایی و لە هەموو كات و شوێنێكدا، دەبێ ئینسان دەستبەرداری یەكێكیان بێ: یان دەستبەرداری كاری سیاسیی ببێ، یاخود دەستبەرداری ڕەوشت و بەهای بەرز بێ!

بەڵام بەدڵنیاییەوە ئەوە ڕاست نیە، كە لە هەموو كات و شوێنێكداو، هەموو جۆرە سیاسەتكردنێك، لەگەڵ ڕەوشت و بەها بەرزەكاندا تێكبگیرێ، بەڵكو

---

(١) واتە: بەڕەهایی بڵێین: [تێكگیرانی ڕەوشتی بەرزو كاری سیاسیی، كێشەیەكی لە مێژیینەی بەشەرە].

سیاسەتێك، كە ئامانجی خراپ و ستەمكارانەی هەبێ و، ئامڕازو شێوازی ناشەرعییانە بگرێتە بەر، ئەو سیاسەتەیە، كە لەگەڵ ڕەوشت و بەها بەرزەكاندا دژ دەوەستێ، چونكە: بیكەن بە نیشانە! هەمیشە ئامانجت چۆن بێ، ئامڕازیش و شێوازیش و ڕێبازیشت، كە بۆ هێنانەدی ئەو ئامانجە دەیگریە بەر، هەروا دەبێ.

هەر كەسێك ئامانجی چاك و بەرزی هەبێ، دەخەفتێ و، چاو دەگێڕێ بۆ ئامڕاز پاك و بەرزیش و، بەپێچەوانەوە: هەر كەسێ ئامانجی نزم و خراپی هەبێ، بێگومان هەوڵی دابینكردنی ئامڕازو ڕێبازی خراپ و ناشەرعییش دەدات، چونكە: ئامانجی خراپ و ناشەرعیی، بە ئامڕازی ناشەرعیی نەبێ، نایەتەدی، ئنجا دەڵێین: بەداخەوە بەدرێژایی مێژووی بەشەر، بەزۆریی ئەوانەی، كە سیاسەتیان كردوە، ڕەوشت و بەها بەرزەكانیان ڕەچاو نەكردوون، جگە لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)و، تاكە تاكەیەك، كە لەژێر ڕۆشنایی و ڕێنمایی وەحییدا حوكمڕانیی و سیاسەتیان كردوە.

بۆ وێنە: باسی (حامورابی) دەكرێ و، باسی (ئەنۆشیروانی عادل) و، باسی فڵان كەسێك دەكرێ، تاك تاك، ئەویش مەرج نیە لە هەموو شتێكدا، بەڵام وەك گوتراوە: (لە چاو شلان پەیتە)، ئەوانیش لەچاو ناشیرینان جوان بوون، ئەگەرنا پابەندبوون بە ڕەوشت و بەهای بەرزەوە لە كاری سیاسییدا، كاتێك مەیسەر دەبێ، كە ئەو كەسە ئامانجەكانی لە كاری سیاسییدا، ئامانجی بەرز بن و، ئامانجی شەخسیی و بنەماڵەیی نەبێ و، ئامانجی حیزبیی نەبێ و، ئامانجی ناشەرعیی نەبێ، چاوی لە فرت و فێڵ نەبێ، چاوی لە زوڵم و ستەم نەبێ، چاوی لە قۆرخكاریی نەبێ، دەبێ ئامانجی زۆر بەرزو جوانی هەبن، ئەوجار ئەو ئامانجە بەرزو باشانەی، ئامڕازی باش پەلكێش دەكەن، وەك زانایانی ئیسلامیش گوتوویانە: (للوسائل حكم المقاصد) ئامڕازەكان هەمان حوكمی ئامانجەكانیان هەیە، هەمیشە ئینسان، كە ئامانجی بەرزو باشی هەبوون، چاو دەگێڕێ بۆ ئامڕازو شێوازی باشیش، بۆ هێنانەدی ئەو ئامانجانە.

کەواتە: ئەوە زۆر گرنگە ئێمە بیزانین، ئەگەر بەڕەهایی بگوترێ: ئەخلاق و سیاسەت تێکدەگیرێن، دەبێ بڵێین: نا، بەڵکو سیاسەتی چەوت و ستەمکارانەی ناشەرعیی، لەگەڵ ئەخلاقی پەسندو ڕەوشت و بەهای بەرزدا تێك دەگیرێن، ئەگەرنا وەرە سیاسەتی شەرعییانە بکە، هەرگیز پێویستیت بە درۆ نیە، پێویستیت بە خەڵك هەڵخەڵەتاندن نیە، پێویستیت بە فرت و فێڵ و چاوبەستەکێ نیە، پێویستیت بە پەیمان شکێنیی نیە، چونکە تۆ ئامانجکێت نیە، یەکی لەسەر ئەو وەسیلە خراپانە کەوتبێ، بەڵگەشمان ئەوەیە، کە ئایا پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) کەسێك دەتوانێ لە مێژووی پێغەمبەراندا، لەسەر یەکێکیانی ساغ بکاتەوە، کە بەڵێن و پەیمانێکی شکاندوە، قسەیەکی کردوە وانەبووە؟ نەخێر، ئنجا نەك هەر ئەوان، بەڵکو چوار خەلیفە ڕاشیدەکان (خوا لێیان ڕازی بێ)، هەروەها ئەو حوکمڕانانەی دیکە، کە کەم و زۆر، بەدوای ڕووناکیی و هیدایەتی پێغەمبەرایەتیی کەوتوون، لە هەموو ئەو سیفەتە نزمانە (رذائل)ە دوور بوون، پیاوانێکی وەك: (عمر بن عبدالعزیز) و (عمادالدین زنكي) و (محمود زنكي) و (صلاح الدین)ی ئەییوبیی و سوڵتان مەحموودی غەزنەویی و...هتد، ژمارەیەکی باشیان باس دەکرێن، لەبەر ئەوەی پەیوەست بوون بە ئیمان و ئیسلام و شەریعەتەوە، بۆیە: دادگەربوون، دڵسۆزبوون، زاهید بوون، دڵڕەق نەبوون، بەرامبەر بە خەڵك لێبوردە بوون، چاوپۆشییکار بوون و، ڕازاوە بوون بە ڕەوشت و سیفەتە جوانەکان.

ئنجا تەماشا بکەن، براو خوشکانی بەڕێزم!

پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) چۆن بە نووری وەحیی، ئایندەی ئۆممەتەکەی بینیوە، ئایندەی دنیای بینیوە، تەماشای ئەو فەرمایشتە بکەن، کە باسی ئەو جۆرە سیاسەتە دەکا، کە لە ئەخلاق و ڕەوشت و بەها بەرزەکان دادەبڕێ، دەفەرموێ:

(سيأتي على الناس سنوات خدّاعات، يُصَدَّق فيها الكاذب، ويُكَذَّب فيها الصادق، و يُؤتمن فيها الخائن، ويُخَوَّن فيها الأمين، وينطق فيها الرويبضة، قيل: ومن الرويبضة؟ قال: الرجل التافِهُ يتكلّم (يَنْطق) في أمر العامة).

ئەم فەرموودەیە فەرموودەیەکی صەحیحە، (حاکم) لە (المستدرك)دا هێناویەتی و بە صەحیحی داناوەو (ابن ماجه) هێناویەتی و (الألباني) لە (صحيح ابن ماجه)دا بە ژمارە (٣٧٧٧) هێناویەتی هەروەها (الترمذي) هێناویەتی و (الألباني) لە (صحيح الجامع)دا بە ژمارە (٣٦٥٠) بە صەحیحی داناوە، هەروەها (أحمد شاكر) بە صەحیحی داناوەو لە (السلسلة الصحيحة)دا هاتوەو (الهيثمي) لە: (مجمع الزوائد)دا گوتوویەتی: فەرموودەیەکە هیچ ئیشکالێکی لەسەر نیە، کە ڕاستە (سنداً ومتناً)، واتە: لەڕووی زنجیرەی ڕاوییەکانی و لەڕووی نێوەڕۆکیشەوە.

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: ساڵانێك بەسەر خەڵکدا دێن، ساڵانێکی فریودەر، هەڵخەڵەتێنەر، کە تێیاندا، بابای درۆزن بە ڕاستگۆ دەزاندرێ و، هی ڕاستگۆ بە درۆزن دەزانرێ، هەروەها ئینسانی خائین، بە ئەمیندار دادەندرێ و، ئینسانی ئەمینداریش بە خائین دادەندرێ، (رويبضة)[1] قسەی تێدا دەکا [یانی: ئەمرو نەهی تێدا دەکا] گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا! (صلى الله عليه وسلم) (رويبضة) چییە؟

فەرمووی: (الرجل التافه) پیاوی هیچ، پیاوی بێ نێوەڕۆك، قسە لەکارو باری خەڵکدا دەکا.

بەڕێـــزان!

هەر ئاوا بە واقیعی دنیای حوکم و سیاسەتدا چاو بگێڕن! چەند پیاوی پووچ و بوودەڵە (الرجل التافه) دەبینن! پیاوی پووچ و بوودەڵە کێیە؟

کەسێك خوا نەناسێ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نەناسێ، حەڵاڵ و حەڕام نەزانێ، فەرق بە ڕاست و درۆ نەکا، فەرق بە ڕاست و چەوت نەکا، بەرژەوەندیی چۆنی بوێ وابکا، ئامادە بێ هەموو خەڵك بە قوربانی بەرژەوەندییەکی خۆی، هی خزمێکی، هی حیزبەکەی بکا، هی دەوروبەری بکا، ئەگەر ئەمە (الرجل التافه) نەبێ، کێیە؟

---

(١) الرُّويبضة: الرجل المقيم العاجز، المعجم الوسيط، ص٣٢٣.
واتە: ڕەمیبیزە: پیاوی دانیشتوو (هەڵخزاو)ی دەستەپاچە.

کەسێك دارنرابێ لە هەموو ئەو ڕەوشت و بەها بەرزانەی، کە هەموو مرۆڤێك دەبێ خۆییان پێ برازێنێتەوە، چ جای کەسێك کە سەرپەرشتیی خەڵك دەکات و، ئەمرو نەهی مرۆڤەکانی بەدەستە، ئەگەر ئەوە پووچ و بوودەڵە نەبێ، دەبێ کێ بێ؟!

ئەمە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، هەواڵی پێداوین، کە ڕۆژگارێك دێ، کۆمەڵگا بەو شێوەیەی لێدێت، لە ئەنجامی ئەوەدا، کە پێوەرەکان هەڵدەگێردرێنەوە، چونکە: کە دەفەرموێ: درۆزن تێیدا بە ڕاستگۆ دادەندرێ و، ڕاستگۆ بە درۆزن دادەنرێ و، خائین بە ئەمیندارو، ئەمیندار بە خائین، مەبەست ئەوەیە، کە پێوەرەکانی خەڵك، تێك چوون، واتە: ئەوە کە دەبێ ڕەوشتی بەرز لەسەرووی هەموو شتێکەوە بێ و، دەبێ ڕەوشتی جوان هەوێنی هەموو شتێك بێت: کەسابەت دەبێ بە ڕەوشتەوە بکرێ، سیاسەت دەبێ بە ڕەوشتەوە بکرێ، خزمایەتیی دەبێ بە ڕەوشتەوە بکرێ، بەڵکو کە زانیاریی فێری خەڵك دەکەی، دەبێ ڕەوشت و ئەخلاقی لەگەڵدا بێ، کە هاموشۆی مزگەوت دەکەی، کە خواردن دەخۆی...هتد، هەموو شتێك دەبێ بە ئاکارو ڕەوشتی پەسندەوە بێ، ئەگەرنا لەسەری قەرزدار دەبیەوە! ئنجا فەرمووەکە فەرموویەتی: ڕۆژگارێك دێ، کە خەڵك ئەو پێوەرانەی لێ تێك دەچن.

ئنجا با تەماشای فەرمایشتێکی دیکەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بکەین، هەر دەربارەی لێك دابڕانی ڕەوشت و سیاسەت، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: (لَتُنتقضَنَّ الإسلامُ عروةً عروةً، فكلّما انتقضت عروةٌ، تشبَّث الناس بالتي تليها، وأولهن نقضاً الحكم، وآخرهن الصلاة). أخرجه ابن حبان: ٦٧١٥، وصححه الألباني وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) برقم: ١١٧٤٤ رجالهما رجال الصحيح.

واتە: گرێ و قوڵفەکانی ئیسلام، گرێ گرێ قوڵفە قوڵفە، هەڵدەوەشێنەوە {(عروة) یانی: دەسك، یان هەنگڵی شتێك، هەنگڵی گۆزە، کە دەستی تێدەگرێ} هەر کە قوڵفەیەك هەڵدەوەشێتەوە، خەڵك دەست بە ئەوی دیکە دەگرێ، یەکەمین گرێ و قوڵفە، کە لە ئیسلام هەڵدەوەشێتەوە، بریتیە لە حوکمڕانیی و، دوا قوڵفەشی بریتیە لە نوێژ.

واتە: وەختێك نوێژ نامێنێ، مانای وایە: ئیسلامەتیی بوونی نامێنێ.

ئێستا لەم ڕۆژگارەدا کاری زۆر لەدژی ئیسلام دەکرێ، تەماشا بکەن! زۆرێك لەو وڵاتانەی، کە حوکمێکی بنەماڵەیی و میراتییشیان هەیە، کە لە ئەسڵدا بە تام و بۆنێکی دینیی، دروست بوون، ئەوانەش دژی تەوژمی ئیسلامیی: ئیسلامی سیاسیین [ئیسلامی سیاسیی! ئێمە یەك ئیسلاممان هەیەو بەشێك لەو ئیسلامە سیاسەتەو حوکمڕانییەو، بەشێکی عیلم و فیکرەو، بەشێکی تەقوایە، بەڵام ئەوە بە حیساب وەك ناوو ناتۆرەیەو بۆ ناشیرین کردنە: ئیسلامی سیاسیی، یان ئیسلامی توندڕەو، یان ئیسلامی ئوصوولیی!] بەڵێ، تەنانەت ئەوانیش بوون بە تیپێك و ئەو دەهۆڵە دەکوتن، لە دژی ئەو کۆمەڵ و جموجۆڵە ئیسلامییانەی، لەدژی ئەو تەوژمە ئیسلامییەی کە:

١) دەیەوێ مسوڵمانان هەڵسێنێتەوە.

٢) دەیەوێ چی دیکە خێرو بێری وڵاتی مسوڵمانان بە تاڵان نەبردرێ.

٣) دەیەوێ چی دیکە مسوڵمانان کەسانێك حوکمیان بەسەردا نەکەن، وەك مەڕو ماڵ تەماشایان بکەن، ئاخر بۆ زانیارییتان! حوکمی بنەماڵەیی و میراتیی، یانی: ئەو خەڵکە وەك مەڕو ماڵ تەماشا کراوە، کابرایەکی مەڕدار، ئەگەر بۆخۆی مرد، مەڕو ماڵەکەی کێ دەبێتە خاوەنی؟ کوڕەکەی، خزمەکانی، ئەوانەش (عباد و بلاد) بە هی خۆیان دەزانن و خۆیان بە خاوەن و، وڵات و خەڵکەکەش بە موڵك دەزانن، بۆیە کاتی خۆی ڕاپەڕیوێکی میصریی[1]، لە (خدێوی) پادشای میصر ڕادەپەڕێ، دەڵێ: (إنّ الله تعالى خَلقنا أحراراً ولم يَخلقْنا عَقاراً، والله لا نُوَرَّث بعد اليوم)، واتە: خوا ئێمەی بە ئازاد خوڵقاندوە، ئێمەی وەك زەوی و زار دروست نەکردوە (بە میراتمان بگرن)، بەخوا لەمەودوا، نابێ بە میرات بگیرێین.

---

(١) پێم وایە: (أحمد عرابي باشا) بووە، کە سەرکردەیەکی شۆڕشگێڕی ناوداری میصریی بووە.

مەبەستم ئەوەیە: پرۆسەی هەڵوەشاندنەوەی ئیسلام و دوور خستنەوەو داڕنینی حوکم و سیاسەت و، دەستەڵات و ئەمرو نەهی لە ئیسلام، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: یەکەمین شتە، کە لە ئیسلامدا هەڵدەوەشێندرێتەوە، ئنجا وردە وردە، هەتاکو دواجار دەگاتە نوێژ.

ئێستا تەماشا دەکەی: تەنانەت هەندێك لەو قەوارانەش، کە بەبیانووی جێبجێکردنی شەریعەتەوەو بەناوی ئیسلامەوە، دروستبوون، ئەوانەش کەوتوونە دەهۆڵ کوتان لەگەڵ ئەو زلهێزو دەوڵەتانەدا، کە هەر کەسێ خۆی بجووڵێنێ، هەر کەسێ بڵێ: پێویستە شەریعەت حاکم بێ، هەر کەسێ باسی قورئان و سوننەت بکات، دەڵێن: ئەوەش توندڕەو و پەڕگیرە، ئەوەش [فەندە مینتا لیست - Fandementalist] (أصولي) و، تیرۆریستە! بە تەئکید دەزانین بەناوی ئیسلامەوەو لەژێر پەردەی ئیسلامدا کاری توندوتیژیی کراوە، بەڵام ئاشکرایە ئەو تەوژمە ئیسلامییەی، کە دەیەوێ و دەڵێ: دەبێ وڵاتی مسوڵمانان بە ئیسلام ئیدارە بدرێ، داوایەکی هەیە، هیچ حەقێك لەوە حەقتر نیە، با خەڵکی ڕۆژئاوای نەصرانییش، وڵاتی خۆیان بە ئایینی خۆیان ئیدارە بدەن، هەروەها با خەڵکی هیندو چینیش و، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ئاسیاش، ئیلهام لە دینەکانی خۆیان وەربگرن، بەڵام مسوڵمانانیش حەقی خۆیانە، وڵاتی خۆیان بە پێی بەرنامەو دینی خۆیان بەڕێوە بەرن، هیچ شتێك لەوە حەقتر نیە، بۆیە زۆر ستەم و ناهەقییە، ناحەزو دوژمنێکی ئیسلام، ئەو حەقە بکاتە بەرچەسپێك و تۆمەتێك، هەرکەسێك باسی حوکمی ئیسلام و باسی حوکمی شەریعەتی کرد، بڵێ: ئەوە توندڕەو و پەڕگیرە، ئنجا ئەوە ئەگەر وڵاتانی ئەوروپاو ئەمریکاو جوولەکەو زلهێزانی دنیا بیڵێن، بەهەرحاڵ، بەڵام حەیفە وڵاتانێکیش بیڵێن، کە لە ئەسڵدا حوکمەکەیان لەسەر ئەساسی ئیسلام دامەزراوە، هەڵبەتە بەشێوەیەکی لادەرانە (تحريفي)، چونکە لە ئیسلامدا حوکمی بنەماڵەیی و میراتیی، بوونی نیە، لە ئیسلامدا بناغەی حوکم بریتیە لە:

﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴾ الشورى: ٣٨.

واتە: كاروبار بەڕێوەبردنیان بەڕاوێژە، بەڵام ئەوانە دەیانەوێ: (أمرهم شوربة بینهم) بێ، نەك ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴾، بۆیە لەهەر شوێنێك جموجۆڵێكی ئیسلامیی هەبێ، هەندێك لەو دەوڵەتانە، پێی قەڵسن، كەچی لەگەڵ جوولەكەو نەصرانیی و دەوڵەتانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا، باشترین پەیوەندییان هەیە!

تەوەرەی سێیەم

ڕەوشتە بەرزە سیاسییە بنەڕەتییەکان

بەڕێـــزان!

ئایا ئێمە هەروا بە قسەی ڕووت دەڵێین: ئیسلام کۆمەڵێك ئاکارو ڕەوشتی سیاسیی دیاریی کردوون، یاخود بە ڕاستیی ئیسلام: ئایەتەکانی خوای پەروەردگارو، فەرمایشتەکانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لەو بوارەشدا نوختەیان خستۆتە سەر پیت؟!

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە بە (بەڵێ) خوا پشتیوان بێ لە سێ تەوەردا، سی (٣٠) ڕەوشت دێنین، هەڵبەتە، بەکورتیی و، بەخێرایی:

١- دوازدە (١٢)یان ڕەوشتە سیاسییە بەرزە بنەڕەتییەکان، ئەوانە چ کۆمەڵگا، چ سیاسەتمەداران و حوکمڕانان، هەموویان پێویستە بەو ڕەوشتە بەرزانە ڕازاوە بن.

٢- دوازدە (١٢)شیان ئەو ڕەوشتە بەرزانەن، کە پێویستە حوکمڕان و بەرپرسان ڕەچاویان بکەن.

٣- شەش (٦)یشیان، دەبێ خەڵك و جەماوەر، مامەڵەیان پێ لەگەڵ حوکمڕان و بەرپرساندا بکەن، هەموویان دەبن بە سی (٣٠) ڕەوشت و ئاکاری پەسند.

ئێستا نۆرەی دوازدە (١٢) ڕەوشت و ئاکارە سیاسییە پەسندە بنەڕەتییەکانە:

١) ڕاســتیی (الصــدق):

یەکەمین ڕەوشتی بەرزی سیاسیی بنەڕەتیی بۆ هەموو لایەك، بریتیە لە، ڕاستیی، ڕاستیی لەگەڵ کێدا؟ ڕاستیی مرۆڤ لەگەڵ خۆیدا، لەگەڵ خوادا، لەگەڵ خەڵکدا، چونکە زۆر کەس وشەی (صدق) تەنیا بە ڕاستگۆیی تەفسیر دەکا، بەڵام لە ڕاستییدا (صدق) یانی ڕاستیی و، ڕاستگۆیی بەشێکە لە ڕاستیی، ڕاستگۆیی ئەوەیە زمانت ڕاست بێ و، لەگەڵ خەڵکدا ڕاستگۆبی، بەڵام ڕاستیی ئەوەیە، کە پێشتر دڵت ڕاست بێ و، لەگەڵ خۆتدا ڕاست بی،

شتێك بەزمان نەڵێی، لەدڵتدا نەبێ، هەروەها بەدڵ و زمان و کردەوە، لەگەڵ خەڵکدا ڕاست بی و، لەگەڵ خوای پەروەردگاردا ڕاست بی.

لەزۆر ئایەت و فەرمایشتدا خوای بێ وێنەو هاوەڵ و پێغەمبەرەکەی "صلی الله علیه وسلم"، باسی ڕاستیی (صدق)یان کردوە، بۆ وێنە:

١- ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَكُونُوا۟ مَعَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ ﴾ (التوبة).

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! پارێز لە خوا بکەن و لەگەڵ ڕاستاندابن.

٢- هەروەها لەسووڕەتی (الأحزاب)دا خوا مەدحی ڕاستانی کردوەو فەرموویەتی:
﴿ وَٱلصَّـٰدِقِينَ وَٱلصَّـٰدِقَـٰتِ ﴾ الأحزاب: ٣٥.

واتە: پیاوانی ڕاست و ئافرەتانی ڕاست [خوا بەڵێنی لێبوردن و پاداشتی پێداون].

٣- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: (إن الصدق يهدي إلى البِرِّ، وإن البِرَّ يهدي إلى الجنة، وإن الرجل يَصْدُقُ، حتى يكتب عند الله صدِّيقاً، وإن الكذب يهدي إلى الفجور، وإن الفجور يهدي إلى النار، وان الرجل يَكْذِبُ حتى يُكْتَبَ حتى عندالله كذّاباً)، رواه البخاري: ٦٠٩٤، ومسلم: ٢٥٧١.

واتە: ڕاستیی دەبێتە هۆی چاکەکاریی و، چاکەکاریی هۆکاری چوونە بەهەشتە، هەروەها مرۆڤ لەسەر ڕاستیی بەردەوام دەبێت، تاکو لەلای خوا بە زۆر ڕاستبێژتر (صدیق) دەنووسرێ، [هەربۆیەش (صدیق) نازناوی ئەبووبەکری صیددیقە (خوا لێی ڕازی بێ)].

هەروەها درۆ سەردەکێشێ بۆ خراپەکاریی و، خراپەکارییش هۆکاری چوونە ئاگر"ی دۆزەخ"ەو، (جاری وایە) مرۆڤ لەسەر درۆکردن بەردەوام دەبێ، هەتا لەلای خودا بەدرۆزن دەنووسرێ.

براو خوشکانی بەڕێز! بێگومان ڕاستیی لە سیاسەتکردندا، لە کاری سیاسییدا، زۆر زۆر گرنگە، بەڵام وەك گوتمان: دەبێ سەرەتا لەگەڵ خوا

ڕاست بی و، لەگەڵ خۆت ڕاست بی، ئنجا دەتوانی لەگەڵ خەڵکدا ڕاست بی، زمانت ڕاست بێ، دڵت ڕاست بێ، کردەوەو هەڵوێستەکانت ڕاست بن.

٢) دڵســـۆزیی (النصيحـــة):

(نصيحة) بریتیە لەوەی: بەرامبەرەکەت چۆنی بۆ چاکە، ئەوەت بۆ بوێ و، هەوڵ بدەی ئەوەی بۆ بێنیە دی، پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)، وایان فەرمووە، بۆ نموونە:

أ- خوای بەرزی مەزن، لەسەر زمانی (نووح) ڕوو بەگەلەکەی دەفەرموێ: ﴿وَأَنصَحُ لَكُمْ﴾ الأعراف: ٦٢. واتە: دڵسۆزییتان بۆ دەنوێنم.

ب- هەروەها خوا لەسەر زمانی (هوود) ڕوو بەگەلی (عاد) دەفەرموێ:

﴿وَأَنَا۠ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ الأعراف: ٦٨. واتە: من بۆ ئێوە دڵسۆزێکی ئەمیندارم.

جـ- پێغەمبەری کۆتاییش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (الدِّين: النَّصِيحَةُ، قُلْنا: لِمَنْ؟ قال: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسولِه، وَلِأَئِمَّةِ المُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِم) مسلم:٥٥.

واتە: دینداریی دڵسۆزییە، گوتمان: بۆکێ؟

فەرمووی: بۆ خواو، بۆ کتێبەکەی و، بۆ پێغەمبەرەکەی و، بۆ پێشەوایانی مسوڵمانان و، بۆ مسوڵمانان بەتێکرا.

د- (عن جرير بن عبدالله قال: بَايَعْتُ رسول الله "صلى الله عليه وسلم" على إقام الصلاة وإيتاء الزكاة والنُّصْحُ لِكُلِّ مسلم) رواه البخاري: ٥٧، ومسلم: ٥٦.

واتە: (جرير بن عبدالله) گوتوویەتی: پەیمانم لەگەڵ پێغەمبەری خوادا بەست، لەسەر بەرپاکردنی نوێژو زەکات دان و، دڵسۆزیی بۆ هەموو مسوڵمانێك.

(الدين: النصيحة)، دینداریی و مسوڵمانەتیی: دڵسۆزییە، (النصح) واتە: دڵسۆزیی، بەرانبەرەکەت چۆنی بۆ چاکە، تۆ ئەوەی بۆ بکەی و، ئەوەی پێ بڵێی و، ئەوەت بۆی بوێ.

ئنجا ئایا دەبێ لە تاقیکردنەوەی ڕاستیی (صدق)و، لە دڵسۆزیی (نصح)دا چەند سیاسەتمەدارمان دەربچن؟!

هەیە جگە لە خۆی و بنەماڵەکەی و عەشیرەتەکەی و خزمی و حیزبی، دڵسۆزی کەسی دیکە نیەو، ئەوانیشی بۆخۆی دەوێ!.

٣) دادگـەریی (العـدل):

دادگەریی ماناو مەفهوومێکی زۆر فراوانی هەیە، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) باسی کردوە، کە ئاسمانەکان و زەوی بە دادگەریی ڕاوەستاون.

خوا لە قورئاندا لە زۆر شوێندا باسی (عَدْل) دەکا:

١- ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ﴾ النحل: ٩٠.

واتە: خوا فەرمان بەدادگەریی دەکات...

٢- ﴿وَأُمِرۡتُ لِأَعۡدِلَ بَيۡنَكُمُ﴾ الشورى: ١٥.

واتە: (ئەی موحەممەد بڵێ:) فەرمانم پێکراوە، کە دادگەرییتان لەنێودا بەرپا بکەم...

٣- ﴿فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَهُمَا بِٱلۡعَدۡلِ وَأَقۡسِطُوٓاْۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ﴾ الحجرات: ٩.

واتە: (دوولایەنی ناکۆك) دادگەرانە ئاشتەواییان لەبەیندا بکەن و دادگەربن! بێگومان خوا دادگەرانی خۆشدەوێن.

٤- پێغەمبەری خوا (محمد)یش فەرموویەتی: (إِنَّ الْمُقسِطينَ عِنْدَاللَّهِ عَلَى مَنَابر مِنْ نُور، الَّذين يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهم وَماوَلوا) مسلم: ١٨٢٧.

واتە: بێگومان دادگەران لەخزمەت خوادا، لەسەر چەند دوانگەیەکی نوورییبنن، ئەوانەی لەحوکمڕانییانداو، لەگەڵ نێزیکانیان و، لەگەڵ ئەوانەی لەژێر بەرپرسیاریتییان دان، دادگەریی دەکەن.

دادگەریی (عدل)یش ئەوەیە، کە وەك چۆن مافی خۆت داوا دەکەی، هی خەڵکیش بدەی: (أخذ مالَكَ، وإعطاء ما عليك)[1].

٤) ڕاوێـــژکردن (الشـــورى):

أ- خوای پەروەردگار ڕاوێژکردنی خستۆتە نێوان نوێژو زەکاتەوە:

﴿ وَٱلَّذِينَ ٱسۡتَجَابُواْ لِرَبِّهِمۡ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَمۡرُهُمۡ شُورَىٰ بَيۡنَهُمۡ وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ ﴾ الشورى: ٣٨.

واتە: ئەو (بڕوادار)انەی وەڵامی پەروەردگاریانیان دایەوەو، نوێژیان بەرپاکردو، کاروباریان لەنێویاندا بەڕاوێژەو، لەوەی پێمان داون دەبەخشن.

تەماشا بکەن! حیکمەتی خوا ئەوپەڕی نیە، بۆ ئەوەی ئێمە لێمان تێك نەچێ، کە شووڕاو کاروبار بەڕاوێژ بەڕێوەبردنیش، بەشێکە لەدین، خوا بۆی خستووینە نێوان نوێژو ماڵ بەخشینەوە، نوێژو زەکات، چونکە هەموو کەس دەزانێ: دین دەبێ نوێژی تێدا بێ و، دەبێ زەکات و ماڵ بەخشینیشی تێدا بێ، کەواتە: ئەگەر نوێژ پایەی مەعنەوییەو، زەکات پایەی ئابوورییە، ڕاوێژیش پایەی سیاسیی و ئیداریی کۆمەڵگایە.

ب- (أنس بن مالك) لەبارەی زۆر پرس و ڕا وەرگرتن و ڕاوێژکردنی پێغەمبەری خوا "صلى الله عليه وسلم"بەهاوەڵانییەوە، گوتوویەتی:

---

(١) المعجم الوسيط، ص٥٨٨.

(مارأيت أحداً أكثر مشورة بأصحابه من رسول الله) رواه الترمذي: ١٧٦٧.

واتە: هیچ کەسم نەدیوە لە پێغەمبەری خوا زیاتر، ڕاوێژ بە هاوەڵانی بکات.

٥) مشـوورخۆریی (الموالاة):

ڕەوشتێکی دیکەی بنەڕەتیی لەبواری کارو چالاکیی سیاسییدا، کە لەسەر هەموولایەك پێویستە، بریتیە لە:

بە تەنگەوە بوون و مشوورخۆریی، وەك خوای کارزان و میهرەبان فەرموویەتی:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ ﴾ التوبة -٧١-.

واتە: بڕوادارانی پیاو و بڕوادارانی ئافرەت، دۆست و پشتیوان و مشوور خۆری یەکدیین...

بەڕێزان! بۆ زانیارییتان ئەم ڕستەی: ﴿بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ﴾ ئەوە دەگەیەنێ، کە دەبێ بڕوادارانی پیاو و ئافرەت: دۆستی یەکدی بن، دڵسۆزو مشوورخۆری یەکدی بن و، سەرپەرشتیی یەکدی بکەن و، پشتی یەکدی بگرن و...هتد، چونکە وشەی (موالاة) زۆر چەمك و واتای لێ وەردەگیرێن[1] و، ئەم دۆستایەتیی نێوان پیاوانی ئیماندارو ئافرەتانی ئیماندار، چەمك و واتایەکی فراوانی هەیە، دواییش خوای پەروەردگار شەش (٦) موفرەدە باس دەکا، کە ئەو دۆستایەتیی و هاوکارییەی نێوانیان، بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو شەش (٦) ئەرکەیە:

﴿ ..يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ ﴾ التوبة.

---

(١) بڕوانە: مفردات ألفاظ القرآن، راغب الأصفهاني، ص٥٦٦.

واتە: فەرمان بەپەسند دەکەن و، ڕێگریی لە ناپەسند دەکەن و، نوێژ بەرپا دەکەن و، زەکات دەدەن و، فەرمانبەریی خواو پێغەمبەرەکەی دەکەن، ئا ئەوانە خوا بەزەیی پێیان دادێ، بێگومان خوا زاڵی کارزانە.

٦) فەرمان بە پەسەندو ڕێگریی لە ناپەسەند (الأمـر بـالمعـروف والنهـي عـن المـنكـر):

ئایەت و فەرمموودە لەوبارەوە زۆر زۆرن، بۆ نموونە:

أ- خوای دادگەر دەفەرموێ:

﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ ... ﴾ آل عمران: ١١٠.

واتە: ئێوە چاکترین کۆمەڵن بۆ خەڵکی (مرۆڤایەتیی) ڕەخسێنراون، فەرمان پەسند دەکەن و، ڕێگریی لە ناپەسند دەکەن و، بڕوا بەخوا دێنن...

ب- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (والذي نفسي بيده، لتأمرنّ بالمعروف، ولتنهون عن المنكر، أو ليوشكنّ الله أن يبعثَ عليكم عقاباً منه، ثم تدعونه فلا يُستجاب لكم)، رواه الترمذي: **٢١٦٩** وقال حديث حسن.

واتە: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بەدەستە: دەبێ فەرمان بە پەسند بکەن و ڕێگریی لە ناپەسند بکەن، ئەگەرنا نیزیکە خوا لەلایەن خۆیەوە، سزایەکتان بۆ بنێرێ، ئنجا هەرچەندە داوای لێ بکەن - لایبەرێ- وەڵامتان نەداتەوە.

٧) خوا پێ مەبەست بوون و نیاز پاکیی (الإخلاص):

أ- خوا "عز وجل" دەفەرموێ:

﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ﴾ البينة: ٥.

واتە: تەنیا فەرمانیان بەوە پێکرابوو، کە خوا بپەرستن: ملکەچیی و فەرمانبەریی بۆ ساغ بکەنەوە...

ب- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (إنما الأعمال بالنيات...) (البخاري:١، ومسلم: ١٩٠٧، واتە: بێگومان کردەوەکان تەنیا بەگوێرەی نیازو مەبەستەکان وەردەگیرێن.

بەڕێزان!

بیکەن بە نیشانە، هەر کاتێك ئینسان دڵەکەی بەرەو خێرو حەق وەرچەرخا، جەستەو ئەندامەکانیشی هەموویان لەگەڵ خۆی دەبات، بەڵام ئەگەر لێرەوە ئینسان تێکچوو، هەموو شتێکی لێ تێك دەچێ.

جارێك لەساڵی: (١٩٩٨)ز دا لە کەشتییەکدا سوار بووبووین، لەنێوان: دوورگەی (ماڵتا) و شاری (بنغازیی)دا، شەو بوو، شەپۆلی زۆر گەورە گەورە دەهاتن، چوومە لای کابرای کەشتییوان، گوتم: مەترسیی ئەو بایە، تاکو چەندە؟ ئاماژەی کرد بۆ کۆمپیوتەرێك و گوتی: ئا ئەوە دەبینی؟

گوتم: بەڵێ.

گوتی: تاکو ئەوەمان لێ تێك نەچێ، زۆر خەتەر نیە.

گوتم: ئەوە چییە؟

گوتی: ئەوە ئەو کۆمپیوتەرەیە، کە ڕێمان پیشان دەدات و هەرکات وەستا، ئەو کاتە ئێمە نازانین بۆ کوێ دەچین!

ئنجا نیازساغیی (إخلاص)، ئەو قیبلەنومایەیە، کە ڕێڕەو (إتجاه)ت بۆ دیاریی دەکاو، ئەگەر دڵت بەخواوە پەیوەست بێ، ڕێت لێ ون نابێ، بۆیەش کاتێك کەسێك دەبینم لاڕێ (منحرف) دەبێ، هەرکەسێك بێ، خەڵکی ئیسلامیی بێ، یان هی دیکە بێ، بە تەصەووڕی خۆم، نیشانەی پرسیار دەخەمە سەر نیەت و دڵەکەی، چونکە دەڵێم: ئەگەر لەدڵەوە لەگەڵ خوا ڕاست بکا، ڕێ دەردەکات و سەری لێ ناشێوێ، چونکە خوا فەرموویەتی:

﴿ وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَا ﴾ العنکبوت: ٦٩.

واتە: ئەوانەی لە پێناوی ئێمەدا تێبکۆشن، ڕێبازەکانی خۆمانیان نیشان دەدەین و، بەرەو خۆمان پەلکێشیان دەکەین.

خوای پەروەردگار بە لوتفە لەگەڵ بەندەی خۆیدا، بەشەرتێك دڵەکەی لەگەڵ خوادا ڕاست و ساغ بێ.

ئنجا ئێمە، کە باسی کاری سیاسیی دەکەین، پێم وایە هەڵەی سیاسیی، پێش ئەوەی بیگێڕیەوە بۆ ناهۆشیاریی سیاسیی، بەنسبەت خەڵکی مسوڵمانەوە، دەبێ بیگێڕیەوە بۆ دڵ و دەروونەکەی، ڕەنگە لەوێوە تەواو نەبێ و، شەیتان فێڵی لێ کردبێ، قیبلەنومایەکەی تێك چووبێ، بۆیە ڕێڕەوەکەی لێ تێك چووەو، نازانێ بەرەو کوێ دەچێ!

٨) ئـامـانج بەرزیی (سـمو الغـاية):

خوا "سبحانه وتعالی" دەفەرموێ:

﴿ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ ﴾ القصص: ٨٣.

واتە: ئەم مەنزڵگای دوارۆژە، تەنیا بۆ کەسانێکی دادەنێین، کە بەرزییان ناوێ لە زەویداو، خراپەکارییان ناوێ، (واتە: بۆئەوە نایانەوێ حوکمڕان و دەسەڵاتداربن، تاکو خۆیان بەسەر خەڵکدا فەرز بکەن و، خراپەکاریی بکەن لە زەوی دا)، سەرەنجامیش بۆ پارێزکارانە.

واتە: مەنزڵگای دوارۆژ، خوا تایبەتی دەکات بە پارێزکارانەوە، کە بەهەشتە.

ئەمەش ئەوەی لێ وەردەگیرێ: کە ئەگەر ئامانجمان بەرز بوو، مەبەستمان پاك و چاك بوو، بە تەئکید هیدایەتی خواو، تەوفیقی خواو یارمەتیی خوا، لە ئێمەوە نزیکتر دەبێ.

٩) بوێریی و ئـازایەتیی (الجرأة والشجـاعـة):

خوا (تبارك وتعالی) لەبـارەی بوێریی و دلێریی و ئـازایەتیی بـڕوادارانی خۆشویستراویەوە، فەرموویەتی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ﴾ المائدة: ٥٤.

واتە: ئەی بڕوادارینە! هەرکامێکتان لەئایینەکەی پاشگەز بێتەوە (خوا پەکی ناکەوێ و) لەمەودوا کۆمەڵێك دێنێ: خۆشیدەوێن و خۆشیان دەوێ و، لەسەر بڕواداران نەرم و نیان و میهرەبان و، لەسەر بێبڕوایان (لەحاڵەتی جەنگدا) زبرو توندن و، لەڕێی خوادا تێدەکۆشن و، لەلۆمەی سەرکۆنەکاران بێباکن...

بەڵێ، بێ باکیی و نەترسان لە لۆمەی ناهەقی خەڵك، لە ڕەخنەو توانج و پلاری خەڵك، ڕەوشت و ئاکارێکی سیاسیی بنەڕەتیی بەرزو پەسندە، چونکە: زۆر کەس لەوەدا کاری سیاسیی لێ تێك دەچێ، کە تەماشا دەکات: خەڵك دەڵێ چی؟ گوێی هەڵخستوە، داخۆ خەڵك دەڵێ چی؟ ئایا ئەگەر وا بکەم، خەڵك لێم ڕازی دەبن؟ ئەگەر وا بکەم دەنگم پێ دەدەن؟ ئایا ئەگەر وا نەکەم، گلەییم لێدەکەن؟! کە ئەمە زۆر هەڵەیە، تۆ دەبێ هێندە بوێریی و ئازایەتییت هەبێ، کە ئایین و بەرنامەی خۆت بەشانازییەوە بخەیە ڕوو و، بەپێی تواناشت جێبەجێی بکەی.

سەرەتا دەبێ تۆ مەبدەئو پرەنسیپەکانی خۆت چاك بزانی و، لەبەرنامەو ڕێبەکەی خۆتدا بەرچاو ڕوون بی، ئنجا ڕێی خۆت بگرە بە لێزانیی و، کارامەیی، بەڵێ، دڵی خەڵك ڕابگرە، بەڵام ڕێ لەخۆت تێك مەدە، بۆ ڕازیی کردنی خەڵك، چونکە ئەو کاتە خواش لە خۆت تووڕە دەکەی و، خەڵکەکەش هەر لێت تووڕە دەبێتەوەو دەڵێن: نەتزانی!

بۆیەش پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پەنای بەخوا گرتوە، لە دوو سیفەتی زۆر خراپ و فەرموویەتی:

(أللهم إني أعوذ بك مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ)، رواه البخاري: ٦٣٦٥.

واتە: ئەی خوایە! پەنا بەتۆ دەگرم لە ترسنۆکیی و لە چرووکیی.

ترسنۆکیی بریتیە لە نەبەخشینی ڕووح، لە کاتێکدا پێویست بکات و، چرووکییش بریتیە لە نەبەخشینی ماڵ و سامان، هەردووکیان هەر نەبەخشینن، هەروەك بەخشندەیی و ئازایەتییش، پێکەوەن، ئەغلەب وایە، هەرکەس سەخیی

بێ، ئازاشەو هەرکەسیش چرووك بێ، ترسنۆکیشە، پێکەوەن، سیفەتە خراپەکان بەزۆریی پێکەوەن و، سیفەتە چاکەکانیش بەزۆریی پێکەوە دەبن.

١٠) ڕوونیی و ڕاشکاویی (الوضوح والصراحـة):

خوای تاك و پاك فەرموویەتی:

﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى... ﴾ یوسف: ١٠٨.

واتە: بڵێ: ئەمە ڕێبازمە: خۆم و ئەوانەی شوێنم کەوتوون، لەبەر ڕۆشناییدا بانگەواز بۆلای خوا دەکەین.

بەڕێزان! ئینسانی سیاسیی، کە بیەوێ سیاسەتێکی ڕەوشت بەرزانە بکا، دەبێ ڕوون و ڕاشکاو بێ، دەبێ بێ پەردە بێ و، تەم و مژاویی و پێچراوەو بەقۆرت و پێچ نەبێ، کە خەڵك سەری لێ دەرنەکات، کاتێك قسە دەکەی، قسەی ڕوون بۆ خەڵك بکە، هەڵوێست دەنوێنی، هەڵوێستی ڕوونت هەبێ، چونکە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) وابوون، ئەوەتا خوا بە پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ:

﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى ﴾ یوسف: ١٠٨.

(علی بصیرة) لەبەر ڕۆشناییدا، یانی: کە خەڵك بزانن بۆ کوێیان دەبەم و، خەڵك بزانن چییان پێ دەڵێم و، چیم لێیان دەوێ و، چیم پێ چاکەو، چیم پێ خراپە!

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) هەر کاتێ زانیبی هاوەڵانی (خوا لێیان ڕازی بێ) ئیشکالێك، گرێ و گۆتاڵێکیان بۆ دروست بووە، یەکسەر بۆی ڕوون کردوونەوە.

بۆ وێنە: لە (صحيح البخاري: ٣١٤٧، وصحيح مسلم: ١٠٥٩)دا هاتوە، كە دوای جەنگی فەتحی مەككەو، جەنگی حونەین، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەخششی دا بە هەندێك، لە سەرۆك عەشیرەتەكان، بۆ ئەوەی دڵیان بۆ ئیمان هێنان نەرم بێ و سەرنجیان ڕابكێشێ، ئنجا بەهۆی ئەوەوە ئەنصارییەكان مشت و مڕیان لە بەیندا پەیدا بوو، گوتیان: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەهۆی خزمەكانیەوە ئێمەی لەبیرچووەو، ئێمە شایستەتر بووین بەو دیاریی و بەخشینانە! پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) كۆی كردنەوە وتاری بۆدان، بەسەرهاتەكە هەمووی باس ناكەم، لەنێو قسەكانیدا فەرمووی: ئایا ئەنصارییەكان! هەر بەوەندە دڵتان گۆڕا، كە هەندێك لە چڵكی دنیا، ویستم ئەوانی پێ سەرنج ڕابكێشم، ئێوەشم حەواڵەی ئیمانەكەتان كرد، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا! وامانزانی بە یەكجاریی ماڵەكەشت دێنیەوە ئێرە! فەرمووی: بەڵكو ژیانم لەگەڵ ئێوەیەو، مردنم لەگەڵ ئێوەیە.

كاتێك زانی: شتیان لە دڵدا پەیدا بووە، یەكسەر بۆی ڕوون كردنەوەو ئیشكالەكەی بۆ ڕەواندنەوە، ئەوە كارێكی زۆر گرنگە، ئێمە كە زانیمان برایەك، خوشكێك، كەسێك، هی خۆمان، هی غەیری خۆمان، بە هەڵە لێمان تێدەگا، با ئەوەندەی بتوانین، بۆی ڕوونبكەینەوە، كە حەقیقەتی وەزعەكە، چۆنەو چییە!

١١) وەفـاداریی (الوفاء):

مەبەستمان لە وەفاداریی (وفاء) پابەندییە بە بەڵێن (وعد)و پەیمان (عهد)ەوە، وەفاداریی زۆر دەقی لەسەرن، کە دەبێ بەڵێن و پەیمان پارێزگارییان لێ بکرێ، بۆ وێنە:

١- ﴿ وَأَوۡفُواْ بِٱلۡعَهۡدِۖ إِنَّ ٱلۡعَهۡدَ كَانَ مَسۡـُٔولٗا ﴾ الإسراء: ٣٤.

واتە: پابەندبن بە پەیمانەوە، بێگومان پەیمان لێپرسینەوەی لەسەرە.

٢- ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِۚ ﴾ المائدة: ١.

واتە: ئەی بڕوادارینە! گرێبەستان بەرنەسەر (پێیانەوە پابەند بن).

٣- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم)، پەیمان شکێنیی و بێ بەڵێنیی، بە یەکێك لە سێ نیشانەکانی بابای دەغەڵ داناوە، وەك دەفەرموێ:

(آيةُ المنافِقِ ثَلَاثٌ: اِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ - وفي روايةٍ لِمُسْلِمٍ: وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ-) رواه البخاري: ٣٤، ومسلم: ٥٨.

واتە: مونافیق سێ نیشانەی هەن: هەرکات قسەی کرد درۆ بکات و، هەرکات گفتیدا بیشکێنێ و، هەرکات سپاردەی پێ سپێردراو بەئەمیندار دانرا، خیانەت بکات.

لەڕیواتێکی (مسلم)دا هاتوە: هەرچەندە نوێژبکات و ڕۆژووش بگرێ و، گومانیشی وابێ، کە مسوڵمانە!

بەڵێ، مرۆڤی سیاسیی ئیماندار، دەبێ خاوەن بەڵێن بێ، خاوەن پەیمان بێ، ڕاست و ساغ بێ لەگەڵ خەڵکدا.

١٢) ئەمانەتپارێزیی (الأمــانة):

لەوبارەوەش ئایەتی کتێبی بەپێزی خواو، دەقی سوننەتی پێغەمبەری بەڕێزی خوا "صلی الله علیه وسلم" زۆرن، بۆ نموونە:

١- ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا۟ ٱلْأَمَـٰنَـٰتِ إِلَىٰٓ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ٥٨.

واتە: خوا فەرمانتان پێدەکات، کە سپاردەکان بەخەڵکی (شایستەی) خۆیان بسپێرن...

بەڵێ، خەڵك لەسەری فەرزە، ئەمانەتی حوکمڕانیی بپارێزێ و، بە کەسانێکی شایستەی بسپێرێ، چونکە لێرەدا مەبەست لە (أمانات) کاروباری حوکمڕانیی و بەرپرسیارێتییە، وەك لەکتێبی دووەمی: مەوسووعەی: (ئیسلام و دەوڵەتداریی) دا، بەدرێژیی باسمان کردوە.

٢- هەروەها واجبی بەرپرسەکانیشە، ئەوانیش ئەوەی، کە لەبەردەستیاندا هەیە، ئەو ئەمانەتی حوکمڕانییەی، کە دەکەوێتە بەردەستیان، بە خەڵکی شایستەی بسپێرن، وەك پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی:

(مَن اسْتعمَلَ رَجُلاً مِنْ عِصابَةٍ وَفِي تِلْكَ العِصَابَة مَنْ هُوَ أَرْضَى لِلَّهِ مِنْهُ، فَقَدْ خَانَ اللَّهَ، وَخَانَ رَسُولَهُ، وَخَانَ الْمُؤْمِنِينَ). رواه الحاكم في مستدركه: (١٠٤/٤)، والطبراني في الكبير: (١١٤/١١)، عن ابن عباس.

واتە: هەر کەسێك، کەسێك بکاتە بەرپرس بەسەر کۆمەڵێکەوە، کە لەو باشتریان تێدابێ و زیاتر جێی ڕەزامەندیی خواو بێ، ئەوە خیانەتی کردوە بە خواو، خیانەتی بە پێغەمبەری خوا کردوەو، خیانەتی بە بڕواداران کردوە.

٣- هەروەها پێغەمبەری ڕەوشت مەزن فەرموویەتی: (إذا ضُيعَتِ الأَمانَةُ فَانْتَظِر السَّاعَةَ، قَالَ: كَيفَ إِضَاعَتُها يا رَسولَ اللّه؟ قال: إِذَا أُسْنِدَ الأَمْرُ إِلى غَيرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَة)، رواه البخاري: ٥٩.

واتە: هەرکات سپاردە زایەکرا، چاوەڕێی ئاخیر زەمان بکە، (هاوەڵێك) گوتی: زایەکردنی (سپاردە) چۆنە؟!

فەرمووی: هەرکات کاروبار بە جگە لەخەڵکی شایستەی سپێردرا، چاوەڕێی کۆتایی (ئەو کارە) بکە - کە بەخەڵکی ناشایستە سپێردراوە-.

هەڵبەتە ئەمانەت پارێزیی، چەمکەکەی زۆر فراوانە، بۆ وێنە: کەسێك کە دەبێتە بەرپرسی وڵاتێك، سەروەت و سامانی ئەو وڵاتەی دەکەوێتە بەردەست، ئەمرو نەهی، عەرزو بەرزی، لایەنی مەعنەویی، لایەنی ماددیی...هتد، ئەوە هەمووی ئەمانەتە لەبەر دەستیداو، دەبێ ئەو ئەمانەتە بپارێزێ، ئەگەر بیەوێ یەکێك لە ڕەوشتە بنەڕەتییە بەرزەکانی کاری سیاسیی، کە لە ئیسلامدا، بە مەرج گیراون، لەخۆیدا بهێنێتە دی.

تەوەری چوارەم

ڕەوشت و ئاكارە سیاسییە بەرزەكانی بەرپرسان

www.alibapir.com

بەڕێـــزان!

ئەو دوازدە ڕەوشتە سیاسییە بنەڕەتییەی پێشوو، گشتیی بوون، بەڵام ئایا کار بەوەندە تەواو دەبێ؟ نەخێر، بەڵکو بەرپرسان بەتایبەت، دەبێ کۆمەڵێك ڕەوشت و بەهای بەرزیان هەبن، کە ئێمە دوازدە (١٢)شمان لەوان هێناون:

١) بــەزەیی و پــەرۆش:

پێشتر هێنامان کە: (مصطفی لطفي المنفلوطي) گوتوویەتی: (کەمتر وا هەبووە، خەڵکی سیاسیی بەڕەحم بێ)، بەڵکو دوایی باسی دەکەم، کە میکاڤیلیی دەڵێ: (سیاسیی و حوکمڕان، نابێ ڕەحم هەربزانێ، ئەگەر ڕەحم و شەفەقەت بزانێ، سیاسەتی بۆ ناکرێ!)، بەڵام بێگومان ئەوە سیاسەتی شەیطانییەو، سیاسەتی ڕەببانیی دەڵێ: ئەگەر بەڕەحم و سۆزو شەفەقەت نەبی، شایستەی حوکمڕانیی و بەرپرسیارێتی، نی!

با سەرنجی چەند دەقێك بدەین:

١- خوا بە پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ:

﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَۖ ﴾

آل عمران: ١٥٩.

واتە: بەهۆی ڕەحمەتی خواوە، بۆیان نەرم و نیان بووی و، ئەگەر قسە ڕەق و دڵ ڕەق بووای، لە دەورت دەپرژان.

کێ لە دەوری کێ دەپرژا؟ بێگومان هاوەڵان "رضي الله عنهم" لە دەوری پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەپرژان.

یانی: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کە: ﴿رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ﴾ و سەروەری پێغەمبەرانە و، هاوەڵانیش، کە گەورەترین مرۆڤ و چاکترین مرۆڤ بوون لەدوای پێغەمبەران، کەچی ئەو چاکترین مرۆڤانە، لە دەوری ئەو سەروەری پێغەمبەرانە دەپرژان، ئەگەر قسە ڕەق و دڵڕەق بووایە!

ئەدی من و تۆی داماو، ئەگەر بە گفت و لفتی شیرین و، بە سەرو ڕووی خۆش و، بە ڕەحم و شەفەقەتەوە نەبێ، چۆن دەتوانین خەڵك بەدەوری خۆمانەوە بئاڵێنین و بیانهێڵینەوە؟!

٢- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: (إن شرَّ الرِّعاءِ: الحُطمة). صحیح مسلم: ١٨٣٠.

واتە: خراپترینی چاودێران و بەرپرسان، ئەوانەن کە خەڵك تێکدەشکێنن.

ئنجا خەڵك تێکشکاندن، چ لەڕووی جەستەییەوە، تێکیان بشکێنن، چ لە ڕووی ماڵ و سامانەوە، چ لە ڕووی نەفسییەوە، چ لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، لەهەر ڕوویەکەوەو هەر جۆرە شکاندنێك بیانشکێنێ، ئەو جۆرە بەرپرسانە، خراپترینی بەرپرسانن لە تەرازووی خواو پێغەمبەرەکەی "صلی الله علیه وسلم"دا.

٢) نـــەرم و نیـــانیـی:

١- خوای تاك و پاك فەرموویەتی:

﴿أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾ المائدة: ٥٤.

واتە: بڕوادارانی خۆشەویستراوی خوا، لەسەر بڕواداران میهرەبان و نەرم و نیانن.

٢- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: (أَللَّهم من وَلِيَ من أَمْرِ أمتي شيئاً، فَرَفق بهم، فارفُقْ به، وَمن شَقَّ عليهم، فَشُقَّ عليه) رواه أحمد: ٢٦٢٤٢، وشعيب الأرناؤط، وقال: صحيح على شرط مسلم.

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دوعای کردوە: ئەی خوایە! هەر کەسێك کارێکی ئۆممەتی منی کەوتە بەردەست و، لەگەڵیان نەرم بوو، تۆش لەگەڵی نەرم و میهرەبان بەو، ئەگەر لەگەڵیان ڕەق و زبر بوو، تۆش لەگەڵی زبرو توند بە.

بەدڵنیایی دوعای پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) قبووڵە.

٣) لێبوردەیی و چاوپۆشیی:

١- خوا "عز وجل" فەرموویەتی:

﴿ وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُواْ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓاْ أُوْلِي ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُواْ وَلْيَصْفَحُوٓاْ ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾ ﴾ النور: ٢٢.

واتە: با خاوەن چاکەو دەستڕۆیشتووەکانتان، سوێند نەخۆن لەسەر هاوکاریی کردنی کەسانی خزم و نەدارو کۆچکەر لەڕێی خوادا، با لێیان ببوورن و چاوپۆشیی بکەن، ئایا حەزناکەن خوا لێتان ببووریّ؟ خواش لێبوردەی میهرەبانە.

هۆی دابەزینی ئەم ئایەتەش "وەك سەرجەم تەفسیرەکان هێناویانە" ئەوەبووە، کە (أبو بكر الصديق) خوا لێی ڕازی بیّ، پاش بەشداریی کردنی (مِسطح بن أثاثة)ی خزمی، لە بوختان پێکردنی عائیشەی کچیدا، (خوا لێیان ڕازی بیّ)، سوێند دەخوات، کە چیدیکە هاوکاریی نەکات.

بەڵام خوای لێبوردەی بەبەزەیی، ئامۆژگاریی ئەبوو بەکر دەکات، کە لەقسەو سوێندەکەی ژیوان بێتەوەو، بگەڕێتەوە سەر چاکەو هاوکارییەکەی، ئەویش ئامۆژگاریی و فەرمانی خوا جیّ بەجیّ دەکات و بۆشی زیاد دەکات.[1]

---

(١) صحيح البخاري: ٣٩١٠.

٢- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (أَللَّهم إنك عفوٌ تحبُّ العفو فاْعفُ عنِّي] الترمذي: ٣٥١٣. وقال حسن صحيح.

واتە: ئەی خوایە! تۆ لێبوردەی و لێبوردنت حەز لێیە، لێم ببوورە.

بەڕێزان!

بەرپرسیارێتیی بەبێ چاوپۆشیی ناکرێ، گوتراوە: (آلة الرئاسة سعة الصَّدر)، مرۆڤ بەبێ سینە فراوانیی و لێبوردن، بەبێ چاوپۆشیی، حوکمڕانیی بۆ ناکرێ، لەماڵەوەدا بتەوێ گەورەی خێزانەکەت بی، لەگەڕەکدا، لە دێدا، لە وڵاتدا، دەبێ لێبوردن و چاوپۆشییت هەبێ، بێگومان ئەویش لە سنووری خۆیداو لەشوێنی خۆیدا.

٤) خاکیی بوون و خۆ بەکەمگریی (التواضع):

١- خوای باڵادەست و زاڵ فەرموویەتی:

﴿ وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾ الحجر: ٨٨.

واتە: (ئەی موحەممەد!) باڵت بۆ بڕواداران شۆڕبکە، بیانخە ژێر باڵت...

٢- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (ما نَقَصتْ صدقة من مالٍ، وما زاد الله عبداً بعفوٍ إلاّ عِزاً، وما تواضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إلاّ رَفَعَهُ اللَّه) مسلم: ٥٥٤.

واتە: بەخشین لەسامان کەم ناکات و، بەهۆی لێبوردنەوە خوا عیززەت و بەرزیی بۆ بەندەکەی زیاد دەکات و، هەرکەس لەبەر خوا خۆی بەکەم بگرێ، خوا بەرزی دەکاتەوە.

بەڕێزان! ئەمانە ئەو ڕەوشتە ڕەببانییانەن، کە سیاسەتێکی ڕەشیدیان پێ بەڕێوە دەچێ، کە یەکێکیان بریتیە لە: خاکیی بوون و خۆ بەکەمگریی!

دەچیە ئەو وڵاتە نا مسوڵمانانە، بەرپرسانیان دەبینی، حوکمڕانەکانیان دەبینی، خاکیی و خۆ بەکەمگرن، دێیەوە بۆ وڵاتی مسوڵماننشین، هەر کەسێك تۆزێك بەرپرسیارێتیی دەکەوێتە دەست، هەوایەکی فیرعەونایەتیی دەکەوێتە کەللە، برادەر! ئەو ڕەفتارەت لەکوێ هێنا؟ ئەوە کەی ڕەوشتی مسوڵمانانە؟! تۆ کە بووی بە بەرپرس، خەڵك لەسەر ئەو کورسییەیان داناوی، بۆ ئەوەی سەرپەرشتییان بکەی، بۆ ئەوەیان دانەناوی، خۆتیان لەسەر بکەی بە فیرعەون!

٥) خۆڕاگریی لە بەرانبەر نەفامیی نەفامان دا:

ئەمیش یەکی دیکەیە لە ڕەوشتە سیاسییە پەسندەکانی بەرپرسان، وەك خوای بەرز فەرموویەتی:

١- ﴿ خُذِ ٱلْعَفْوَ وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ ﴾ الأعراف: ١٩٩.

واتە: ئاسانیی وەربگرەو، فەرمان بە پەسند بکەو، ڕوو لە نەفامان وەرچەرخێنە..

٢- هەروەها فەرموویەتی: ﴿ وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴾ الفرقان: ٦٣.

واتە: (بەندە بژاردەکانی خوای بەبەزەیی) کاتێك نەفامان بیاندوێنن دەڵێن: سەلامتان لێ بێ...

٣- (أنس بن مالك) گێڕاویەتەوە، کە ڕۆژێکیان لەکاتێکدا پێغەمبەری خوا "صلى الله عليه وسلم" ماڵ و سامانێکی دابەش دەکردو، لەو حاڵەتەشدا پۆشاکێکی نەجرانیی لەبەردابوو، کە قەراغەکانی زبرو ڕەق بوون، عەرەبێکی خێڵەکیی بیاباننشین، لەپشتەوە پۆشاکەکەی بەتوندیی ڕاکێشا، کە گەردنی بەهۆیەوە سوور بۆوەو، داوای هاوکاریی لێکرد... ئەویش "صلى الله عليه وسلم" ئاوڕی لێدایەوەو پێکەنیی و، فەرمانیکرد هاوکاریی بکەن...، صحيح البخاري: ٧٨٥، وصحيح مسلم: ٦٧٤.

ئینسان هەمیشە دەبێ وریابێ و، کاتێك کەسێك نەفامیی لەبەرامبەردا دەکات و بەشێوەیەکی ناشایست و بێ نەزاکەت دەیدوێنێ، دەبێ خۆڕاگر بێ و، بەدڵی گەورەو ڕەوشتی پەسندەوە مامەڵە بکات و وەك بەرانبەرەکانی نەکات و، خۆی نەخاتە تەرازووی ئەوانەوە، خۆی لەگەڵ واندا یەکسان نەکات.

٦) فێرکردن و ڕێنمـایی کردن:

ئەمیش ڕەوشتێکی دیکەی سیاسیی بەرزو پەسندی پێویستە لەسەر بەرپرسان، بە بەڵگەی ئەوە، کە خوای کاربەجێ و زانا، ئەو خەسڵەتەی لەچوار ئایەتی قورئانی بەرزو بەپێزدا، کردۆتە ئەرکی پێغەمبەری کۆتایی خۆی (محمد) "صلی الله علیه وسلم" وەك فەرموویەتی:

١- ﴿يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُزَكِّيهِمۡ﴾ (البقرة: ١٢٩ و ١٥٣، آل عمران: ١٦٤، الجمعة:٣).

واتە: ئایەتەکانیتان بەسەردا دەخوێنێتەوە و، کتێب (یاساکانی شەریعەت) و حیکمەت (ڕەوشت و بەها بەرزەکان)یان فێردەکات و، تەزکیەیان دەکات...

٢- هەروەها لەوبارەوە دەقی سوننەتیش زۆرن، بۆ نموونە:

(عن عمر بن أبي سلمة قال: كنت غلاماً في حَجْر رسول الله، وكانت يدي تطيش في الصفحة، فقال لي رسول الله: ياغلامُ ! سَمِّ الله، وكلْ بيمينيك، وكل مما يليك) البخاري:٥٣٧٦، ومسلم: ٢٠٢٢.

واتە: (عمر بن أبـي سَلَمَة) دەڵێ: من کوڕێکی تازە پێگەیشتوو بووم، لەماڵ و لەژێر چاودێریی پێغەمبەری خوادا "صلی الله علیه وسلم"، عادەتم وابوو، لەکاتی نانخواردندا، دەستم لەدەفرەکەدا دەگێڕا، ئەویش فەرمووی: ڕۆڵە! ناوی خوا بێنەو، بەدەستی ڕاست بخۆو، لەپێش خۆتەوە بخۆ.

بەڵێ، بەرپرس و حوكمڕانی ڕەشید، یەكێك لە ڕەوشتە بەرزەكانی ئەوەیە، كە دەبێ خەڵك فێر بكا، خەڵك ڕێنمایی بكا، بەرچاویان ڕوون بكاتەوە، جاری دیكەش گوتوومە: زۆربەی بەرپرسانی بڕیار بەدەستی ئەم وڵاتە، ئەوە بیست و حەوت (٢٧) ساڵە، گوێ بیست نەبووم خەڵك ڕێنمایی بكەن[1]، نەك هەر بەلای خوادا، بەلای دینداریی و خواپەرستییدا، بەڵكو بۆ دنیادارییش ڕێنماییان بكەن !

هەر لەو خەڵكە گەڕاون، ئەو گەنج و لاوانە چی دەكەن: مەیخۆریی، قوماركردن...هتد، ئایا وڵات بەڕێوە بردن و خەڵك سەرپەرشتییكردن ئاوا دەبێ؟! نەخێر، بەڵكو بەرپرسان دەبێ خەڵك ڕێنمایی بكەن، پەروەردەیان بكەن و، چاكەیان فێر بكەن و، لە هەموو ڕوویەكەوە هەوڵبدەن گەشەیان پێ بدەن.

٧) چاوپێداگێڕان و پشكنینی حاڵ و باڵی خەڵك:

ئەمیش یەكی دیكەیە لە ڕەوشتە سیاسییە بەرزو پەسندەكانی بەرپرس و حوكمڕانان و، بەڵگەی قورئان و سوننەتیش لەوبارەوە زۆرن، بۆ وێنە:

١- خوا "سبحانه وتعالى" لە سووڕەتی (النمل) لەباسی (داود و سليمان)دا "عليهما السلام" دوای ئەوەی باسی سوپایەكەی سولەیمان دەكات، كە لە جند و مرۆڤ و باڵندان پێكهاتوە:

﴿ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ ﴾ النمل.

ئەوجار باسی پشكنینی سولەیمان "عليه السلام" بۆ سوپایەكەی دەكات:

﴿ وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيْرَ فَقَالَ مَالِىَ لَآ أَرَى ٱلْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ ٱلْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ ﴾

النمل.

---

(١) ئەگەر بوویێش من گوێ بیستی نەبووم و، پێم نەزانیوە.

واتە: باڵندەکانی بەسەر کردنەوە، فەرمووی: ئەوە بۆچی (هود هود) نابینم؟ واتە: کە نایبینم، ئایا بە عوزرێك، پاساوێك لێرە ئامادە نیە، یاخود کەمتەرخەمیی کردوە؟! دوایی باس دەکا، کە دەبێ بەپێی تاوانەکەی سزای بدا.

یانی: سولەیمان (علیە الصلاة والسلام) تەنانەت باڵندەیەکی لێ ون نەبوودە، ئیهمال نەکردوە، کە مشووری لێ نەخوات و ئاگاداری لێی نەبێ!.

٢- پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) عادەتی وابوو کە نوێژی بەیانیانی دەکرد، ئەگەر کەسێك لە هاوەڵانی (خوا لێیان ڕازی بێ) دیار نەبووایە لێی دەپرسین: فلانکەس بۆ دیار نیە؟ ئەگەر لە سەفەر بووایە، یان نەخۆشیی هەبووایە، لێی دەپێچایەوە[1].

٣- نەك هەر ئەوەندە، بەڵکو پێویستە بەرپرس لە بازاڕ بپێچێتەوە، لە کەسابەت و کاروباری خەڵك، لە دوکانداران، لەو بارەوەش ئەم فەرموودەیە هەیە:

ئەبو هورەیرە دەگێڕێتەوە دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) چووە بازاڕ، کابرایەك کۆگەنمێکی هەڵدابوویەوە، پێغەمبەر(صلی الله علیە وسلم) دەستی بردە نێو، گەنمی تەڕی دەرهێنا، فەرمووی: ئەوە بۆچی وایە؟ گوتی: ئەوە باران لێیداوەو تەڕ بووە!

فەرمووی: ئەوەی تەڕ بووە، بۆچی نەتخستۆتە دەرێ، بۆ ئەوەی کڕیار بیبینێ؟ ئنجا لەوبارەوە فەرمووی:

(مَنْ غشَّ فَلَيْسَ مِنّا)، رواه مسلم: ١٠٢.

واتە: هەرکەسێك غەش و فێڵ بکا، لە ئێمە نیە.

واتە: لەو ڕەوشتەدا لە ئێمە نیە، نەك هەر کەسێك فێڵ و غەشێکی کرد، بەیەکجاریی مسوڵمان نەمابێ! یانی: لەو ڕەوشتەدا لە ئێمە نیە، وەك ئێمە

---

(١) بڕوانە: (رياض الصالحين) {٧٠- باب فضل الإختلاط بالناس...} ص٢٤٨، کە (النووي) گوتوویەتی: (إعلم أن الإختلاط بالناس على الوجه الذي ذكرته، هو المختار الذي كان عليه رسول الله "صلى الله عليه وسلم" وسائر الأنبياء "صلوات الله وسلامه عليهم...").

نیە، چونکە ئێمەی ئەهلی ئیسلام، غەش و فێڵ ناکەین، مەبەستم ئەوەیە، کە بەرپرس، کەسێك کە کاروبارێك لەنێو مسوڵمانانندا بە ئەستۆوە دەگرێ، پێویستە لە کاروباریان بکۆڵێتەوەو، پشکنینی هەبێ و، بەدواداچوونی هەبێ.

٨) سووربوون لەسەر پاراستنی ماڵ و سامانی گشتی:

ئەمیش ڕەوشتێکی سیاسیی بەرزی دیکەی ئەو کەسانەیە، کاتێك بەرپرسیارێتییان دەکەوێتە ئەستۆ: ماڵ و سامانی گشتی بە هی خەڵك بزانن و، بە هی خۆیانی نەزانن! تەراتێنی تێدا بکەن!

با لەوبارەوە سەرنجی دوو نموونە، لە ئایەتەکانی قورئان و دەقەکانی سوننەت بدەین:

١- خوای پەروەردگار لە سوورەتی (الشعرا)دا، لەسەر زمانی (صالح) پێغەمبەر "علیه الصلاة والسلام" بە گەلەکەی دەفەرموێ:

﴿ وَلَا تُطِيعُوٓاْ أَمۡرَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿١٥١﴾ ٱلَّذِينَ يُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ ﴾

الشعراء: ١٥١ - ١٥٢.

واتە: فەرمانبەریی فەرمانی زێدەڕۆییکاران مەکەن، ئەوانەی، خراپە لە زەویدا دەکەن و چاکسازیی ناکەن.

واتە: بەرپرسانی زێدەڕۆییکاری تێکدەرو خراپەکار، نابێ فەرمانبەرییان بکرێ، ئنجا مەبەستم لێرەدا ئەوەیە، کە کەسانێك ڕازاوە نەبن بەو ڕەوشتە سیاسییە بەرزانەی لە بەرپرساندا، بەمەرج گیراون، ڕەوایەتیی حوکمڕانیی لەدەست دەدەن، چونکە ڕازاوە نین بەو ڕەوشتانەی، کە خوای پەروەردگارو پێغەمبەری سەروەر (صلی الله علیه وسلم) بە مەرجیان گرتوون، بۆ کەسانێك کە سەرپەرشتیی کاروباری کۆمەڵگاو خەڵك بەئەستۆوە دەگرن.

٢- فەرمایشتێکی پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) هەیە، کە زۆر لە بەرپرسانی ئەم ڕۆژگارە، بەتایبەت لە عێراق و هەرێمی کوردستاندا، دەگرێتەوە، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: (من أخون الخيانة: تجارة الوالي في عَمَلِهِ) رواه الطبراني في مُسند الشاميين، وحَسَّنه: ١٣٢٣.

واتە: گەورەترین جۆری خیانەت، بازرگانیی کردنی بەرپرسە لە کارەکەیدا.

(والي) ئەو کاتە، وەك سەرۆك کۆماری ئێستا وابووە، بەرپرسیاریەتییەکی گەورەی بە دەستەوە بووە، ئنجا مەبەست ئەوەیە، کە هەر کاتێك بابای بەرپرس لەپەنای کارە ئیدارییەکەیداو، بەهۆی حوکمڕانیی و بەرپرسیارێتییەکەیەوە، مامەڵەو بارزرگانیی کرد، ئەوە خراپترین جۆری خیانەتی کردووە!

(ابن خلدون) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، لە (المقدمة)ی خۆیدا، دەڵێ: {هەر کاتێ بەرپرس و حوکمڕانان بوونە بازرگان، وڵات کاول دەبێ}، چونکە بواری کەسابەت بۆ کەس ناهێڵێ و هەموو سوڵتەی سیاسیی خۆی بەکاردێنێ، تاکو هەرچی بازرگانیی و سەوداو مامەڵەیە، بۆخۆی قۆرخی بکات، وەك ئێستا لە عێراق و هەرێمی کوردستانیش دا، ئەو حاڵەتە زۆر بەزەقیی دەبینرێ!

٩) تێکەڵیی لەگەڵ خەڵك و خۆ لێ نەشاردنەوەیان:

ئەمیش یەکی دیکەیە، لە ڕەوشتە سیاسییە گرنگەکانی بەرپرسان، با لەوبارەوە ئایەتێك و فەرموودەیەك بە نموونە بێنینەوە، وەك بەڵگەی شەرعیی:

١- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەوەندە تێکەڵ بووە، لەگەڵ خەڵك و لەگەڵ هاوەڵاندا، خوا (سبحانه وتعالى) بە پێویستی زانیوە هۆشداریی بداتە مسوڵمانان:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتَ ٱلنَّبِيِّ إِلَّآ أَن يُؤۡذَنَ لَكُمۡ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيۡرَ نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنۡ إِذَا دُعِيتُمۡ فَٱدۡخُلُواْ فَإِذَا طَعِمۡتُمۡ فَٱنتَشِرُواْ وَلَا مُسۡتَـٔۡنِسِينَ لِحَدِيثٍۚ

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي ٱلنَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِۦ مِنكُمْ .. ﴾ الأحزاب: ٥٣ .

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! مەچنە ماڵەکانی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) مەگەر مۆڵەتتان بدرێ، کە بۆ خواردنێك دەعوەت دەکرێن، بۆ خواردنەکەش، چاوەڕێی پێگەیشتن و کوڵانی مەکەن، (ئەگەر خواردنەکە پێگەیشتبوو). هەرکات بانگکران بچنە ژوورو، دوای خواردنیشتان، بڵاوەی لێبکەن و بەقسانەوە مەخافڵێن، ئا ئەوە پێغەمبەر ئازار دەدات و شەرمیشتان لێ دەکات، پێتان بڵێ....

دیارە ماڵی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) وابووە، کاتێك زانیویانە لە ماڵی یەکێك لە هاوسەرەکانیدا خواردنێك هەیە، خەڵکێك چوون، بۆیە خوا فەرموویەتی: لەناوەختداو بەبێ لە دەرگادان و مۆڵەت وەرگرتن، مەچن.

ماڵەکانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەرگایان هەر ئاوەڵاو کراوە بووەو خەڵك چووە، نەك وەك ئەو بەرپرسانەی ئێستا، بە چەند بازگەو پرسگەیەکدا، ئەگەر خەڵك بیانگاتێ، پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم)، کە لەسەر ئاستی بەشەرییەت، هەڵبژاردەیەو ئەو کاتەش "پێگەو پایەو مەقامی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە ڕووی مەعنەویی و خوایی، هەر خوا دەزانێ" بەڵام لەبواری دنیایەتییشدا، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، چ پلەو پایەیەکی بەرزی هەبووە: دەوڵەتی فارس و ڕۆم لە سوپاو دەوڵەتەکەی ترساون، کەچی هەمیشە دەرگای ماڵەکانی لەسەر پشت بووە، ئنجا وادیارە کەسانێکیش ڕەچاوی هەندێك ئەدەبی تایبەتییان نەکردوە، کە بۆ هەر ماڵێك پێویستە ڕەچاوبکرێن. بۆ وێنە: کە بەبێ ئاگادارکردنەوەو مۆڵەت وەرگرتن نەچنە ژوورێ و، ئیسراحەتیان لێ تێك نەدرێ و...هتد، بۆیە خوای کارزان و پەنهانزان، بەپێویستی زانیوە مسوڵمانان ئاگادار بکاتەوە، لەوبارەوە هۆشداریی (تنبیە)یان بداتێ، تاکو پێغەمبەری خوا "صلی الله علیه وسلم"و ماڵ و حاڵ و خێزانی سەغڵەت نەکرێن!

٢- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) فەرمایشتێکی هەیە، کە زۆر جێی سەرنجەو، ئێمە هەموومان دەبێ دەرسی لێ وەربگرێن، دەفەرموێ:

(مَنْ ولاّه الله شيئاً من أمور المسلمين، فاحتجب دونه حاجتهم وخَلّتهم وفقرهم، احتجب الله دون حاجته وخلّته وفقره، يوم القيامة) رواه أبو داود: ٢٩٤٨، والترمذي: ١٣٣٢.

واتە: هەرکەسێك، خوا کارێکی لە کاری مسوڵمانان پێ بسپێرێ و بکەوێتە دەستی، بەڵام خۆی بشارێتەوە، لەکاتی ئاتاجیی و نەداریی و گرفتێکیاندا، خوای پەروەردگاریش لە ڕۆژی دواییدا، لەکاتی پێویستیی و نەداریی و گرفتی دا، ئیهمالی دەکاو گوێی پێ نادات.

یانی: سزایەکەی ئەوەیە: کە بێگومان ئەوە زۆر سزایەکی سەخت و ترسناکە.

١٠) داخستنی دەرگای جاسووسیی و قسە هێنان و بردن:

بەڕێـــزان!

ئێستا ئەو حیزبانەی، کە لەم وڵاتەی ئێمەدا حوکمڕانن، مەگەر چۆن، ئەگەرنا هەموویان دەزگای سیخوڕییان هەیە، ئنجا وا دەزانن، ئێمەش هەر واین، ڕۆژێك یەکێك لە بەرپرسانی دەزگا هەواڵگرییەکان هاتبوو بۆ لام، گوتی: مامۆستا! پێم خۆشە لەگەڵ ئەو دەزگا هەواڵگرییەی ئێوەدا هاوکارییمان هەبێ، گوتم: کامە دەزگای هەواڵگریی؟

گوتی: ئێوەش هەتانە، هەموو حیزبێك هەیەتی.

گوتم: نەخێر، ئێمە نیمانە، مەگەر کەسێك بەخێری خۆی قسەیەکی خێرمان بۆ بێنێ، ئەگەرنا ئێمە نیمانە.

گوتی: ئاخر چۆن؟

گوتم: ئێمە بۆ نێو حیزب، سیقەمان بە براو خوشکانی خۆمان هەیەو، دەرگاشمان ئاوەڵایەو، دڵیشمان کراوەیە، ڕەخنەمان لێدەگرن و قسە دەکەن، تێبینیی و

سەرنج و ئامۆژگاریی...هتد، بۆ خەڵکی دیکەش ئێمە ئەو دەزگایەمان نیەو، ئێمە خۆشمان بە دەوڵەت و قەوارەی سیاسیی دانانێین و، ئەو دامەزراوانەش هی دەوڵەتن، نابێ هی حیزب و شەخس بن!

ئنجا با لەوبارەوەش، ئاماژە بەچەند فەرمایشتێکی خوای بەرزو مەزن و پێغەمبەرەکەی بکەین:

١- خوای پەروەردگار ئامۆژگاریی مسوڵمانان دەکاو دەفەرموێ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ .. ﴾ الحجرات: ٦.

واتە: ئەی بڕوادارینە! هەرکات لادەر (فاسق)یێك هەواڵێکی بۆ هێنان، ڕوون و ساغی بکەنەوە...

ئەم ڕەوشتەش زۆر گرنگە، براو خوشکەکانم! جاری وابووە بینیومە بەرپرسێك لە ئاستێکی بەرزدا تووشی بڕیارێکی هەڵە بووە، لەسەر بناغەی مەعلووماتی نادروست و هەواڵی نادروست.

زۆرجاران برایەك، خوشکێك، دڵی لە کەسێك دەڕەنجێ، لەسەر بناغەی هەواڵێکی نادروست، یاخود بەوهۆیەوە کەسێك غەیبەتێك دەکا، بۆیە پێویستە دەرگای جاسووسیی و غەیبەت و قسە هێنان و بردن، دابخرێ.

بەرپرس نابێ گوێ کلۆر بکاو، گوێ شل بکا بۆ کەسێك، باسی خەڵکی لەلا بکات و غەیبەتی خەڵکی بۆ بکات، چ جای بوختان و تۆمەت!

باشترین شت ئەوەیە، کە تۆ ئەو گلەییەی هەتە لە فلانکەس، بچۆ بۆ لای خۆی، یاخود ئەگەر گلەییەکت لێی هەیە، با بیهێننە بەردەو ڕووت، بەردەو ڕووت دابنیشێ.

بەرپرس دەبێ خەڵك ڕا نەهێنێ لەسەر باس و غەیبەتی یەکدی، بەتایبەتی هی بەرپرسان، چونکە ئەو کەسەی دەکرێتە بەرپرس، باری قورسترە، هەڵبەتە

بەرپرسیش دەبێ لە خۆی وریابێ و، لە خەڵك بە تەقوا تر بێ و، لەوان دڵسۆزتر بێ، بەڵام کاتێك، کە ئەوان باریشیان گرانترو بەزەحمەتترە، کەچی ڕێ بدرێ بە خراپە باسیان بکرێ و، بکرێنە بنێشتی سەرزارو، لە هەیبەت و ویقاریان بێتە خوار، بێگومان ئەوە ستەمە.

هەڵبەتە ئەگەر کەسێکیش ڕەخنەی هەقی لە کەسێك هەبوو، ئەوە دەبێ هەموومان لەبەرامبەر حەقێدا، ملمان لە موو باریکتر بێ، بەڵام نابێ بەناحەق باسی کەس بکرێ، نە بەرپرس و نە غەیری بەرپرس، بەڵام بەزۆریی باسی بەرپرسان دەکرێ، بۆیە بەتایبەت باسی ئەوانمان کرد.

٢- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) لەوبارەوە دەفەرموێ: (إِنَّكَ إِنِ اتَّبَعْتَ عَوْرَاتَ أَوْ عَثَرَاتَ النَّاسِ، أَفْسَدْتَهُمْ أَوْكِدْتَ أَنْ تُفْسِدَهُمْ) أخرجه أبو داود: ٤٨٨٨، والبخاري في الأدب المفرد: ٢٤٨.

واتە: هەرکات تۆ بەدوای عەیب و عار، یان هەڵەکانی خەڵکی کەوتی، تێکیان دەدەی، یان خەریکی تێکیان بدەی.

بەڕێـــزان!

ئێستا زۆر لە دەوڵەتان، خەڵکیان هەموو بەسەریەکەوە کردۆتە جاسووس، بەڵام بۆ زانیارییتان! ئەو قەوارەو ڕژێم و حیزبانە، زیاتر پێویستییان بە سیخوڕو جاسووس و، خەڵك لەسەر یەککردنە هەواڵگر (مُخْبِر) هەیە، کە حوکمی ناحەق دەکەن، بەڵام ئەگەر حوکمێکی حەقت هەبێ، پێویستیت بەوە نیەو، کەسێك ئامانجی شەرعیی هەبێ، پێویستیی بە ئامرازی ناشەرعیی ناکات، کاتی خۆی لە یەکێتی سۆڤیەتی پێشوودا، ئێستا لە ئەمریکادا، کاتی خۆی لەسەردەمی ڕژێمی بەعسداو...هتد، ئەو ڕژێمانەی خۆسەپێنن، پێویستییان بەوە هەیە، هەموو خەڵك چاو و گوێیان بێ، بۆ ئەوەی هیچ کەس نەوێرێ لە کەولی خۆیدا بجووڵێ، چونکە (الخائن خائف) {ئەوەی خیانەتکاربێ، دەترسێ}، بەڵام {ئەوەی کە پەرێزی پاکە، بێ باکە} کەسێکیش پەرێزی پیس بێ، بە تەئکید هەمیشە لەخۆی لە گومان دایە.

١١ و ١٢: لێپرسینەوەو سزادانی خراپەکاران و، ڕێزلێگرتن و هـاندانی کەسـانی دڵسـۆزو شـایسـتـە:

ئەم دوو ڕەوشتە سیاسییە پەسندەی بەرپرس و حوکمڕانم، بە تێکهەڵکێشیی هێناون.

بەڕێزان! ئەم ژیانی دنیای ئێمە، دنیای هۆکارەکان (عالم الأسباب)ە، بەشەریش وایە، هەم پێویستیی بەوە هەیە، ئەگەر خوار بوو، ڕاست بکرێتەوەو، ئەگەر ڕاست ڕۆیی، پاداشت بدرێتەوە، بەشەر وایە، خوای کاربەجێ لە قورئاندا هەمیشە پاداشت و سزا (ثواب و عقاب)ی خۆی پێکەوە باسی دەکات و، باسی بەهەشت و دۆزەخ پێکەوە دێنێ، بۆ نموونە:

١- ﴿..نَبِّئْ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلْعَذَابُ ٱلْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾﴾ الحجر.

واتە: هەواڵ بە بەندەکانم بدە کە لەدڵنیایی من لێبوردەی بەبەزەییم. هەروەها کە: هەر سزاو ئازاردانی من، سزاو ئازاری بە ئێشە.

٢- ﴿ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤﴾﴾ الفاتحة.

واتە: (خوا) بەبەزەیی بەخشندەیە. خاوەنی ڕۆژی سزاو پاداشتە.

خوای کاربەجێ پێکەوەو وێکڕا، هەم سزای خۆی و هەم پاداشتی خۆی، پێشان دەدا.

هەڵبەتە لەوبارەشەوە بەڵگەی قورئان و سوننەت زۆرن، بۆ نموونە:

١- با سەرەتا تەماشای ئەو ئایەتانە بکەین، کە خوا (سبحانە وتعالی) لە مەقامی مەدحدا، باسی (ذوالقرنین) دەکا، دەفەرموێ:

﴿ قُلْنَا يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ﴾ الكهف: ٨٦ - ٨٨.

واتە: گوتمان ئەی (ذوالقرنین)! سەرپشکی، بۆت هەیە خەڵك سزا بدەی و، بۆشت هەیە چاکەیان لەگەڵ بکەی.

یانی: هەم دەستی سزادانت کراوەیە، بۆ کەسانی خراپەکار، هەم دەستی پاداشتدانەوەشت کراوەیە بۆ کەسانی چاکەکار.

دەبێ ئاوا لە ئایەتەکانی خوای زاناو توانا تێ بگەین، چونکە خوای بەرزو مەزن بەکورتیی و پوختیی فەرمایشت دەکات، لێرەدا کەسێك لێی وردنەبێتەوە، دەڵێ: دیارە هەر لە گۆترە خوا فەرموویەتی: کێت پێ خۆشە، سزای بدەو، کێش پێت خۆشە، چاکەی لەگەڵ بکە! بەڵام وانیەو گۆترەکاریی نیە، بەڵکو یانی: ئەی (ذو القرنین)! تۆ دەستت کراوەیە بۆ هەرکام لە:

أ- سزادانی خراپەکاران، بەو شێوەیە، کە بە گونجاوی دەزانی.

ب- پاداشتدانەوەی چاکەکارانیش، هەرکەسە بەپێی خۆی.

ئنجا ئایا (ذو القرنین) دەڵێ چی؟! ﴿ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا نُّكْرًا ﴾.

گوتی: ئەوەی ستەم بکات (خراپەو لادان بکات)، ئێمە سزای دەدەین، دوایی دەگێڕدرێتەوە بۆ لای پەروەردگاری و، زۆر خراپ سزای دەدا.

یانی: سزای ئێمە، لەچاو سزای خوای دادگەر هەر هیچ نیە.

﴿ وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴾.

بەڵام کەسێك ئیمانی هەبێ و کردەوەی باش بکا، ئەوە پاداشتی هەرە چاکی لە لای خوا هەیەو، ئێمەش قسەیەکی باشی لەگەڵ دەکەین.

واتە: تەقدیری دەکەین و دەستخۆشیی لێدەکەین و پاداشتی دەدەینەوە.

٢- هەروەها پێغەمبەری خاتەمیش (صلی الله علیه وسلم) لە ژمارەیەك لە فەرمایشتەکانیدا، بەمەدح و ستاییشەوە، باسی هاوەڵە بەڕێزەکانی خۆی دەکا، بۆ وێنە:

أ- باسی ئەبووبەکر (رضي الله عنه) دەکات و دەفەرموێ:

(إنَّ أَمَنَّ الناسِ عَليَّ في مالِه وَصُحْبَتِه: أبوبكر، وَلَوْ كُنْتَ مُتَّخِذاً خَليلاً، لَاتَّخَذْتُ أبابكر خَليلاً) رواه البخاري: ٣٩٠٤، الترمذي: ٣٦٦٠.

واتە: خاوەن چاکەترین کەس بەسەر منەوە، لە سامانیداو لە ڕەفاقەتیدا: ئەبووبەکرە، ئەگەر کەسم گرتبایە بە دۆستی تایبەت، ئەبووبەکرم بەدۆست دەگرت، {یانی: بەس خوا ئەو زاتەیە، کە هەموو خۆشەویستیی خۆمم بۆ تەرخان کردوە}.

ب- هەروەها باسی عومەر (رضي الله عنه) دەکاو، دەفەرموێ:

(وَالَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكًا فَجًّا قَطُّ، إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ) رواه البخاري: ٦٠٨٥.

واتە: سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، هیچ کات تۆ بەڕێیەکدا نەڕۆیشتووی، مەگەر شەیتان بەڕێیەکی دیکەدا ڕۆیشتوە، {ناوێرێ بەڕێی تۆدا بێ}.

ج- هەروەها لە باسی عوثماندا (رضي الله عنه) فەرموویەتی:

(إئذَنْ له وبشِّره بالجنّة، على بَلْوى تكون) رواه البخاري: ٧٢٦٢، والترمذي: ٣٧١٠.

ئەبوهورەیرە، ڕۆژێك لە خزمەت پێغەمبەردا بووە (صلی الله علیه وسلم)، لەوکاتەدا پێغەمبەری خوا لەسەر (بیر)ێك دانیشتوە، هەردووك لاقی بە بیرەکەدا شۆڕ کردوونەتەوە، کەسێك لە دەرگای باخچەکەی داوە، فەرموویەتی: مۆڵەت بدە بێتە ژوورو، موژدەی بەهەشتیشی پێ بدە، یەکەمیان ئەبووبەکر بووە، دوایی عومەر بووە، سێیەمیان عوسمان بووەو، بۆ وی فەرموویەتی: بەڵایەکیشی

تووش دێت، عوسمانیش گوتوویەتی: (أَلله المُسْتَعان) پەنا بەخوا دەگرم لەسەر ئەو بەڵایەی، کە تووشم دێ، ئەویش ئەوەبوو کە بەناهەق شەهید کرا.

د- هەروەها دەربارەی عەلی (رضي الله عنه) فەرموویەتی: (لَأُعْطِيَنَّ هَذِهِ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يُحبُّ اللّهُ وَرَسُولَهُ، يَفْتَحُ اللّهُ عَلَى يَدَيْهِ) رواه مسلم: ٢٤٠٥.

واتە: بەیانی ئەم ئاڵایە دەدەمە دەست پیاوێك خواو پێغەمبەری خوای خۆش دەوێن و، خوا لەسەر دەستی وی ئەو قەڵایە دەکاتەوە.

دوایی ئاڵایەکە تەسلیمی عەلی دەکات و، بەسەرکردایەتیی عەلی سوپای ئیسلام دەروازەی قەڵای خەیبەر دەشکێنێ.

هـ- دەربارەی خالیدی کوڕی وەلید (رضي الله عنه) فەرموویەتی: (نِعْمَ عَبْدُاللّهِ: خَالد بن الوليد، سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللّهِ) أخرجه الترمذي: ٣٨٤٦، وقال حسن غريب.

واتە: خالیدی کوڕی وەلید بەندەیەکی باشە، شمشێرێکە لە شمێرەکانی خوا.

هەروەها لە زۆر فەرمایشتی دیکەدا مەدحی هاوەڵانی دیکەی (خوا لێیان ڕازی بێ) دەکات.

ئنجا ئایا بۆچی مەدحیان دەکات؟

دەڵێین:

یەکەم: وەك ستاییش و تەقدیرکردنی هەوڵ و خەبات و دڵسۆزییان.

دووەم: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە چاوی وەحیی، داهاتووی بینیوەو، زانیویەتی هەریەك لەوانە کێشەو گرفتی دێنە پێش، ئنجا ویستوویەتی: هەم بۆخۆیان هەم بۆ دۆست و نەیارانیشیان، بەرچاوڕوونیی بدات.

بۆ سزادانیش: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) هەرکەسێکی بینیبێ، هەڵەو خراپەیەکی کردبێ، لەو کاتەدا سزای داوە، ئەگەر شایستەی سزا بووبێ، یاخود پێشانی داوە، کە هەڵەی کردوە، بۆ وێنە:

أ- خالیدی کوڕی وەلید (رضي الله عنه)، کە ئاوا مەدحی دەکا، لەو مەقامەدا، لە مەقامێکی دیکەدا، کە خەڵکێك بە ناهەق دەکوژێ، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەست بەرز دەکاتەوەو دەفەرمویٚ: (أللّهم إني أبرءُ إليك مِمَّا صَنَعَ خالد) رواه البخاري: ٤٣٣٩.

واتە: ئەی خوایە! من بەریيم لەوەی، کە خالید کردی [و لەو تاوانەیدا بەشدار نیم]، هەڵبەتە لەو مەسەلەیەدا (خالد) ئیجتیهادێکی هەڵە دەکاو بە ناحەق دەیانکوژێ، بەڵام ئەمە، ئەوەی نەگەیاندوە، کە خالید بە کەڵکی هیچ نایەت، لەبەر ئەوەی هەڵەیەکی کردوە، پێغەمبەری لێزان (صلی الله علیه وسلم) بەرائەت لە هەڵەکەی دەکا، بەڵام تەقدیریشی دەکات، چاکەکانی لەجێی خۆی، هەڵەکەشی لەجێی خۆی.

زۆر گرنگە، ئێمەش هەمیشە ئەو هاوسەنگییە ڕابگرین.

ب- هەروەها لەوبارەوە نموونەیەکی دیکەش دێنینەوە:

(عن يعيش بن طِخْفة الغفاري رضي الله عنه قال: قال أبي : بينما أنا مضطجع في المسجد على بطني، إذا رجل يُحَرِّكني برجله، فقال: [إن هذه ضجعة يبغضها الله] قال: فنظرت فإذا رسول الله صلى الله عليه و سلم). رواه أبو داود بإسناد صحيح:٥٠٤٠.

واتە: بابم گوتی: لەکاتێکدا لە مزگەوتیٚ لەسەر سکم ڕاکشابووم، پیاوێك بەلاقی جووڵاندمی گوتی: ئەم ڕاکشانە خوا ڕقی لێیەتی، کە سەرنجمدا: پێغەمبەری خوا بوو "صلی الله علیه وسلم".

جـ- ئەمەش نموونەیەکی دیکە هەر لەوبارەوە:

پێغەمبەری خوا "صلی الله علیه وسلم" فەرموویەتی: (ما بال أقوام يرفعون أبصارهم إلى السماء في صلاتهم، فاشتدَّ قولُهُ في ذلك حتى قال: لَيَنتهُنَّ أو لَتُخطَفُنَّ أبصارُهم) رواه البخاري: ٧٥٠.

واتە: بۆچی کەسانێك لەنوێژەکەیاندا چاویان دەبڕنە ئاسمانیٚ! لەوبارەوە قسەی توندی فەرموو و تووڕەبوو، هەتا فەرمووی: یان وازدێنن، یان چاویان دەڕ فێنرێن.

www.alibapir.com

www.alibapir.com

تەوەری پێنجەم

ڕەوشتە بەرزە سیاسییەکانی خەڵك، لەگەڵ بەرپرس و حوکمڕاناندا

www.alibapir.com

بەڕێـــــزان!

لەم تەوەرەیەشدا باسی شەش (٦) لەو ڕەوشت و خەسڵەتە سیاسییە جوان و پەسندانە دەکەین، کە پێویستە خەڵك و جەماوەر مامەڵەیان پێ لەگەڵ حوکمڕان و بەرپرساندا بکەن:

١) خۆ بە بەرپرسیارزانین بەرانبەر بە کۆمەڵگا:

بەڕێزان!

بەڕاستیی ئەمە ڕەوشتێکی گرنگە بۆ خەڵك بە گشتی، کە بەرامبەر بە کۆمەڵگا، خۆیان بە بەرپرسیار بزانن، بۆ وێنە: تەماشا بکەن! ئەم هەڵبژاردنانەی ئەم دواییە[1]، کە دەرفەتێکی باش کرایەوە بۆ تەزویری هەردوو حیزبی حوکمڕان، لەبەرچی بوو؟! لەبەر ئەوەبوو، کە خەڵك نەچوو بۆ دەنگدان، ئایا بۆچی ناچن بۆ دەنگدان؟! هەڵبەتە خۆیان بە بەرپرسیار نازانن، خۆیان بە بەرپرسیار نازانن، بەرامبەر بە خێرو شەڕی کۆمەڵگاکەیان، بەڵام خوا (سبحانه وتعالى) بە جۆرێکی دیکە دەفەرموێ:

١- خوا دەفەرموێ: ﴿ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ .. ﴿٧١﴾ ﴾ التوبة.

واتە: پیاوانی ئیماندارو ئافرەتانی ئیماندار، هەندێکیان دۆست و پشتیوانی هەندێکیانن.

ئنجا ئایا بۆچی بڕواداران دۆست و پشتیوانی یەکدین؟

---

(١) هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، کە لە: (٢٠١٨/٩/٣٠)دا ئەنجام درا.

تاكو فەرمان بە چاكە بكەن و، ڕێ لە خراپە بگرن و، نوێژ بەرپابكەن و، زەكات بدەن و، فەرمانبەریی خواو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بكەن.

دواییش دەفەرموێ: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرۡحَمُهُمُ ٱللَّهُ﴾، هەر ئەوانەش خوا بەزەیی پێیاندا دێ و، هەركەس وا نەبێ، وەبەر ڕەحمەتی خوا ناكەوێ.

٢- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: (كلّكم راع وكلكم مسؤول عن رعيّته، والأمير راع، والرجل راع على أهل بيته، والمرأة راعية على بيت زوجها وولده، فكلكم راعٍ وكلّكم مسئولٌ عن رعيته) رواه البخاري: ٨٩٣، ومسلم: ١٨٢٩.

واتە: هەر كامێك لەئێوە چاودێرەو بەرپرسیاریشە بەرامبەر بە كۆمەڵگایەكەی...

هەندێك لە مامۆستایان وشەی (راعي) بە (شوان) لێك دەدەنەوە، بەڵام وا نیە، چونكە ئەگەر هەموومان شوان بین، ئەدی مەڕەكە كێیە؟!

كەواتە: (كلكم راعٍ) یانی: هەمووتان چاودێرن، نەك هەمووتان شوانن، چونكە هەندێك لە عەلمانییەكان ڕەخنە دەگرن، دەڵێن: تەماشا بكەن! ئیسلام خەڵك و میللەت بە مەڕ دادەنێ، چونكە ئەوەتا دەڵێ: بەرپرسەكان شوانن، بەڵام نەخێر، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: هەمووتان چاودێرن، یانی: مشوور خۆرن، ئەسڵەن شوان بۆیە پێی دەگوترێ: (راعي) چونكە چاودێریی مەڕەكانی دەكات، تۆش دەبێ چاودێریی كۆمەڵگاكەی خۆت بكەی و، چاودێریی بەرپرسەكەشت بكەی، بەڵكو چاودێریی ماڵ و خێزان و دەروجیرانیشت بكەی و، بیانگێڕیەوە سەر حەق، لە ناحەق لایانبدەی و، بۆ حەق هانیان بدەی.

٢) فەرمانبەریی بۆ بەرپرسان لە بازنەی شەریعەتدا:

بەڕێزان!

لەئیسلامدا تەنیا لە بازنەی شەریعەتدا، بەقسەی سەرەوەی خۆ دەکرێ و، فەرمانبەریی بۆ بەرپرسان دەکرێ.

با لەوبارەوە دوو نموونە لە قورئان و سوننەت بێنینەوە:

١- ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ ﴾ النساء: ٥٩.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! فەرمانبەریی خواو، فەرمانبەریی پێغەمبەرو، هی کاربەدەستانێك، کە لەخۆتانن، بکەن.

وەك دەبینین خوای زاناو کارزان:

پێشێ باسی فەرمانبەریی خواو پێغەمبەری خوا دەکا، یانی: پابەندیی بە قورئان و سوننەتەوە، ئنجا هی بەرپرسان، باس دەکات، یانی: بەرپرسانێك کە پابەندن بە قورئان و سوننەتەوە، ڕەوایەتییان هەیە، کە فەرمانبەرییان بۆ بکرێ.

٢- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: (السّمع والطاعة على المرء المسلم فيما أحبَ أو كَرِه، ما لم يُؤْمَرْ بمعصية، فإذا أُمِرَ بمعصية، فلا سمع ولا طاعة)، رواه البخاري: ٧١٤٤، ومسلم: ١٨٣٩.

واتە: گوێ بۆ گرتن و فەرمانبەریی کردن لەسەر مرۆڤی مسوڵمانە[1] [مرۆڤی مسوڵمان لەسەری پێویستە: گوێ بگرێ و فەرمانبەریی بکا بۆ سەرەوەی خۆی] لە شتێکدا، کە حەزی لێدەکاو، لە شتێکیشدا، کە حەزی پێ

---

(١) (مَرء) یانی: مرۆڤ، ئەگەر ویستیان بیکەنە (مؤنث)، دەڵێن: (إمرأة)، ئەگەرنا (مرء) یانی مرۆڤ، نێر بێ، یان مێ بێ.

ناکا، بەمەرجێك فەرمانی پێ نەکرێ بە سەرپێچیی، ئەگەر فەرمانی پێکرا بە سەرپێچیی، نە گوێ دەگرێ و نە فەرمانبەرییش دەکا.

یانی چی: پێی خۆش بێ، یان پێی ناخۆش بێ؟! جاری وایە شتێکت پێ ناخۆشە، بەڵام مەرج نیە ناشەرعیی بێ، بەڵام لە قالبت ناخۆشە، بۆ وێنە: بەرپرسێك پێت دەڵێ: لەوێ دامەنیشە، شوێنی تۆ نیە، بچۆ ئەوێ، قسەکەشی حەقە، تۆش پێت ناخۆشە، بەڵام دەبێ بە قسەی بکەی.

یان بەرپرسێك دەڵێ: زەحمەت نەبێ بچۆ فلان کارە بکە، تۆش لەبەر ئەوەی سەرمایەو زستانە، پێت ناخۆشە، بەڵام شەرت نیە، هەرچی پێت ناخۆش بێ، ناشەرعیی بێ، هەروەها مەرجیش نیە هەرچی پێت خۆش بێ، شەرعیی بێ.

٣) ڕێز لێگرتنی بەرپرسان و پشتگیریی کردنیان لەسەر هەق:

براو خوشکانم! لەم ڕۆژگارەدا لەسۆنگەی ئەوەوە، کە بەرپرسان و حوکمڕانان بە زۆریی بەڕێی ناحەقدا دەڕۆن و، زۆربەیان ڕەوشت و بەها بەرزەکانیان لە سیاسەت داڕنیون و، قۆرخکاریی و گەندەڵیی دەکەن، زۆرجاران بەرپرسان، خەڵك لەناخی خۆیاندا ڕقیان لێیانە، کەچی لە ڕوویاندا زۆر تەمەللوقیان بۆ دەکەن!

زۆربەی خەڵك لەناخی خۆیاندا ڕقیان لەو بەرپرسانەیە، بەڵام، کە دەیانگەنێ خۆیان بۆ زەلیل و زەبوون دەکەن، کە ئەو دوو ڕەفتارە هەردووکیان غەڵەتن، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە فەرمایشتێکدا دەفەرموێ:

(خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ ، وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ ، وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ ، وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ)، رواه مسلم: ١٨٥٥.

واتە: باشترینی بەرپرسەکانتان ئەوانەن خۆشتان دەوێن و، خۆشیان دەوێن و دوعای خێریان بۆ دەکەن و، دوعای خێرتان بۆ دەکەن، خراپترین بەرپرسانیشتان

ئەوانەن، کە ڕقتان لێیانەو، ڕقیان لێتانەو، نەفرینیان لێدەکەن و، نەفرینتان لێدەکەن...

حاڵەتی تەندروست ئەوەیە بەرپرسەکە وابێ، هێندەت خۆش بوێ، دوعای خێری بۆ بکەی، ئەویش دوعای خێر بۆ تۆ بکات و، پێویست نەکات موجامەلەی درۆی بۆ بکەی، ڕێزی لێ بگرە، بەڵام نابێ ئەو خەڵك ناچار بکا، موجامەلەی درۆی بۆ بکەن، بەدرۆ دەستی بۆ بەسینگەوە بنێن!

بۆچی خەڵك ناچاری درۆکردن و ماستاو چییەتیی بکرێ؟! بەداخەوەش ئەو نەریتە نا جوامێرانەیە، لەنێو ئەو وڵاتانەی ئێمەدا زیاتر هەیە، لەزۆر دەوڵەتانی ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵاتی دنیادا وانیە، بەرپرسێك، کە لەسەر کورسییە، پێی وانیە بووە بە هەموو شتێکی ئەو خەڵکە، لەکاتێکدا کاروبارەکەی خۆی بەڕێوە دەبات، حەقی ئیشەکەی خۆی دەداو، کاتێك ماوەکەی تەواو دەبێ، دێتە خوارێ و هیچ هەرا ناکات! بێگومانیش ئەوەی ئەوان دەیکەن، بەڵگە شەرعییەکانیش بەڕوونیی ئەوە دەگەیەنن، کە بەرپرسان دەبێ خۆ بەکەمگرو خاکیی بن و، دڵسۆز بن بۆ خەڵك و، نابێ شەڕ لەسەر کورسیی بکەن، دەبێ ئەو حوکمڕانییە، ئەو بەرپرسیارێتییە بە ئەمانەت تێ بگەن، بە تەکلیفی تێ بگەن، نەك بە تەشریف.

لەڕاستییدا ئەو حاڵەی لەوێ هەیە، ئەوە لەگەڵ ڕووحی شەریعەتی ئیسلامدا دەگونجێ و، ئەوەی لە لای ئێمە هەیە، دواکەوتوویەتییە، هەم لە دین و هەم لە ژین.

با لەوبارەوە ئاماژە بەچەند دەقێکی شەریعەت بکەین:

١- خوا "عز وجل" فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرۡفَعُوٓاْ أَصۡوَٰتَكُمۡ فَوۡقَ صَوۡتِ ٱلنَّبِيِّ وَلَا تَجۡهَرُواْ لَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ كَجَهۡرِ بَعۡضِكُمۡ لِبَعۡضٍ أَن تَحۡبَطَ أَعۡمَٰلُكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ ﴿٢﴾ ﴾ الحجرات.

واتە: ئەی بڕوادارییینە! دەنگتان ڕەسەر دەنگی پێغەمبەر مەخەن، وەك دەنگ هەڵێنانی هەندێکتان بە سەرهەندێکتاندا، دەنگی بەسەردا بەرز مەکەنەوە، نەوەك بێ ئەوەی هەست پێبکەن، کردەوەکانتان هەڵبوەشێنەوە.

بێگومانیش بەرپرسانێك، کە بەپێی ڕێبازی پێغەمبەری خوا "صلی الله علیه وسلم" دادەنرێن و بەڕێوەدەچن، بەجێگری پێغەمبەر دادەنرێن، پێویستە لەقەدەر خۆیان ڕێزیان لێ بگیرێ، چونکە هەرچی بۆ پێغەمبەر پێویست بووە لەسەر ئۆممەت، بۆ جێگرەکانیشی پێویستە، مەگەر شتێك بەبەڵگەیەکی ڕوون تایبەتمەندیی وی بووبێ.

٢- هەروەها خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ ﴾ الحجرات.

واتە: بەدڵنیایی ئەوانەی لەپشت ژوورەکانەوە بانگیان دەکردی، زۆربەیان نافامن.

ئەوانەش وەك لە تەفسیرەکان و هۆیەکانی دابەزینی ئایەتەکان (أسباب نزول الآيات)دا هاتوە، کەسانێك بوون، کە بەجۆرێکی نارێك و ناشایستە بانگی پێغەمبەری خوایان کردوە: (يا محمد! اخرج إلينا) ئەی موحەممەد! وەرە دەرێ بۆلامان.[1]

٣- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) لە فەرمایشتێکیدا دەربارەی ڕێز لێگرتنی بەرپرسان دەفەرموێ: (إن من إجلال الله "عزو وجل" إكرام ذي الشيبة المسلم، وحامل القرآن غير الغالي فيه ولا الجافي عنه، وإكرام ذي السلطان المقسط) رواه أبو داود: ٤٨٤٣، وابن أبي شيبة: ٣٢٥٦١، وحسنه الألباني.

واتە: لە ڕێز لێگرتن و بەبەرزگرتنی خوای مەزنە، کە ڕێز بگیرێ لە مسوڵمانێك، کە مووی سپی بووە (ئنجا ئەگەر پیاوە، ئەگەر ئافرەتە، مادام

---

(١) الإستيعاب في بيان الأسباب، ج٣ ص٢٦٢، ٢٦٣، أخرجه أحمد في المسند: (٤٨٨/٣) والطبري في (جامع البيان) (٧٧/٢٦) وصححه الألباني في (صحيح الترمذي: ٢٦٠٥)

مووی سپی بووەو کەوتۆتە تەمەنەوەو ڕێزی لێ بگرە)، هەروەها هەڵگری قورئان، کە نە زۆر تێیدا ڕۆچووەو لێی تێپەڕاندوە، نە زۆر دووریيشی لێ گرتوە، (واتە: بەشێوەیەکی هاوسەنگ بە قورئانەوە پابەندە)، هەروەها ڕێزلێگرتنی خاوەن دەسەڵاتی دادگەر. (کەسێ کە بەرپرس و حوکمڕانێکی دادگەرە، دەبێ ڕێزی بگیرێ، ئەوەش هەر لە ڕێز لێگرتنی خوای پەروەردگارە).

ئەها! چۆن ئیسلام شتەکان دەگێڕێتەوە سەر ئەسڵ و بناغەی شەرعیی خۆیان: دەسەڵاتدارێك، کە دادگەرانە حوکم دەکا، ئەگەر ڕێزی لێ بگری، ڕێزت لەخوا گرتوە! بێگومان ئەوە شتێکی گەورەیە، نەك بە نەفەسی عەلمانییەت و، بەنەفەسی لیبراڵیی، کە هەر کەسێ بەرپرس بوو، وەك بووبێتە دوژمنی خەڵك و پێویست بێ: خەڵك دوژمنایەتیی بکا، بەڵام وەك گوتم: لە ئەنجامی ئەوەدا ئەو بۆچوونە پەیدا بووە، کە هەرکەس بۆتە بەرپرس، زۆربەیان سەریان لە گەندەڵیی و ستەمەوە دەرچووە، ئیدی خەڵك لە مێشکیاندا تەبع بووە، کە بەرپرسییەتیی، یانی: کاری خراپ! کە لە ڕاستییدا وانیەو، ئەوە هەمووی بە نەفەسی غەیرە ئیسلامیی و غەیرە شەرعیی وایە.

٤) بە نەرمیی و لێزانیی دواندنی بەرپرسان:

خوای پەروەردگار مووساو هاڕوون (صەڵات و سەلامی خوایان لەسەر بێ) دەنێرێ بۆ لای فیرعەون، پێیان دەفەرموێ:

﴿ ٱذْهَبَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُۥ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُۥ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾ ﴾ طه.

واتە: بچن بۆ لای فیرعەون، یاخیی بووە، قسەیەکی نەرمی لەگەڵدا بکەن، بەڵکو وەبیری بێتەوە، یاخود بترسێ، {یانی: ترسی خوای بچێتە دڵ و واز لەو سەرکێشییە بێنێ}.

جارێك زانایەك دەچێ بۆ لای (مەئموون) یەکێ لە حوکمڕانانی عەبباسییەکان و، قسەیەکی زۆر توندی لەگەڵ دەکا، ئەویش (مەئموون) دیارە ئەهلی عیلم بووە، دەڵێ: مامۆستا! تۆزێ لەسەرەخۆبە، چونکە: خوای پەروەردگار دوو نەفەری زۆر لە تۆ چاکتری ناردن، بۆ لای یەکێکی زۆر لەمن خراپتر، (مووساو هاروون) لەتۆ چاکتر بوون، ناردنی بۆ لای فیرعەون، کە زۆر لەمن خراپتر بوو، بەڵام پێی فەرموون: ﴿فَقُولَا لَهُۥ قَوۡلٗا لَّيِّنٗا﴾ قسەیەکی نەرم و نیانی لەگەڵدا بکەن.

یانی: ئامۆژگارییم بکە، بەڵام بە نەرمیی ئامۆژگارییم بکە، ئەگەر دەتەوێ لێت وەربگرم.

٥) ڕەخنە لێگرتن و قسەی حەق گوتن بە بەرپرسان و گێڕانەوەیان لە هەڵەو لادان، لەڕووی بەتەنگەوە بوون و دڵسۆزییەوە، نەك لە ڕووی بوغزو غەرەزەوە:

ئەمەش چەند دەقێکی سوننەت لەوبارەوە:

١- پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: (أَفْضَلُ الْجِهَادِ: كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ) رواه أبو داود: ٤٣٤٤، والترمذي: ٢١٧٤.

واتە: باشترین جیهاد، قسەیەکی دادگەرانەیە، لەلای حوکمڕانێکی ستەمکار.

ئنجا وەك چەند جارێکی دیکەش لە بۆنەی دیکەدا باسمان کردوە، ئەو قسەیە شتێکی پووچ و بێ بنەمایە لەڕووی نەقڵ و عەقڵەوە، کە هەندێك کەس بەناوی شوێنکەوتنی (سەلەفی صالح)ەوە دەڵێن: ئەگەر ئامۆژگاریی دەسەڵاتدارت کرد، دەبێ زۆر بە پەنهانیی بێ و، کەس پێی نەزانێ!! بەڵێ، دەبێ بە لێزانیی و بە نەرمیی بێ، بەڵام مەرج نیە بە پەنهانیی بێ، ئەوەتا لەم

دەقەدا پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: باشترین جیهاد، وشەیەکی حەقە لەلای دەسەڵاتدارێکی ستەمکار.

٢- لە فەرمایشتێکی دیکەدا هاتوە: (عن طارق بن شهاب الجبلي، أن رجلاً سأل النبي وقد وضع رِجْلَه في الغَرز: أيُّ الجهاد أفضل؟ قال: كلمة حق عند سلطان جائر) رواه النسائي: ٤٢٢٠ بإسناد صحيح.

تاریقی کوڕی شیهابی جەبەلیی دەڵێ: پیاوێك لە پێغەمبەری خوای (صلی الله علیه وسلم) پرسی: چ تێکۆشانێك چاکترە؟ لە کاتێکدا پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) پێی لە ئاوزینگ نابوو [ئاوزینگ ئەوەیە کە پێی سواری وڵاغ دەبێ] ئەویش فەرمووی: قسەیەکی حەق لەلای دەسەڵاتدارێکی ستەمکار، ئەوە گەورەترین جیهادە.

٣- هەروەها لە فەرمایشتی دیکەدا هاتوە: (سيد الشهداء حمزة، ورجل قام إلى إمامٍ جائر فأمره ونهاه، فقتله) أخرجه الحاكم: ٤٨٨٤، وحسنه الألباني.

لەم دەقەشدا: ئەو کەسەی قسەی حەق دەکات و، لە پێناوی قسەی حەقدا دەکوژرێ، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لەگەڵ سەروەری شەهیدان (سيد الشهداء) حەمزەی مامیدا، دەیخاتە تەرازووێکەوە.

٤- یەکەمین خەلیفەی پێغەمبەری خوا "صلی الله علیه وسلم" (أبوبكر الصديق) خوا لێی ڕازی بێ لە یەکەمین وتاریدا، پاش هەڵبژاردنی بەجێنشینی پێغەمبەری خوا، گوتی: (أما بعدُ، أيُّها الناسُ! فَإِني قد وُلِّيتُ عليكم ولست بخيركم، فإِنْ أَحْسَنْتُ فَأَعِينُونِي، وإِنْ أَسَأْتُ فَقَوِّمُونِي)[1].

واتە: پاش ستایشی خوا: خەڵکینە! بەسەرتانەوە کراومە سەرپەرشتیار، بەڵام لە ئێوە باشتر نیم، ئنجا ئەگەر چاکم کرد، هاوکاریيم بکەن و، ئەگەر خراپیشم کرد، ڕاستم بکەنەوە.

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٤، ص٣٩٣، ط دار ابن الهيثم/٢٠٠٦م.

٦) خۆ دوورگرتن لە خیانەت و فێڵ و کاری ژێر بە ژێر:

نابێ خەڵك لەبواری مامەڵەی لەگەڵ بەرپرس و حوکمڕاناندا، کاری ژێر بەژێرو خیانەت، بکات، دەبێ ڕاست و ڕێك قسەی خۆییان پێ بڵێ و ئامۆژگارییان بکا، ئنجا پێشنیارە، ڕەخنەیە، هەرچی هەیە، ئەمما کاری ژێر بەژێرو لەپەناو پەسیوداو، خۆ تێك بەستن و، فسکە فسك، بێگومان ئەوە شتێکی ناشەرعییە.

لەوبارەوەش دەقی شەریعەت زۆرن:

١- خوای پەروەردگار زۆر بە ڕوونی دەفەرمووێ:

﴿وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ﴾ یوسف: ٥٢.

واتە: بەدڵنیایی خوا فێڵ و پیلانی ناپاکان بەئاکام ناگەیەنێ و بەرهەمدار ناکات.

٢- ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾﴾ یونس.

واتە: بێگومان خوا کاری تێکدەران و خراپەکاران چاك ناکات.

٣- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: (مَنْ غَشَّ فليس مِنّا) مسلم: ١٠٢.

وەك پێشتریش باسمان کرد، مسوڵمان دەبێ لەگەڵ هەموو کەسدا، لە غەش و خیانەت و ژێر بەژێریی دوور بێ، بەتایبەت لەگەڵ کەسانێکدا، کە بەرپرسانی وڵاتن، ئنجا ئەگەر ڕەخنەشی لێیان هەبوو، ڕەخنەش بەشێوەی ڕاست و دروستی خۆی دەگیرێ و، ئامانجیش لێی ڕاستکردنەوەو چاککردنە، نەك داخی دڵی خۆ پێڕشتن و ڕووخاندن.

تەوەری شەشەم

داڕنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەکان لە سیاسەت، دەرهاویشتەی زۆر خراپ، بگرە کارەساتباری دەبن

بەڕێـــــزان!

با لەوبارەوە: پێشێ تەماشای ئەو ئایەتانە بکەین، لە سەرەتای سووڕەتی (الفجر)دا:

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ وَٱلْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِى ذَٰلِكَ قَسَمٌ
لِّذِى حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى
ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِى
ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ
لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ ﴾ الفجر.

بەناوی خوای بە بەزەیی بەخشندە

بە بەرەبەیان (سوێند) و، بە (دە) شەوەکانی (ی سەرەتای مانگی "ذو الحجة") و، بەجووت و بەتاك و، بەشەوگار، کە بەشێنەیی دەڕوات، ئایا لەوەدا سوێند هەیە بۆ خاوەن عەقڵ؟!

[هل] لێرەدا بۆ تەحقیقە، نەك بۆ پرسیار، یانی بە تەئکید لەو شتانەدا، سوێندێکی شایستەی سوێند پێخواردن، هەیە، بۆ کەسێ عەقڵی هەبێ.

دوایی دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾ ﴾.

واتە: ئایا بە چاوی عەقڵ و دڵ، نەتدی پەروەردگارت چی بە گەلی عاد کرد؟ ئیرەمی خاوەن پایەو کۆڵەکە بەرزەکان (یاخود: قەڵا بەرزەکان)، کە وێنەی وەك ئەوان دروست نەکرابوو لە وڵاتدا، (ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە گەلی عاد دەبێ زۆر بە هێزو بە کەلەش بووبن).

﴿ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُواْ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ۝٩ ﴾

هەروەها: ئایا نەتدی پەروەردگارت چی کرد بە ئەو گەلی ئەموودە، کە بەردیان داتاشی لە دۆڵ (وادي)دا [کە ناوچەیەکە لە (حجر) نزیك "حجاز"].

﴿ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ۝١٠ ٱلَّذِينَ طَغَوْاْ فِى ٱلْبِلَٰدِ ۝١١ ﴾.

هەروەها فیرعەونی خاوەن گوڵمیخ و سینگ، کە لە وڵاتاندا یاخیی بوون و سەرکێشییان کرد، سەرەنجام:

﴿ فَأَكْثَرُواْ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ۝١٢ ﴾، خراپەکاریی و تێکدانیان تێدا زۆر کرد.

کەواتە: تێکچوونی باری ڕەوشت و مەعنەوییان، سەری کێشا بۆ خراپەکاریی سیاسیی:

﴿ ٱلَّذِينَ طَغَوْاْ فِى ٱلْبِلَٰدِ ۝١١ فَأَكْثَرُواْ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ۝١٢ ﴾.

وشەی (فساد): فەسادی سیاسیی، فیکریی، ئابووریی، کۆمەڵایەتیی، ئەخلاقیی، هەمووی دەگرێتەوە، واتە: لە ئەنجامی سنوورشکێنیی دا، تێکدان و خراپەکارییان بەرهەم هێنا.

﴿ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۝١٣ ﴾.

پەروەردگاریشت، یەك قەمچی لە سزای خۆی بەسەردا ڕشتن.

﴿ إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ۝١٤ ﴾.

بێگومان پەروەردگارت لە بۆسە دایە بۆ ستەمکاران، بۆ حوکمڕانانی لادەرو ستەمکار.

کەواتە: ئەگەر بهێنینە بەرچاوی خۆمان:

١- حوکمڕانانێك لە جیاتی ڕاستگۆیی، درۆ بکەن.

٢- لە جیاتی ڕاوێژ بە خەڵك بکەن، خۆیان بەسەردا بسەپێنن.

٣- لە جیاتی مشوورخۆریی، مشەخۆربن بەسەریانەوە.

٤- لە جیاتی بەزەیی، دڵڕەق بن.

٥- لەجیاتی دڵسۆزیی، خۆپەرستیی بکەنە پیشە.

٦- لە جیاتی ئەمینی، ناپاکیی بکەن.

٧- لە جیاتی وەفاداریی، پەیمان شکێنیی بکەنە پیشە.

٨- لە جیاتی خۆبەکەمگریی، فیزو کەشخەو خۆ بەزلگریی بکەنە پیشە.

٩- لە جیاتی پاراستنی سامانی گشتی، ڕابواردن و لەوەڕان لەسەر حسابی خەڵك و خۆو خزم کردنە ملیارلێر، بکەنە پیشە.

١٠- لە جیاتی ئامانج بەرزیی، تەنیا خۆ دیتن.

١١- لە جیاتی نەرم و نیانیی، توندو تیژیی.

١٢- لە جیاتی تێکەڵ بوونی خەڵك، خۆشاردنەوە لە خەڵك.

١٣- لە جیاتی فێرکردن و پەروەردەکردنیان، ئیهمالکردنیان، یاخود خراپە فێرکردنیان بکەنە پیشە.

تەماشای کەناڵە ڕاگەیاندنەکانی ئەو حیزبە حوکمڕانانە بکەن! بە پارەی ئەو خەڵکە، بە پارەی نەوت و واریداتی ئەم وڵاتە، ئەو هەموو کەناڵانە بەکاردێنن، هەمووشی بۆچی؟!

نە عیلم و سەقافەتیان تێدایە، نە ئەدەب و هونەریان تێدایە، نە ئیمان و ئەخلاق، نە سیاسەت و هۆشیارکردنەوە، نە ئەدەبی کۆمەڵایەتیی، بەڵکو هەمووی: خافڵان (لهو) و کات کوشتنە، جووڵاندنی غەریزەو، پەلکێشکردنی گەنجەکانمانە بەرەو لەدەستدانی کەسایەتیی و ڕووخانی مەعنەویی.

١٤- هەروەها لە جیاتی تەقدیرکردنی خەڵکی دڵسۆزو شایستە، خەڵاتکردنی کەسانی ماستاوچیی.

بەتایبەتی، کە دەبینین لەنێو ڕاگەیاندنکاراندا، زۆر کەس هەیە ئەسڵەن هیچ مەبدەئێکی نیە، ئەمڕۆ قسەیەك دەکا، دەزانێ ئەو دەسەڵاتدارە وای پێ چاکە، سبەینێ عەکسی ئەوە دەکا، دەزانێ ئەوجارە ئەوەیانی پێ چاکە، مانای وایە خۆی هیچ نیە، وەك دەهۆڵێك وایە چۆن دەنگی لێ بێنن، وا دەنگ دەداتەوە.

١٥- هەروەها لەجیاتی سزادانی خراپەکارو تێکدەران، پاداشتدانەوەو خەڵاتکردنیان.

١٦- ئنجا لە جیاتی ڕوونیی و ڕاشکاویی، لێڵیی و تەم و مژاویی بوون، لە هەموو شتێکدا.

١٧- پاشان لە جیاتی دادگەریی، ستەمکاریی کردن بە پیشە.

ئایا لە حاڵێکدا حوکمڕانان ئاوا بن، وڵات چی لێدێ؟ بە تەئکید ئەو حاڵەتە: (دارنرانی ڕەوشت لە سیاسەت) خراپترین دەرهاویشتەی دەبن و، بگرە کارەساتی ماڵوێرانکەری لێ دەکەونەوە.

لێرەدا پرسیارێك دەورووژێنم: زۆر گرنگە ئێمە ئەو پرسیارە لەخۆمان بکەین: بۆچی حیزب و ڕژێمە دیکتاتۆرەکان، ئەوانەی، کە بەزۆر خۆیان دەسەپێنن بەسەر خەڵکدا، ئەوانەی سیاسەتێکی ناشەرعیی دەکەن، بۆچی کار لەسەر ڕووخاندنی ڕەوشت دەکەن و، کار لەسەر نەهێشتنی ئەدەب و ڕەوشت و بەها بەرزەکان دەکەن؟!

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە "هەرچەندە لەتەوەری دووەمدا زۆر قسەمان لەوبارەوە کردوە و ڕامانگەیاندوە، کە حیزب و ڕژێمە بەزەبرو زۆر خۆسەپێن و دیکتاتۆرەکان، چونکە ئامانجی خراپ و ناشەرعییان هەن، پەناش دەبەنە بەر هۆکارو ئامرازی ناشەرعییش، وەك گوتراوە: (دز بازاڕی ئاڵۆزی دەوێ)و (ڕاوچی خراپ لەئاوی لێڵدا ڕاوێ دەکات)" بەڵام بۆ زیاتر ڕوونکردنەوەی مەبەست، لێرەش دوو کەسم بە نموونە هێناونەوە:

١- نموونەی یەکەم: یەکیان (نیقۆلا میکاڤیلی)، کە لە ساڵی (١٦٦٩)ی زایینیدا لە دایك بووەو لە (١٧٢٧)دا مردووە، کتێبێکی هەیە بەناوی (ئەمیر)،

زۆربەتان ڕەنگە کتێبەکەتان بینیبێ و، تەرجەمەی زمانی کوردییش کراوە، من لە لاپەڕە (١٣٧ تاکو ١٨٣) چەند قسەیەکیم لێ دەرهێناوە، ئنجا ئێوە تەماشا بکەن، ئەو چی دەڵێ و، تەماشای واقیعی سیاسیی خۆشمان بکەن، دەزانن: ڕێك میکاڤیلی چی گوتوە، زۆربەی ئەو سیاسەتمەدارانەش، بەهەمان شێوە، ڕەفتاریان کردوە:

١- دەڵێ: پێویستە بابای حوکمڕان و بەرپرس، لە جیاتی خاوەن بەڵێنیی و وەفا بە پەیمان، پەیمان شکێن بێ، ئەگەرنا سیاسەتی بۆ ناکرێ.

٢- پێویستە بابای سیاسیی، لە جیاتی ئەوەی هەوڵبدا خۆشبویستریّ، لەلایەن خەڵکەوە، هەوڵبدا سامی لێ بکرێ و خەڵك لێی بترسێ.

٣- دەبێ لە جیاتی ئەوەی پەرە بە ڕەوشتە بەرزەکان بدات، خۆیشی و خەڵکیش لەسەر درۆو دەلەسەو فرت و فێڵ بار بێنێ.

٤- لەجیاتی ڕاستیی و ڕوونیی، دەبێ نیفاق و دووڕوویی لێڵیی هەبێ و، ئەگەر بەرپرسێك نیفاق و دووڕوویی نەبێ، سەرکەوتوو نابێ لە کارەکەیدا.

٥- لە جیاتی ڕەحم و بەزەیی، دەبێ زۆر دڵڕەق و توندو تیژ بێ.

٦- هەروەها ئامۆژگاریی حوکمڕان و بەرپرسی خۆسەپێن دەکات دەڵێ: خەڵك بەبۆنەو جەژن و شانۆگەریی و شتی پێکەنینایی و کۆمیدییەوە، زۆر سەرگەرم بکەو بەو شتانەوە، بیانخافڵێنە!

٧- هەروەها دەڵێ: دوژمنایەتیی جۆراو جۆر دروست بکە، دوژمنایەتیی ئەو حیزبە لەگەڵ ئەو حیزبەو...هتد، ئەگەر شتی وەهمییش بێ، بۆ ئەوەی سەرنجی خەڵك بخەیە سەر ئەوە، کە تۆ نەیارو دوژمنت هەیەو، پێیانەوە گرفتاری!

تەماشا بکەن! ئەمریکا دوای ئەوەی (یەکێتی سۆڤیەت) هەڵوەشا، هەر بەرپرسەکانی ئەمریکا، ئەوانەی، کە سیاسەت داڕێژی ئەمریکان لە ڕووی فیکرییەوە، گوتیان: ئەوە دوژمنی سوور لە بەین چوو، ئنجا دەبێ سەرنجمان

بچێتە سەر دوژمنی سەوز [عالەمی ئیسلامیی]، کە بۆ خۆتان دەزانن عالەمی ئیسلامیی چەند بێ سەرو صاحێبە! بۆچی دەبێ سەرنجیان بچێتە سەر دوژمنی سەوز؟! چونکە دەبێ دوژمنێك هەر هەبێ، تاکو خەڵکی خۆیانی پێ بترسێنن، بیانخافڵێنن و ئاگایان لەو گرفت و کێشانە نەمێنێ، کە پێویستییان بە چارەسەر هەیەو، سەرنجیان لەسەر دەرەوەی خۆیان بێ!

٢- نموونەی دووەم: ئەویش هەر یەکێکە لەو زانایانەی ڕۆژئاوا، بەناوی: (ئیبتین دی لابواسییە)، کە هەر بە (لابواسییە) ناسراوەو لە ساڵی (١٥٣٠)ی زایینیدا لە دایك بووەو، لە ساڵی (١٥٦٢)دا مردووەو، تەمەنی (٣٢) ساڵ بووە، کتێبێکی هەیە بەناوی: (کۆیلایەتیی ئازادانە) (العبودية المختارة)، کە بە عەرەبی تەرجەمە کراوەو دەربارەی: کاریگەریی خراپ وماڵوێرانکەرانەی: (دانڕنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەکان لە حوکم و سیاسەت) شتی زۆر جوانی هێناوە.

وێنەیەك دێنێتەوە، دەڵێ: کیسرای گەورە، دامەزرێنەری ئیمپڕاتۆریەتی فارس، شەش سەدە پێش زایین، کاتێك ئیمپڕاتۆریەتی فارس دادەمەزرێنێ، دەچێ وڵاتێك، بەناوی (لیدیا) لە مەمالیکی ئاسیای گچکە، ئەو وڵاتە دەگرێ، کە پایتەختەکەی شاری: (سارد)و پادشاکەشیان ناوی (کریسۆس) بووەو، بەدیلیی دەیبا بۆ وڵاتی فارس، بەڵام دوای ئەوەی کیسرا دەڕواتەوە، خەڵکەکە ڕادەپەڕن و ئاژاوە دەکەن، ئەویش وا دیارە پیاوێکی زۆر سیاسەتمەدار بووە، بەپێی مەزهەبی (میکاڤیلی) ڕاوێژ دەکات چییان لێ بکا؟ دەڵێن: ئەگەر تۆ ئێستا لێرەوە سوپایەك ببەی و لەدژیان بجەنگی، ئەوە زۆری دەوێ و، لە شوێنی دیکەوەش کێشەی زۆرمان هەن، ئیدی ڕایان دێتە سەر ئەوە دەڵێن: شوێنی داوێن پیسییان بۆ بکەوە، شوێنی شەڕاب خۆرییان بۆ بکەوە، شوێنی کۆمیدیی و شانۆگەریی و ...هتد، بۆ ئەوەی ئەو خەڵکە سەرگەرم بن، بەو شتانەوەو، کە سەر گەرم بوون و خافڵان و، لەژیانی جیدیی دوور دەکەوتنەوە، ئەو کاتە نایان پرژێتە سەر ئەوەی بزانن پاشایان بەدیل گیراوەو، وڵاتیان بۆتە موستەعمەرە! سەرەنجام ئەو نەخشەیە پیادە دەکەن و، وشەی (لۆدیی)، کە

لە کوردەواریی خۆماندا دەڵێن: (لۆتیی)، پێشتر وام دەزانی: (لۆتیی) هەر لە وشەی (لوطي)ەوە هاتوە! بەڵام لاتینییەکان وشەی (لۆدیی)یان، کە بەکار هێناوە، بۆ یاریی و سوعبەت و خافڵان و قسەو جەفەنگ و لەهو و ...هتد، ئەسڵی خۆی لە (لیدیی)ەوە هاتوەو، وڵاتی (لیدیا) ئەوەندە مەشهوور بووە بە: خافڵان (لهو) و شانۆگەریی و مەیخۆریی و...هتدەوە، لەوانەوەو لەناوی شارەکەیانەوە: (لۆدیی) یان (لیدیی) بۆتە زاراوەیەك بۆ هەر جۆرە خافڵانێك و سەرگەرمییەك، کە هیچ نێوەڕۆکێکی نەبێ.

هەروەها (لابواسییە) قسەیەکی دیکە دەکات، زۆر سەرنجی ڕاکێشام، دەڵێ:

ئەو خەڵکە، کە لەو حوکمڕانە خۆسەپێنانە کۆدەبنەوەو، بە دەوری ئەو طاغووت و دیکتاتۆرانەوە دەئاڵێن، بریسکەی زێڕو زیوەکانیان، بریسکەی تاج و نەجمەکانیان، سەرسامیان دەکات و، لێیان نزیك دەبنەوە، بەڵکو شتێکیان پێ ببڕێ، بەڵام، لەو حاڵەتەدا، وەك ئەو پەپوولەو مێش و مەگەزە دێنە بەرچاو، کە ئاگر لە دوورەوە دەبینێ و، بۆ ئاگرەکە دەچێ، بۆ ئەوەی ئیستیفادە لە ڕوناکییەکەی بکات، بەڵام دوایی بە گەرمی و تینەکەی دەسووتێ! هەموو ئەو خەڵك و میللەتانەش، کە لە دەوری ئەو طاغووتانە دەئاڵێن، بە ئاگری ئەوانەوە دەسووتێن[1].

منیش دەڵێم: قسەکەی زۆر ڕاستەو هەروابووەو هەرواشە، بۆ نموونە: کاتی خۆی صەددامی دیکتاتۆری خۆسەپێن، چی بەو خەڵکە کرد، کە لەدەوری بوون! هیتلەر چی بە ئەڵمانیا کرد! ستالین چی لە (یەکیەتی سۆڤییەت) کرد! هەموو ئەو طاغووتانە تەماشا بکەن، بەدرێژایی مێژوو، هەموو ئەوانەی، کە

---

(١) بڕوانە: (كيف تفقد الشعوبُ المناعة ضدَّ الإستبداد؟) نووسینی:

أ- هشام علي حافظ

ب- جودت سعيد

ج- خالص جلبي

[العبودية المختارة] ص ٥٣-٨٩.

دەبن بەسەرباز بۆ ئەوانەو لەدەوریان دەئاڵێن، هەم لە ڕووی دنیاییەوە بە ئاگری وانەوە دەسووتێن، هەم لە ڕووی قیامەتییشەوە، بە ئاگری وانەوە دەسووتێن، بۆیەش خوای میهرەبان پێمان دەفەرموێ:

﴿ وَلَا تَرْكَنُوٓا۟ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ ... ﴿١١٣﴾ ﴾ هود.

واتە: پشت بەستەمکارانەوە مەدەن، ئاگرتان تووش دەبێ!

نموونەیەکی زەقی لێك دابڕانی ڕەوشت و سیاسەت

بەپێویستی دەزانم کۆتایی ئەم تەوەرە: (داڕنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەکان لەسیاسەت، دەرهاویشتەی زۆر خراپ، بگرە کارەساتباری دەبن)، بەنموونەیەکی زەقی گەرم و تازەی ئەم ڕۆژگارە بێنین، کە بریتیە لە: کوژرانی ڕۆژنامەنووس (جمال خاشقجي) هاووڵاتیی وڵاتی شانشینی عەرەبستان (المملكة العربية) لە کونسوڵخانەی سعوودییەدا، لەشاری (ئەستەنبۆڵ) لەڕۆژی: (٢/١٠/٢٠١٨)ز دا.

هەڵبەتە ئەو ڕووداوە ستەمێکی قێزەونی بێ پاساو بوو، بەدانپێداهێنانی حوکمڕانانی سعوودیە خۆشیان، دەرهاویشتەی زۆرو جۆراو جۆری بەدوای خۆیدا هێنان و ئێستاش بەردەوامن، پێموایە شانشینی عەرەبستان وا بەئاسانیی لێی دەرباز نابێ و، باجی گەورەی داوە لەسومعەو ئیعتیباری و، پێموایە باجی گەورەتریشی بەدواوەیە: باجی مەعنەویی و سیاسیی و ئابووریی و ...هتد.

بەڵام ئەوەی جێی مەبەستم بوو لێرەداو، پەیوەست بوو بە بابەتەکەمانەوە، بریتیە لە هەڵوێستی ئەمریکای هاوپەیمانی عەرەبستان بەگشتیی و، هەڵوێستی (دۆناڵد ترامپ) سەرۆکی ئەمەریکا، بەتایبەت:

کە پوختەی هەڵوێستەکەی (ترامپ) تاکو ئەم تاو (لحظة)ە، کە ئەم دێڕانەی تێدا دەنووسم: (شەوی ٢٢/٢٣-١١-٢٠١٨ز) بەرانبەر: (١٥/ربيع الأول/١٤٤٠ك)، هەر ئەوەیە کە دوێنێ شەو: (٢١/٢٢-١١-٢٠١٨ز) لەکۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانییدا "کەناڵی (الجزيرة) و کەناڵی دیکەش گواستیانەوە" ڕایگەیاند: لەسۆنگەی

ئەوەوە، کە ساڵانە چەندان ملیار دۆلار لە عەرەبستان بەهرەمەند دەبن، ناتوانن لەسەر کێشەی بەناهەق کوژرانی ڕۆژنامەنووس (جمال خاشقجي) بەینی خۆیان لەگەڵ سعوودیە تێك بدەن!

ئنجا ئەگەر وەزعەکە ئاوا بڕوا، کە (ترامپ) بەتەمایە، وا دیارە ئەمەریکا لەنێوان مەبدەئەکانی و بەرژەوەندییەکانیدا، بەرژەوەندییەکانی هەڵدەبژێرێ هەرچەندە - وەك شیکەرەوە (محلّل)ێکی سیاسیی گوتی: - بەرژەوەندیی و ملیار دۆلارەکان، خوێنی (خاشقجي)یشیان لێ بتکێ!!

ئنجا لێرەشدا ڕاستیی ئەو قسەیەمانمان لەلابەرجەستە دەبێ، کە گوتوومانە: (داڕنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەکان لەسیاسەت، دەرهاویشتەی زۆر خراپ، بگرە کارەساتباری دەبن)، ڕاستیشیان گوتوە: (عند الإمتحان: يكرمُ المرءُ أو يهان) لەکاتی تاقیکردنەوەدا: مرۆڤ ڕێزدار، یان ڕیسوا دەبێ!!

تەوەری حەوتەم

بناغەو هۆکارەکانی ڕەوشت بەرزیی لە سیاسەتکردندا

براو خوشکەکانم!

دەپرسین: ئایا چۆن دەتوانین سیاسەتێکی ڕەوشتبەرزانە بکەین؟ کە پێم وایە ئێمەی (کۆمەڵی ئیسلامیی)، تا ڕاددەیەکی زۆر توانیومانە وا بکەین، بەڵام چۆن دەتوانین ئەوە زیاتر تۆخ بکەینەوە؟

پێموایە بناغەو هۆکاری ڕەوشت بەرزیی لە سیاسەتکردندا، لەچوار خاڵاندا خولاسە دەبێتەوە:

١) بوونناسییەکی ڕاست و دروست:

ئێستا لەنێو خەڵکدا زیاتر دەڵێن: (جیهانبینیی) و (دنیا بینیی)، بەڵام من ئەو وشەیەم پێ هەڵەیە، (جیهان)، یان (دنیا) تەنیا ئەوە دەگرێتەوە، کە ئێستا دەیبینی، بەڵام (بوونناسیی)، بوون (وجود) بینراو و نەبینراوی، دنیاو قیامەتی، بەدیهێنەر (خالق) و بەدیهێنراو (مخلوق)ی، هەمووی دەگرێتەوە، بۆیە پێم وایە: دەبێ (بوونناسیی) بەکاربهێندرێ ڕاستترە، وەك واتای وشەی: (معرفة الوجود ontology ئۆنتۆلۆژیی)[1].

بەڵێ، (بوونناسیی ئیسلامیی)، کە تاکە بوونناسیی ڕاست و دروستە، سەرچاوەی هەڵقوڵینی هەموو شتەکانی مرۆڤی مسوڵمانە: ئیمان و عەقیدەی، عیبادەتی، ڕەوشت و ئاکار و...هتدی دەگەڕێنەوە بۆ بوونناسییەکەی: ئایا چۆن خۆت دەبینی؟ ئەگەر وا خۆت دەبینی، کە جێنشینی خوای، ئەگەر وا خۆت دەبینی دروستکراوی خوای، ئەگەر وا خۆت دەبینی، خوا تۆی لەم سەر زەوییەدا داناوە، تاکو تاقیت بکاتەوە.

---

(١) لەکتێبی چوارەمی مەوسووعەی: (بیرکردنەوەی ئیسلامیی لەنێوان وەحیی و واقیعدا)دا، (پایەکانی بیرکردنەوەی ئیسلامیی) بەدرێژیی باسی ئەو بابەتەمان کردوە.

هەروەها ئەگەر وا ژیانی دنیا دەبینی، کە قۆناغێکە لە قۆناغەکان و، قۆناغی دیکەی بەدوادا دێ، ئەوکاتە دەزانی چۆن دەژی! بەڵێ، بەڕاستیی هەر جۆری بووناسیی مرۆڤی مسوڵمانە، کە ئیمان و عەقیدەکەشی دیاریی دەکا، ئایا کێ بڕوا بەخوا دێنێ؟

بێگومان ئەو کەسەی، کە خوا دەناسێ، پێشێ مرۆڤ دەبێ خوا بناسێ و، بزانێ: خۆیی و دەوروبەری و گەردوون، چۆن دروست بوون؟ ئنجا لەسەر بناغەی دەرککردنی ئەو ڕاستییە کە: دروستکراوەکان هەموویان پێویستییان بە بەدیهێنەرێك و، بە خاوەنێك هەیە، ئنجا دوای ئەوە ئیمان بەخواو بە پایەکانی دیکەی ئیمان دێنێ.

٢) ئیمان و عەقیدەی ڕاست و ساغ:

واتە: ئیمان بە خوا، بە فریشتەکانی خوا، بە کتێبەکانی، بە پێغەمبەرانی (علیهم الصلاة والسلام)، بە ڕۆژی دوایی، بە قەدەرو، بە هەموو ئەو شتانەی دیکە کە پێویستە ئیمانیان پێ بهێندرێ.

بێگومان ئیمان سەرچاوەی تێکڕای خەسڵەت و ئاکارە پەسندەکان (فضائل)ەو، تاکو مرۆڤی مسوڵمان ئیمان و عەقیدەی ڕاستترو ڕۆچووتربێ، ڕەوشتی بەرزتر دەبێ.

٣) خواپەرستیی و پارێزكاریی:

بێگومان وەك چۆن ئیمان و عەقیدەی ڕاست و ساغ، هەڵقوڵاوی بووناسییەكی ڕاست و دامەزراوە، بەهەمان شێوەش: بە ئەندازەی چەسپاویی ئیمان، مرۆڤی مسوڵمان و خەڵك و كۆمەڵگای مسوڵمانیش بەگشتیی و، كەسانی سیاسیی و مشوور خۆریش بەتایبەت، خوا پەرستیی و دینداریی و بۆ خوا سوڵحان و پارێزكارییان، باشتر دەبێ، چونكە گۆزە چی تێدابێ، هەر ئەوەشی لێ دەڕژێ.

ئنجا بەدڵنیاییش، خوا پەرستیی و پارێزكاریی (العبادة والتقوى) كە بەرهەمی ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیین، دەبنە هەوێن و هەناو و كاكڵ و جەوهەری، سەرجەم بیروڕاو هەڵس و كەوتەكانی تاك و كۆمەڵ، وەك ئایەتەكانی كۆتایی سووڕەتی (الفرقان) بە درەوشاوەیی ئەوەی گوتمان پێشانی دەدەن، چونكە خوای زاناو شارەزا، بەندە هەڵبژاردەكانی خۆی بەناو و نیشانی: (عبادالرحمن) دەناسێنێ و، دواتر پاش ئەوەی بە پازدە (١٥) خەسڵەتی بەرزو پەسند پێناسەیان دەكات، لەكۆتا خەسڵەتیاندا "كە پازدەیەمینە" ئەو پاڕانەوەیە یان لێ دەگێڕێتەوە كە دەڵێن: (...واجعلنا للمتقين إماماً) بمانگێڕە بە پێشەوای پارێزكاران، كەواتە: تەنیا كەسانێك شایستەیی پێگەی پێشەوایەتیی مسوڵمانانی پارێزكاریان هەیە، كە خاوەنی كۆی ئەو خەسڵەت و ئاكارە بەرزو پەسندانەبن، ئەوەش دەقی ئەو چواردە (١٤) ئایەتە موبارەكەی (الفرقان):

﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟
سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا
وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُوا۟ لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟ وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا
﴿٦٧﴾ وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا

بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ
وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلٗا صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ
ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَإِنَّهُۥ
يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابٗا ﴿٧١﴾ وَٱلَّذِينَ لَا يَشۡهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغۡوِ مَرُّواْ كِرَامٗا
﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ لَمۡ يَخِرُّواْ عَلَيۡهَا صُمّٗا وَعُمۡيَانٗا ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبۡ لَنَا مِنۡ أَزۡوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعۡيُنٖ وَٱجۡعَلۡنَا لِلۡمُتَّقِينَ
إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةٗ وَسَلَٰمًا
﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ حَسُنَتۡ مُسۡتَقَرّٗا وَمُقَامٗا ﴿٧٦﴾ ﴾ الفرقان.

٤) دڵسۆزیی و خۆشەویستی بۆ خەڵك:

هیچ گومانی تێدانیە، کە ئەم پایەی چوارەمە، بەرهەمی پایەکانی پێش خۆیەتی، بەڵێ بەڕێزان! دوای هەبوونی:

١) بووناسییەکی ڕاست و دروست و،

٢) ئیمان و عەقیدەیەکی ساغ و،

٣) خواپەرستیی و پارێزکارییەکی باش و،

٤) دڵسۆزیی و خۆشەویستییەکی چاك بۆ خەڵك،

ئەوجار دەتوانین لە سیاسەتکردندا ڕەوشتێکی بەرزمان هەبێ، ئەگەرنا، تۆ دنیا بە تاکە دەرفەتێك بزانی، کە زیاتر تێیدا ڕابوێری و، لەززەت وەربگری، یان تێیدا دەوڵەمەند بی، خۆت و خزم و حیزبت، ئەو کاتە ئەو بیرکردنەوەیەت وات لێدەکا، کە بەو شێوەیە ڕەفتار بکەی، کە گوێ نەدەی بە ئەخلاق و ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند!

پوختەی مەبەست و
دەرەنــجـــام

ئنجا با بێینە سەر دەرەنجام و کۆتایی هەموو بابەتەکە:

براو خوشکانی بەڕێز! ئێمە وەك (کۆمەڵی ئیسلامیی) ستایشی خوای پەروەردگار دەکەین، کە ئێمەی خستۆتە سەر ڕاستە شەقامی خۆی و ئومێدم وایە هیدایەتی دابین، کە سیاسەتکردنەکەشمان بەشێوەیەکی شەرعییانەو ڕێك و پێك بووبێ، تاکە ڕاددەیەکی باش، بەڵام ئەوە مانای وانیە، کە پێویستییمان بەچاوبەخۆدا گێڕانەوەو، ڕەخنە لەخۆ گرتن و خۆپشکنین نیە، بێگومان بەردەوام، دەبێ خۆمان بپشکنین و، ئاگامان لەخۆمان بێ.

ئنجا کۆتایی هەموو بابەتەکە، بەم حەوت خاڵە دێنم، وەك دەرەنجامی کۆتایی:

١) ڕەوشت بەرزیی، لە هەموو ڕوویەکەوەو بەهەموو جۆرەکانیەوە، مایەی سەربەرزیی و بەختەوەریی دنیاو دوارۆژە، تەماشا بکەن! خوا (سبحانە وتعالی) کە مەدحی پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم)، دەکات، کە پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) لە هەموو ڕوویەکەوە لە لووتکەدا بووە، بەڵام پێی دەفەرموێ:

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ ﴾ القلم.

واتە: بەدڵنیایی تۆ ڕەوشتێکی مەزنت هەیە.

بۆیەش پیتی [لەسەر] (عَلَى)ی بۆ بەکارهێنراوە، یانی: تۆ ڕەوشت و ئاکاری مەزنت خستۆتە ژێر ڕکێفی خۆتەوەو، ڕەوشتی پەسندو جوان بۆتۆ، وەك وڵاخێكی دەستەمۆو ڕامکراوە.

زۆر کەس دەتوانێ سیاسیی بێ، سیاسیی بەو مانایەی، کە ئێستا باوە، زۆر کەس دەتوانێ ئەهلی علیم بێ، دەتوانێ چی بێ و چی بێ، بەڵام مەگەر کەسێ دڵەکەی بەخواوە پەیوەست بێ، ئەگەرنا ناتوانێ لە هەموو حاڵێکدا، ڕەوشتێکی بەرزو مەزنی هەبێ، بۆیە خوای بەرزو مەزن، پێغەمبەری خۆی بە شتێك مەدح دەکا، کە مەگەر هەر ئەو پێغەمبەرە مەزنە (صلى الله عليه وسلم)و کەسێك، کە بەرێی ئەودا دەڕوا، ئەوەی بۆ مەیسەربێ.

٢) ڕەوشت بەرزیی و ئاکار پەسەندیی لە بواری سیاسەتدا، وەك هەموو بوارەکانی دیکە، فەرزەو، بەشێکە لە دینداریی و مسوڵمانەتیی، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ﴾ النساء: ١٢٥.

واتە: دینداریی کێ لە هی کەسێك چاکترە، کە ڕووی خۆی تەسلیمی خوا کردوە (بۆ خوا ساغ بۆتەوە)و چاکەکاریشە! {یانی: بۆ خوا دڵسۆزەو، لەگەڵ خەڵکدا چاکەکارە}.

هەروەها خوای پاك و تاك فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ ﴾ النحل.

واتە: بێگومان خوا لەگەڵ ئەوانەدایە، کە پارێزکارن و، ئەوانەی کە چاکەکارن.

٣) ڕەوشت بەرزیی سیاسیی، مرۆڤ لە عەیبداریی لای خەڵك و، گوناهباریی لای خوا دەپارێزێ، ئینسان کە درۆی نەکردو، وەعدە خیلاف نەبوو و، شتی ژێر بەژێری نەبوو و، موخەننەت نەبوو و، بۆ هەموو لایەك دڵسۆز بوو، ڕاست و ڕوون بوو، ڕاشکاو بوو، ئەوکاتە: هیچ کەسێك ناتوانێ ڕەخنەیەکی شەرعیی بێنێتەوە سەرێ، واتە: کە لە شەرع لایدابێ.

بەڵێ بەڕێزان! بەخوا هەر کەسێك لە شەرع لانەدات، نە گوناهباری لای خوا دەبێ و، نە عەیبداری لای خەڵکیش.

٤) بەهۆی ڕەوشت بەرزییەوە، خەڵك و وڵات لەو بەڵاو نەهامەتییانە دەپارێزرێ، کە دەرهاویشتەی ڕەوشت نزمیی و خراپەکاریین، بەتایبەت هی حوکمڕانان و سیاسەتمەداران، چونکە کەسێك، کە لە ماڵی خۆیدا خراپەیەك دەکاو ڕەوشتێکی خراپی هەیە، زیاتر زەرەر لە خۆیی و ماڵ و منداڵەکەی دەدا، بەڵام کاتێك سیاسییەك حوکمڕانێك، غەڵەتێکی سیاسیی دەکا، ڕەوشتێکی خراپی سیاسیی دەبێ، زەرەر لە خۆی و خەڵکی وڵاتەکەی دەدا، بەگشتیی.

٥) مرۆڤی ئاکار پەسەند و ڕەوشت و بەرز، هەمیشە دڵئاسوودەیەو بێ باکە، ئەوەی پەریێزی پاکە، بێ باکەو دڵی مورتاحە، چونکە: درۆی لەگەڵ کەسدا نەکردوە، فێڵی لە کەس نەکردوە، خیانەتی بەکەس نەکردوە، بوغزی بەرامبەر بە کەس نیە، بەڵێ، ڕقی لە زوڵمە، ڕقی لە لادانە، ڕقی لە خراپەیە، بەڵام دڵسۆزە بۆ مرۆڤەکان.

زۆر کەس ڕەنگە ئەو دووانەی بۆ لێك جیا نەکرێنەوە:

ئێمە دەگونجێ ڕقمان لە زوڵم و فەسادو خراپەو، ماڵی گشتی بەهەدەردان و، قۆرخکاریی بێ، بەڵام بەزەییمان بە مرۆڤەکان دا بێ و بۆیان دڵسۆز بین، چونکە خوای پەروەردگار مرۆڤەکانی بۆیە دروستکردوون، کە بەختەوەربن، بەڵام کە بەهۆی خراپەوە خۆیان بەدبەخت دەکەن، دەبێ ڕقت لە خراپەکەیان بێ، بەڵام وەك مرۆڤ پەرۆشیانت بێ و، بەزەییت پێیاندا بێ و، بۆیان دڵسۆز بی.

٦) تەنیا بەهۆی سیاسەتکردنی ڕەوشت بەرزانەوە، ئامانج و مەبەستە پەسندو بەرزەکان، بە باشترین شێوەیە دەستەبەر دەبن.

٧) ڕەوشتبەرزیی سیاسیی، مایەی ڕەزامەندیی خواو، پاداشتی نەبڕاوەی خوایە.

ئەم ئایەتە موبارەکەش دەکەمە میسکی خیتامی هەموو بابەتەکە:

﴿ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَـٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ ﴾ القصص.

واتە: ئەم مەنزڵگای دوا ڕۆژە، تایبەتی دەکەین بە کەسانێکەوە، کە نایانەوێ بەرزیی و خۆهەڵکێشان لە زەویدا، بکەنە پیشەیان و، ناشیانەوێ خراپەکاریی بکەن، (بەڵکو دەیانەوێ: خوای پەروەردگار لە خۆیان ڕازی بکەن)، سەرەنجامیش بۆ پارێزکارانە.

خوا بە لوتف و کەرەمی خۆی، ئێمە لە پارێزکاران بگێرێ و، لەو کەسانەمان بگێڕێ، کە لە سیاسەتکردندا خۆیان بە ڕەوشتە بەرزەکان دەڕازێننەوە، تاکو ئەو حەوت بەرهەمەی خستماننەڕوو، دەستەبەریان بکەین.

دوا پێداچوونەوە و ئامادەکردنی بۆ چاپ

٢٩ / ١ / ٢٠١٩ ز
٢٣ / ٥ / ١٤٤٠ ك
هـــــــــەولـێـر

دواپێداچوونەوە بۆ چاپی دووەم:

٢٠٢٠/١٠/٢ز
١٤٤٢/٢/١٥ك

بەرهەمەکانی دانەر

ژ	کتێبەکان	بەروارو چاپ	تێبینی
	أ / کتێبە کوردییەکان		
	قورئان و سوننەت		
١	پوختەیەك دەربارەی ئیسلام لەبەر ڕۆشنایی سورەتی فاتیحەدا	چاپی یەك/١٩٨٤ چاپی دوو/٢٠٠٦	
٢	با لە خزمەت قورئاندا بین، {کۆی هەردووك کتێبی: (چۆن باشتر لە قورئان بەهرەمەند دەبین؟) و (ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە قورئان)ە}	چاپی یەك/٢٠٠٨ چاپی دوو/٢٠١٥	
٣	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی یەکەم: سوورەتەکانی: (الفاتحة) و (البقرة)	چاپی یەك/٢٠١٢	
٤	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی دووەم : سوورەتی: (آل عمران)	چاپی یەك/٢٠١٢	
٥	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی سێیەم: سوورەتی: (النساء)	چاپی یەك/٢٠١٣	
٦	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی چوارەم: سوورەتی: (المائدة)	چاپی یەك/٢٠١٤	
٧	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی پێنجەم: سوورەتی: (الأنعام)	چاپی یەك/٢٠١٥	
٨	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی شەشەم : سوورەتی: (الأعراف)	چاپی یەك/٢٠١٦	
٩	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی حەوتەم: سوورەتی: (الأنفال)	چاپی یەك/٢٠١٦	
١٠	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی هەشتەم: سوورەتی: (التوبة)	چاپی یەك/٢٠١٧	

١١	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی نۆیەم: سووڕەتی: (یونس)	چاپی یەك/٢٠١٨	
١٢	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی دەیەم: سووڕەتی: (هود)	چاپی یەك/٢٠١٨	
١٣	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی یازدەیەم: سووڕەتی: (یوسف)	چاپی یەك/٢٠١٩	
١٤	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی دوازدەیەم: سووڕەتەکانی: (الرعد، إبراهيم، الحجر)	چاپی یەك/٢٠٢٠	
١٥	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی سێزدەم: سووڕەتی: (النحل)	چاپی یەك/٢٠٢٠	
١٦	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی چواردەم: سووڕەتی: (الإسرا)	چاپی یەك/٢٠٢٠	
١٧	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی پازدەم: سووڕەتەکانی: (الكهف، مريم)	چاپی یەك/٢٠٢٠	
١٨	شوێنکەوتنی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ لە نێوان کەمتەرخەمیی و زێدەڕۆییدا	چاپی یەك/٢٠١٥	
١٩	ڕێبازی پێغەمبەری خوا: پێناسە و گرنگیی و پێویستیی	چاپی یەك/٢٠١٨	
	بیروبڕواو فیکری ئیسلامیی		
٢٠	دەبەرێك ڕاچوونی ئیسلام و ڕێچکان	چاپی یەك/١٩٨٥ چاپی سێ/٢٠٠٦	
٢١	ڕێبازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کامەیە ؟!	چاپی یەك/١٩٨٩	دواتر خرایە نێو کتێبی (مسوڵمانی کامڵ: بەشی یەکەم: بیروباوەڕی مسوڵمان)
٢٢	پرۆژەی بەرنامەی پەروەردەو فێرکردنی ئیسلامییانە	چاپی یەك/١٩٩٥	دواتر خرایە نێو کتێبی: (پرۆژەی بەرنامەی فیکریی کاری ئیسلامیی)
٢٣	پرۆژەی بەرنامەی فیکریی کاری ئیسلامیی	چاپی یەك/١٩٩٦	
٢٤	بنەما شەرعییەکان و هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك/٢٠٠١ چاپی چوار/٢٠١٤	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبییش

٢٥	چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم، سەرنجێکی واقیعیانەوهەڵسەنگاندنێکی شەرعییانە	چاپی یەك/٢٠٠٢ چاپی شەش/٢٠١٦	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی و تورکیی و فارسییش
٢٦	خواناسیی، ئایین، ئیمان (درەوشاوەیی ئیسلام و پووچەڵیی ئیلحاد)	چاپی یەك/٢٠٠٢ چاپی سێ/٢٠٢٠	
٢٧	ناوە هەرەجوانەکانی خوا "سبحانه وتعالی"	چاپی یەك /٢٠١٣	
	مەوسووعەی : ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا، (٦ بەرگ)		چاپی یەك/٢٠٠٦-٢٠٠٨ چاپی دوو/٢٠١٦
٢٨	بەرگی یەکەم: ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی چیەو چۆنە؟		
٢٩	بەرگی دووەم: خوا بەیەکگرتن لە بەدیهێنەرایەتیی و پەروەردگارێتییدا		
٣٠	بەرگی سێیەم: خوا بەیەکگرتن لە ناو و سیفەت و لەپەرستراوێتییدا		
٣١	بەرگی: چوارەم: ئیمان بە: فریشتەکانی خوا، کتێبەکانی خوا، پێغەمبەرانی خوا		
٣٢	بەرگی پێنجەم: ئیمان بە: ڕۆژی دوایی و قەزاو قەدەر		-
٣٣	بەرگی شەشەم: تایبەتمەندیی و دیدوبۆچوونەکانی پەیڕەوانی ڕێبازی ڕاست		
٣٤	مسوڵمانی کامڵ: بەشی یەکەم: بیروباوەڕی مسوڵمان	چاپی یەك/١٩٩٧	دواتر خرایە نێو کتێبی (ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا)
٣٥	تەوژمی ئیسلامیی و عەلمانیی و خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانیان	چاپی یەك/٢٠٠٨ چاپی سێ/٢٠١٥	زۆربەی بە (٢٤) ئاڵقە لە هەفتەنامەی(هاووڵاتیی)و، ئەوەی دیکەش بە (٩) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (ئاوێنە)دا بڵاوکراوەتەوە
٣٦	ڕوونکردنەوەی بنەما شەرعییەکان و هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك/٢٠١٢ چاپی سێ/٢٠١٤	
٣٧	تەرجەمەی کوردیی عەقیدەی طەحاویی	چاپی دوو/٢٠١٧	

٣٨	ڕوونکردنەوەی عەقیدەی طەحــاویی	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
٣٩	سیکۆلاریزم و دیموکڕاسیی لە ئەزموونی کوردستاندا (دیبەیتی ساڵ)	چاپی یەك/٢٠١٦	وەرگێڕدراوە بۆ زمانی عەرەبی و، شێوەزاری کرمانجیی
٤٠	درەوشاوەیی ئیمان و پووچەڵیی ئیلحاد، لەبەر ڕۆشنایی زگماك و عەقڵ و زانست و وەحییدا	چاپی یەك/٢٠١٩ چاپی دوو/٢٠٢٠	
	مەوسووعەی: بیرکردنەوەی ئیسلامیی لەنێوان وەحیی و واقیعدا		
٤١	کتێبی یەکەم: پێناسەو چییەت و سەر گوزشتە و سەرچاوەکان و گرنگیی: بیرکردنەوەی ئیسلامیی	چاپی یەك/٢٠١٨	ـ
٤٢	کتێبی دووەم: هێڵە گشتییەکانی ڕێبازی جەماوەری مسوڵمانان	چاپی یەك/٢٠١٨	ـ
٤٣	کتێبی سێیەم: تەوژمە سەرەکییەکانی مێژووی مسوڵمانان	چاپی یەك/٢٠١٨	
٤٤	کتێبی چوارەم: پایەکانی بیرکردنەوەی ئیسلامیی	چاپی یەك/٢٠١٩	ـ
٤٥	کتێبی پێنجەم: چەند پرسێکی فیکریی هەنووکەیی جۆراوجۆر	چاپی یەك/٢٠١٩	ـ
	زنجیرەی: باچاکتر ئیسلام بناسین!		ـئەم سێ ئاڵقەیە: دوایی خرانە نێو مەوسووعەی: (ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی)یەوە
٤٦	ئاڵقەی یەکەم: سەلماندنی بوونی خوا	چاپی یەك/١٩٨٨	ـ
٤٧	ئاڵقەی دووەم: پێغەمبەران "علیهم الصلاە والسلام"	چاپی یەك/١٩٨٩ چاپی دوو/١٩٩٠	ـ
٤٨	ئاڵقەی سێیەم: ڕۆژی دوایی	چاپی یەك/١٩٩٠	
٤٩	ئاڵقەی چوارەم: ئایین	ـ	دوایی خرایە نێو کتێبی: (خواناسیی, ئایین, ئیمان)
٥٠	بیررو بڕوا	چاپی یەك/١٩٩٠	

فیقهی ئیسلامیی			
	مەوسووعەی: خواپەرستیی ئیسلامیی (٤ بەرگ)	چاپی یەك/٢٠٠٠ چاپی دوو/٢٠٠٩	
٥١	بەرگی یەکەم: خواپەرستیی بەگشتیی، وردە بابەتە خیلافییەکان، پاك و خاوێنیی		
٥٢	بەرگی دووەم: نوێژ بەرپاکردن یەکەمین درووشمی خواپەرستیی		
٥٣	بەرگی سێیەم: زەکات و ماڵ بەخشین		
٥٤	بەرگی چوارەم: ڕۆژو گرتن، حەج و عومرەکردن، زیکری خواکردن		
٥٥	بنچینە گرنگەکانی هەڵسوکەوتی شەرعییانەو ژیرانە لەگەڵ وردە بابەتە خیلافییەکاندا	چاپی یەك/١٩٩٩	بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێڕراوە
٥٦	جەژن و یادو بۆنەکان و هەڵسەنگاندنێك	چاپی یەك/٢٠١٣	
٥٧	چەند بابەتێکی هونەریی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا	چاپی یەك/٢٠٠٩ چاپی دوو/٢٠١٥	بۆ زمانی فارسییش تەرجەمە کراوە
٥٨	چەند بنەمایەکی گرنگی ماڵ و سامان بەخشین لەڕێی خوادا	چاپی یەك/٢٠١٣	
تەزکیەی نەفس و ڕەوشت و ئاکار			
٥٩	یادی خوا، گرنگیی یادی خوا لە ژیانی مرۆڤدا	چاپی یەك/١٩٨٧	
٦٠	ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون، تەزکیەی نەفس لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا	چاپی یەك/١٩٩٠ چاپی پێنج/٢٠١٢	وەرگێڕدراوە بۆ زمانی عەرەبی و فارسییش
٦١	تەزکیەو تەبایی و، یەکڕیزیی و برایی	چاپی یەك/١٩٩٨	
٦٢	مزگەوتەکانی کوردستان لەنێوان ئاوەدانکردنەوەو وێرانکردندا	چاپی یەك/١٩٩٩	

٦٣	گەڕانەوە بۆ لای خـوا (سبحانە وتعالی)، بەرەو خوا وەرچەرخان و، وازهێنان لە گوناە و سـەرپێچیی و، گۆڕانكاریی ڕیشەیی بەسـەر خۆدا هێنان	چاپی یەك/٢٠٠١ چاپی پێنج/٢٠١٠	
٦٤	شـەهید كێیەو چ پلـەوپایەیەكی هـەیە ؟!	چاپی یەك/٢٠٠٢	
٦٥	باسـێك لەبارەی بینینی خوای بەرزو مەزنەوە، لەدنیاو دوارۆژدا	چاپی یەك/٢٠١٥	
٦٦	گیانی ژیـان: باش خوا پەرستن و خۆ پاك و چاك كردن	چاپی یەك/٢٠١٥	
٦٧	مەوسـووعەی:ڕەوشت و ئاكاری ئیسـلامیی لەبەر ڕۆشـنایی قورئان و سـوننەتدا	چاپی یەك/٢٠١٦	
٦٨	ئەدەب و ڕەوشتە كۆمەڵایەتییەكان لەبەر ڕۆشنایی وەحیی و عەقڵدا	چاپی یەك/٢٠٢٠	
	بانگەوازو كاری ئیسـلامیی		
٦٩	كۆمەڵـی خـوا	چاپی یەك/١٩٨٨	
٧٠	پێشمەرگەی ئیسـلام، یان مسـوڵمانی موجاهید كێیەو چۆنە؟	چاپی یەك/١٩٨٨ چاپی چوار/٢٠٢٠	
٧١	دەردو دەرمانی بزووتنەوەی ئیسـلامیی	چاپی یەك/١٩٩٠	
٧٢	بزووتنەوەی ئیسـلامیی و قۆناغی نوێ	چاپی یەك/١٩٩٤	
٧٣	بزووتنەوەی ئیسـلامیی لە دووڕیانی مان و نەماندا	چاپی یەك / ١٩٩٥	
٧٤	هەڵسەنگاندن و هەڵوێستمان لەم قۆناغە	چاپی یەك / ١٩٩٥	
٧٥	تێگەیشتن	چاپی یەك/ ١٩٩٦	
٧٦	چەند ڕێڕوونییـەك بۆ ئیسـلامییەكانی كوردسـتان	چاپی یەك / ١٩٩٧	
٧٧	بزووتنەوەی ئیسلامیی و ئاسۆیەكی گەش و ڕوون، بنەما شەرعییەكان و بنچینە ئەخلاقییەكان	چاپی یەك/ ١٩٩٧	
٧٨	ئیسـلام و كێشـە هەنووكەیی یەكان	چاپی یەك / ١٩٩٨	

٧٩	زانایانی ئیسلام کێن و چۆنن ؟!	چاپی یەك/ ٢٠٠٢ چاپی سێ / ٢٠١١	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی
٨٠	کۆمەڵی ئیسلامیی: ئامانج و هەڵوێستەکانی	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
٨١	هەڵسوکەوت لەگەڵ خەڵکی دا و، چەند ئامۆژگارییەك بۆ ئەندام و موجاهیدانی کۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك / ٢٠٠١	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی
٨٢	چۆن لە جیهاد تێ بگەین؟	چاپی یەك / ١٩٩٨	
٨٣	جیهاد لە ڕێی خواداو چەند سەرنج و ئاگادارییەك	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
٨٤	جیهاد لەڕێی خوادا/ بۆ ئەوەی بەهەڵە لەجیهاد تێنەگەین و لەسەر جەنگ کردنمان قەرزدار نەبینەوە	چاپی یەك / ٢٠٠١	
٨٥	جیهاد لە ڕێی خوادا چی یەو بۆچی دەکرێ و چۆن دەکرێ ؟	چاپی یەك / ٢٠٠٢	
٨٦	چەند ڕێڕوونییەك بۆ خوشك و برایانمان لە هەندەران	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
٨٧	ئیسلام و مسوڵمانەتیی و کاری ئیسلامیی، لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا	چاپی یەك/٢٠٠٦	
٨٨	هاوپەیمانێتی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا	چاپی یەك / ٢٠٠٩	
٨٩	بەشدارییکردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا، هەڵسەنگاندنێکی شەرعییانەو ژیرانە	چاپی یەك / ٢٠٠٩ چاپی دوو / ٢٠١٣	چاپی یەکەم بە دوو ئاڵقەی جیاوازو بە دوو ناوونیشانی جیاواز کراوە، بەم شێوەیە: ئاڵقەی یەکەم: بەڵگەکانی ئەوانەی بەشداریکردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا بەشەرعیی نازانن و هەڵوەشاندنەوەیان. ئاڵقەی دووەم : بەڵگەکانی ڕەوایی بەشداریکردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا

٩٠	هەڵوەشاندنەوەی بیروڕاو ڕەفتارە پەڕگیرانەکانی ڕێکخراوی (داعش)	چاپی یەك/ ٢٠١٥ چاپی دوو/٢٠١٧	وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسیی
٩١	با لادان و تاوانی پەڕگیران، بەرانبەر بە ئیسلام نەمانخاتە دوودڵیی و گومان	چاپی یەك/٢٠١٥	وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسیی
٩٢	پەڕگیریی: پێناسەی، نیشانەکانی پەڕگیران، هۆکارەکانی پەڕگیریی، شوێنەوارو دەرهاویشتەکانی، چارەسەری	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
٩٣	بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن	چاپی یەك/ ٢٠١٩	
٩٤	هەڵسەنگاندنێکی کاری ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠١٩	
٩٥	کێ شایستەی مینبەر و میحرابە	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
زنجیرەی بنەما شەرعییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی			
٩٦	ئاڵقەی یەکەم: بەڵگە شەرعییەکانی بنیاتنانی کۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك / ٢٠٠١	
٩٧	ئاڵقەی دووەم و سێیەم: حوکمی لادانی خەلیفەو کاربەدەستانی مسوڵمان لەکاتی لاریی و ستەمکارییدا	چاپی یەك / ٢٠٠١	
٩٨	ئاڵقەی چوارەم : شێخ ئەبو بەصیرو هەڵسەنگاندنێکی شەرعییانەو ژیرانەی فەتوانامەکەی	چاپی یەك / ٢٠٠١	وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی عەرەبیی
٩٩	چۆن گەشە بە کۆمەڵی ئیسلامی بدەین؟	چاپی یەك / ٢٠٢٠	
وتاری کۆنگرەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان			
١٠٠	کارو پڕۆژەی ئیسلامییمان (وتاری کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)	چاپی یەك/٢٠٠٥ چاپی دوو/ ٢٠٠٦	
١٠١	ڕاپۆرتی : ئیمانیی، فیکریی، سیاسیی کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان (وتاری کۆنگرەی دووەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)	چاپی یەك/٢٠١٠	
١٠٢	چاوپێداگێڕانەوەیەکی بارودۆخی نێوخۆمان و واقیعی دەرەکییمان (وتاری کۆنگرەی سێیەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)، ٣٠ /٥/ ٢٠١٥	چاپی یەك/٢٠١٦	

	نەتەوایەتیی و مەسەلەی کورد		
١٠٣	کوردستان بۆ وێران بوو و چۆن ئاوەدان دەبێتەوە؟!	چاپی یەك / ١٩٨٩	
١٠٤	مەسەلەی کورد چیەو چۆن و بەچی چارەسەر دەکرێ؟	چاپی یەك / ١٩٨٩	
١٠٥	حوکمی گەڕانەوە ژێر نیری طاغوت لە ڕوانگەی ئیسلامەوە	چاپی یەك/١٩٩٠ چاپی دوو/٢٠٠٥	
١٠٦	سۆزی نەتەوایەتیی و بیری ناسیۆنالیزم لە تەرازووی ئیسلامدا	چاپی یەك/١٩٩٠ چاپی سێ/٢٠٠٥ چاپی چوار/٢٠١٨	
١٠٧	چارەسەری کێشەی کورد لە نێوان ئیمان و پەرلەماندا	چاپی یەك/١٩٩٢	
١٠٨	چەند ڕێنموویەك بۆ حاڵەتی ئیسلامیی لە کوردستاندا	چاپی یەك/١٩٩٦	
١٠٩	جەژنی قوربان و جەنگی قەڵاتووکان	چاپی یەك/٢٠٢٠	
	سیاسەت و حوکمڕانیی		
١١٠	چەند بابەتێکی سیاسی هاوچەرخ لەبەر ڕۆشنایی عەقڵ و وەحییدا	چاپی یەك / ٢٠١٠	
	مەوسووعەی: ئیسلام و دەوڵەتداریی، (٤ بەرگ)		چاپی یەك / ٢٠١٤
١١١	بەرگی یەکەم: قەوارەی سیاسیی لەئیسلامدا: بەڵگەکانی پێویستبوونی، چۆنیەتی بنیاتنانی، سروشت و بناغەی فیکریی، پێناسەی چەند وشەو زاراوەیەك		
١١٢	بەرگی دووەم: بنەمایەکانی سیستمی حوکمڕانیی لەئیسلامدا		
١١٣	بەرگی سێیەم: (سێ دەستەڵاتەکان): یاسادانان - جێبەجێکردن - دادوەریی		
١١٤	بەرگی چوارەم: نا مسوڵمانان لە کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییدا		
١١٥	ڕوانینێکی ئیسلامییانە بۆ واقیعی ئێستامان		چاپی یەك/٢٠٠٩ چاپی دوو/٢٠١٧
١١٦	قوڕئان و پاکسازیی و چاکسازیی لە هەرێمی کوردستاندا		چاپی یەك/٢٠١٨

١١٧	گرنگیی ڕەوشت لەسیاسەتدا	چاپی یەك/٢٠١٩	
١١٨	واقیعی دژواری ئوممەت: هۆكار و چارەسەر	چاپی یەك/٢٠٢٠	
	ئافرەت و خێزان		
١١٩	ئافرەتی مسـوڵمانی كورد، مافە شەرعییەكانی و ئەركە گرنگەكانی	چاپی یەك / ٢٠٠٣ چاپی دووەم / ٢٠٠٣	
١٢٠	مەوسـووعەی : ئـافرەت و خێزان لە سایەی شـەریعـەتدا	بەرگی یەكەم چاپی یەك/٢٠٠٢ بەرگی یەك و دوو چـاپی سێ/٢٠١٣	
	مـێــــژوو		
١٢١	پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، دەرس و پەندەكانـی	چاپی یەك/٢٠٠٩ چاپی سێ/٢٠١٣	
١٢٢	چەند مەڵۆیەك لە خەرمانی تەمەنم (بیرەوەرییەكانم)، بەشی یەكەم (١٩٦١-١٩٩١)	چاپی یەك/٢٠١٥	
١٢٣	بەركوڵێكی كاروچالاكیی و ڕووداوەكانی ژیانم (١٩٦١-٢٠١٧)	چاپی یەك/٢٠١٨	بۆ هەردوو زمانی عەرەبیی و ئینگلیزیی وەرگێردراوە
	دیدارو گفت وگۆ		
١٢٤	سـنووره قەدەغەكان مەشكێنن! (چاوپێكەوتنی دكتۆرحسـین محمد عزیز)	چاپی یەك/٢٠٠١ چاپی دوو/٢٠٠٤	-
١٢٥	ئەشكەنجــەو زیندان، پێشمەرگەیەك بیست و دوو مانگ لە زینــدانی داگیـركەردا	چاپی یەك / ٢٠٠٥ چاپی سێ/ ٢٠٠٩	وەرگێڕراوەتە سـەر زمانی عەرەبی، هەروەها دوو تەرجەمەی فارسـیشی كراوەو چـاپ و بڵاوكراوەتەوە، هەروەهابۆزمانی ئینگـلیزیش وەرگێڕراوەو چـاوەڕێی چاپە
١٢٦	گەنج لە چەمكە هەنووكەییەكاندا	چاپی یەك/ ٢٠١٠	
	زنجیرەی بابەتە هەنووكەییەكان		
١٢٧	گەنجەكانـمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی و لاسایی كردنەوەدا (١)	چاپی یەك/ ٢٠٠٦	بۆ زمانی فارسـییش وەرگێڕراوە

١٢٨	با وریا بین ! داڕووخانی ڕەوشت کۆمەڵگاکەمان بەرەو هەڵدێر دەبات (٢)	چاپی یەك / ٢٠٠٢ چاپی دوو/ ٢٠٠٦	
١٢٩	بەدوورخستنەوەی ئافرەت لە ئیسلام چ زیانێك دەکەین؟! (٣)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	-
١٣٠	چۆنیەتی بوونە پێشەنگ و بنیاتنانی بنکەی جەماوەریی (٤)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
١٣١	سیاسەتی ئیسلامیی و چەند ڕوونکردنەوەیەك (٥)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
١٣٢	چەند بنەمایەکی گرنگی وتاربێژیی (٦)	چاپی یەك / ٢٠٠٦	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
١٣٣	قوتابیانی زانیاری شەرعیی و چەند سەرنج و ڕێنمایی یەك (٧)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
١٣٤	خوو ڕەوشتی بەرزو پەسند سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتییە (٨)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
١٣٥	بانگەواز بۆ لای خودا چی یەو چۆنەو بە کێ دەکرێ؟ (٩)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
١٣٦	قوتابیان لەم هەل و مەرجەدا، پێویستە چۆن بن و چی بکەن ؟! (١٠)	چاپی یەك / ٢٠٠٨	
١٣٧	واقیعی هەرێمی کوردستان ، دیدێکی ئیسلامییانە (١١)	چاپی یەك / ٢٠٠٨	
١٣٨	سروشت و پایەکانی خێزان و مەسەلەی چەندژنیی لە تەرازووی شەرع و عەقڵدا (١٢)	چاپی یەك/٢٠٠٩	ئەم نامیلکەیە بە(١٤) ئاڵقە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە)دا بڵاوکراوەتەوە
١٣٩	کاری ئیسلامیی و ڕەواندنەوەی چەند تەم ومژێك (١٣)	چاپی یەك / ٢٠١١	
١٤٠	حوکمی لە ئیسلام هەڵگەڕانەوەو هەڵسەنگاندنێك (١٤)	چاپی یەك/ ٢٠١١	
١٤١	مەلای گەورەی کۆیەو تەفسیرەکەی و چەند سەرنجێك (١٥)	چاپی یەك / ٢٠١١	
١٤٢	لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی : هەبوون و نەبوونی نەسخ لە قورئاندا (١٦)	چاپی یەك / ٢٠١٢	

١٤٣	تاقیکردنەوەی خوا بۆ بەندەکانی چی یەو چۆنە؟ (١٧)	چاپی یەك/ ٢٠٠٣ چاپی دوو/ ٢٠١٢	
١٤٤	ڕەوەندی کورد لە هەندەران و ئەرکی سەرشانی (١٨)	چاپی یەك / ٢٠١٢	
١٤٥	خاتوون مەلاژن : ئافرەتێکی هەڵکەوتوو و هاوسەرێکی ناوازە (١٩)	چاپی یەك / ٢٠١٢	
١٤٦	گەنج و قەیرانی ڕووحیی: هۆکار، شوێنەوار، چارەسەر (٢٠)	چاپی یەك ٢٠١٧	
١٤٧	ژیان لەسایەی ئیمانداو ڕەواندنەوەی گومانەکان (٢١)	چاپی یەك/ ٢٠١٧	
ب/کتێبە عەرەبییەکان			
	موسوعة : الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله	ط الاولى/٢٠١٥	
کە لە چاپی یەکەمدا (٨) بەرگەو، لە چاپی دووەمیدا لە (١٢) کتێبدا دەبێ، بەم شێوەیە:			
١٤٨	الكتاب الأول: الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق عز وجل والخلق	ط الثانية/٢٠١٦	
١٤٩	الكتاب الثاني: تعريف الإيمان	ط االثانية/٢٠١٧	
١٥٠	الكتاب الثالث: الإيمان بالله تبارك وتعالى: الخالق الرب المالك الإله ذي الأسماء الحسنى والصفات العلى	ط الثانية/٢٠١٧	
١٥١	الكتاب الرابع: الإيمان بالملائكة و بالجن	ط الثانية/٢٠١٧	
١٥٢	الكتاب الخامس: الإيمان بكتب الله الحكيم	ط الثانية/٢٠١٧	
١٥٣	الكتاب السادس: الإيمان برسل الله تعالى وأنبيائه الكرام	ط الثانية/٢٠١٧	
١٥٤	الكتاب السابع: خاتم النبيين محمد صلى الله علية وسلم: موجز سيرته وبراهين نبوّته	ط الثانية/٢٠١٨	

١٥٥	الكتاب الثامن: الإيمان باليوم الآخر وموجز عن القدر	ط الثانية/٢٠١٨	
١٥٦	الكتاب التاسع: إهتداء الإنسان بهدى الله، أو الإلتزام الفردي بشريعة الله	ط الثانية/٢٠١٨	
١٥٧	الكتاب العاشر: إلتزام المجتمع بشريعة الله تعالى	ط الثانية/٢٠١٩	
١٥٨	الكتاب الحادي عشر: تطبيق المجتمع للشريعة و معالم الدولة في الإسلام	ط الثانية/٢٠٢٠	
١٥٩	الكتاب الثاني عشر: الإسلام: نظرة سديدة تجاه الناس وتعامل صحيح معهم	ط الثانية/٢٠٢٠	
١٦٠	نقض فكرة التطرف	ط الاولى/٢٠١٦-لندن-، ط الثانية/ ٢٠١٧، -القاهرة (نقض التطرف ودحض أفكار المتطرفين)	
١٦١	ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية)	ط الاولى/٢٠٠٦	-
١٦٢	لقاء خاص (مقابلة مع قناة العالم)	ط الاولى/٢٠٠٦	
١٦٣	حديث مختصر حول مايجري على الساحة العراقية	ط الاولى/ ٢٠١٦	
١٦٤	طريق الصلاح والسير الى الله / تزكية النفس في ضوء القرآن والسنة	ط الاولى/٢٠١٢	
١٦٥	أمير وراء القضبان	ط الاولى/ ٢٠٠٩ ط الثاني/٢٠١٣	
١٦٦	مسائل عصرية رائجة	ط الثانية/٢٠١٤	
١٦٧	قواعد مهمة في التعامل الشرعي الحكيم مع المسائل الفرعية الخلافية	ط الاولى/ ٢٠١١	
١٦٨	علماء الإسلام من هم وماهي صفاتهم؟	ط الاولى/ ٢٠٠٥ ط الثالثة/ ٢٠٢٠	
١٦٩	الأُصول الشرعية والخطوط العامة للجماعة الإسلامية	ط الأولى/٢٠٠١ ط الثالثة/ ٢٠١٢	
١٧٠	كيف نتعامل مع الناس؟	ط الأولى/٢٠٠٢	

١٧١	حوارات ساخنة حول قضايا راهنة، في ميادين الفكر والفقه والدعوة والسياسة	ط الاولى والثانية/٢٠١٨	
١٧٢	الديموقراطية والعلمانية في تجربة كوردستان	ط الأولى /٢٠١٧	
١٧٣	خلاصة أحداث حياتي ونشاطاتي الفكرية والسياسية (١٩٦١-٢٠١٧)	ط الأولى /٢٠١٨	
١٧٤	نظرات فاحصة في قضايا شاخصة: الإسلام والأُمة، القضية الكوردية، الوضع العراقي	ط الأولى /٢٠١٨	
	ئەو كتێبانەی لەژێر چاپن		
١٧٥	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز/ تاکو سوورەتی: (الناس) خوا پشتیوان بێ کارکردن تێیدا بەردەوام دەبێ تاکو هەمووی چاپ دەکرێ.		
	مەوسووعەی: بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن		
١٧٦	بەرگی یەکەم: واقیعی دژواری ئۆممەت: هۆکارو چارەسەر		
١٧٧	بەرگی دووەم: هەڵسەنگاندنێکی کاری ئیسلامیی		
١٧٨	بەرگی سێیەم: چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگا و پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی		
١٧٩	بەرگی چوارەم: بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن		
١٨٠	بەرگی پێنجەم: پایەکانی بووناسیی و، ڕوونکردنەوەی ئیمان		
١٨١	بەرگی شەشەم: خواپەرستیی، تەزکیە، تەقوا		
١٨٢	بەرگی حەوتەم: بنەما گشتییەکانی ڕێبازی جەماوەری مسوڵمانان		
١٨٣	بەرگی هەشتەم: تایبەتمەندییە ئیمانیی و فیکرییەکانی جەماوەری مسوڵمانان		
١٨٤	بەرگی نۆیەم: ڕەوشتبەرزیی دروشمی سەرەکیی جەماوەری مسوڵمانان		
١٨٥	بەرگی دەیەم: چوار بابەتی سیاسی گرنگ و هەستیار		
١٨٦	بەرگی یازدەیەم: بنچینە گرنگەکانی تەبایی و یەکڕیزیی مسوڵمانان		
١٨٧	بەرگی دوازدەیەم: بنەڕەتەکانی مسوڵمانەتییەکی ڕاست و هاوسەنگ		
١٨٨	قورئان و سوننەت وەك ڕۆح و جەستە تێکهەڵکێشن		

پێڕستە وشە

ئـ

ئاکار : ٧, ٩, ١٠١, ١٠٦, ١٠٧, ١١٣

ئامراز : ٢٨

ئەخلاق : ٢٩, ٩١, ١٠٤

ئەمانەت : ٥٢, ٨١

ب

بەرپرس : ١٠, ١٢, ٥١, ٥٩, ٦١, ٦٢, ٦٣, ٦٤, ٦٧, ٦٨, ٦٩, ٧٥, ٨٣, ٨٦, ٩٣

بەڵێن : ٢٧, ٢٩, ٥٠

بەها : ١٤, ١٨, ٢٧, ٢٨, ٢٩, ٣١, ٦٠, ٨٠, ٨٧, ٩٢, ٩٤, ٩٧, ٩٨

پ

پەسەند : ١٠٧

پەیمان : ١٦, ٢٧, ٢٩, ٥٠, ٩١, ٩٣

ت

توندڕەو : ٣٢, ٣٣

ج

جاسووس : ٦٨

ح

حوکم : ٩, ١٨, ٢٣, ٣٠, ٣٣, ٨٣, ٩٤, ١٢٣

د

دادگــەریی : ٩, ٢٣, ٤٠, ٤١, ٩٢
دڵسۆز : ٨١, ١٠٦, ١٠٧
دەستەڵات : ٣٣

س

سیاسەت : ٢, ١٤, ١٥, ١٦, ١٧, ١٨, ٢١, ٢٢, ٢٣, ٢٧, ٢٩, ٣١, ٣٣, ٨٠, ٨٧, ٩١, ٩٢, ٩٣, ٩٤, ٩٧, ١١٦, ١٢١, ١٢٣

ش

شەریعەت : ٢٢, ٣٣, ٦٠, ٨١, ٨٦, ١٢٢

ف

فـێـرکردن : ٦٠, ٩١

ك

کۆمەڵگا : ٢٣, ٣١, ٣٧, ٧٧

ل

لێبوردن : ٣٨, ٥٨

ن

ناپەسەند : ٤٣

ڕ

ڕاوێــژ : ٤٢, ٩٠, ٩٤
ڕەوشت : ٢, ٩, ١٠, ١١, ١٤, ١٧, ١٨, ٢١, ٢٢, ٢٣, ٢٧, ٢٨, ٢٩, ٣١, ٣٧, ٤٧, ٤٨, ٥١, ٥٣, ٥٥, ٦٠, ٧٧, ٨٠, ٨٧, ٩٠, ٩٢, ٩٤, ٩٧, ٩٨, ٩٩, ١٠١, ١٠٤, ١٠٥, ١٠٦, ١٠٧, ١١٣, ١١٨, ١٢١

کورتەیەک لە مێژووی ژیانی
مامۆستا عەلی باپیر

ناو: عەلی باپیر وەتمان

لە دایکبووی: ساڵی (١٩٦١ز)دا لەقەزای پشدەر سەر بەپارێزگای سلێمانیی.

• زانیارییە ئیسلامییەکانی لە پەیمانگای ئیسلامیی (ڕانیەو سلێمانیی)و لە لای زانایانی کوردستانی عێراق و «دواتریش کوردستانی ئێران» بەدەستهێناون، لەساڵی (١٩٨٠ز)دا قورئانی بەپێزی لەبەر کردووە.

• لە ساڵی (١٩٨١ز)دا لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە بڕیاری دەستگیرکردنی دراوە، هەربۆیە ئەوکات عێراقی جێهێشتووە ئاوارەی ئێران بووە، کە ئەوکاتە لە قۆناغی دووەمی زانکۆ بووە، کۆلیجی شەریعەت.

• لەساڵی (١٩٨٣ز)دا گەڕاوەتەوە کوردستانی عێراق و لە بەڕێوەبەرایەتی ئەوقافی هەولێر تاقیکردنەوەی ئیمامەتی داوەو، لە مزگەوتی (نۆڕسیی) لە شاری ڕانیە دامەزراوەو، بەردەوام بووە لەسەر دەرس گوتنەوەو بانگەوازی ئیسلامیی و...هتد.

• یەکەمین بەرهەمی لەساڵی: (١٩٨٣)زدا نووسیوە بەناوی: (پوختەیەک دەربارەی ئیسلام) پاشان کتێب و بەرهەمەکانی بەردەوام بوون کە ئێستا ژمارەیان لەسەد (١٠٠) تێپەڕیوە، لە مەوسووعەو کتێب و نامیلکەو، بەزمانی کوردیی و عەرەبیی و، هەندێك لە کتێبەکانیشی کە بەزمانی کوردیی نووسیونی، بۆ زمانەکانی: عەرەبیی و، فارسیی و، تورکیی و، ئینگلیزییش وەرگێڕراون.

• لەساڵی (١٩٨٧ز)دا پاش ساڵانێك لە خەباتی ئاشکراو نهێنیی پەیوەست لەگەڵ {بزووتنەوەی پەیوەندیی ئیسلامیی}دا، کە لەکۆتایی حەفتایەکانی سەدەی پێشوودا ڕێکخستنە نهێنییەکانی دامەزران، چۆتە چیاو دەستی بەخەباتی چەکداریی کردوە لە چوارچێوەی بزووتنەوەی ئیسلامییدا، کە لەچەند ناوچەیەکی کوردستاندا بنکەو بارەگای سەربازیی هەبوو دژی ڕژێمی بەعس و، هێزی حەمزەی لە بناری چیای قەندیل دامەزراند.

• لە ساڵی (١٩٨٨ز)دا بووە بە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی بزووتنەوەی ئیسلامیی.

• لەساڵی (١٩٩١ز)دا ڕۆڵی هەبووە لەڕاپەڕینی ئازاری (١٩٩١ز)داو وریاکردنەوەی خەڵکی کوردستان، لە مەبەست و ئامانجەکانی ڕاپەڕینی جەماوەریی و ناساندنی بزووتنەوەی ئیسلامییدا.

• تاکو ساڵی (٢٠٠١ز) لەنێو بزووتنەوەدا درێژەی بەخەباتی خۆی داوە، لەهەمان ساڵدا لەگەڵ زۆربەی هەرە زۆری هێزو مەڵبەندەکانی بزووتنەوەی ئیسلامیی لەبەر چەند هۆکارێکی مەنهەجیی (کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان) ڕاگەیانراو بەئەمیری کۆمەڵی ئیسلامیی هەڵبژێردرا.

• لە (٢٠٠٣/٧/١٠ز) لەسنووری سلێمانیی لەلایەن هێزەکانی ئەمەریکاوە بەتۆمەتی ناڕەوا دەستگیرکراو، بۆ ماوەی (٢٢) مانگ لەزینداندا مایەوە، هەر لەزینداندا مەوسووعەی: (الإسلام کما یتجلي في کتاب الله)ی لە دوازدە کتێب و زیاتر لە چوار هەزار (٤٠٠٠) لاپەڕەدا نووسیی و، لە (٢٠٠٥/٤/٢٨ز) دا لەزیندان ڕزگاری بوو.

• تا ئێستا زیاتر لە (١٠٠) بەرهەمی هەیە لە: مەوسووعەو کتێب و نامیلکە، لەبوارەکانی: (فیکری ئیسلامیی و عەقیدەو فیقهو حوکم و سیاسەت و تەزکیەی نەفس و ئەخلاق و، بەرپەرچدانەوەی بیرو ڕێچکە نامۆیەکان و...هتددا.

• لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی (٢٠١٠-٢٠١٤ز)دا، بۆ ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق لەسەر بازنەی پارێزگای هەولێر کاندید بووە، دەنگی یەکەمی هێناوە، زیاتر لە (٦٠،٠٠٠) دەنگ.

• کۆمەڵی ئیسلامیی تائێستا سێ کۆنگرەی بەستوە، لەساڵانی: (٢٠٠٥ و ٢٠١٠ و ٢٠١٥ز) داو، لەهەموویاندا، بەئەمیر هەڵبژێردراوەتەوە.

• ئێستا پڕۆژەی تەفسیرکردنی قورئانی بەرزو بەپێزی دەستپێکردووەو، تا ئێستا چەند بەرگێکی لێ چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

بۆ زانینی زیاتر لەسەر ژیانی دانەر، سەردانی لینکی خوارەوە بکەن:

www.alibapir.net

/alibapir /alibapir1 /MediaAmeerOffice

لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
AliBapir/عەلی باپیر
archive.org/details/@alibapir
AliBapir/عەلی باپیر
کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
AliBapir
Google Play
App Store
www.alibapir.net
English - عربي - کوردی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

نێـوەڕۆك

پێشكەش بێ.. ٧
پێشەكیی چاپی دووەم.. ٨
سەرگوزشتەی ئەم كتێبە.. ٩
پێشەكیی و ڕێخۆشكردن.. ١٣

تەوەری یەكەم: پێنـــاســـــە.. ١٩

١) ڕەوشـــت (أخــلاق):.. ٢١
٢) ســـیاســەت: ٢٢
٣- ڕەوشـــتی ســیاســی:.. ٢٣

تەوەری دووەم: تێكگیرانی ڕەوشتی بەرز و كاری سیاسیی، كێشەیەكی لە مێژینەی بەشەرە.. ٢٥

تەوەرەی سێیەم: ڕەوشتە بەرزە سیاسییە بنەڕەتییەكان............ ٣٥

١) ڕاســتیی (الصــدق):.. ٣٧
٢) دڵســـۆزیی (النصیحـــة):.. ٣٩
٣) دادگــەریی (العــدل): ٤٠
٤) ڕاوێـــژكردن (الشـــوری):.. ٤١
٥) مشـــوورخۆریی (الموالاة):.. ٤٢
٦) فەرمان بە پەسەندو ڕێگریی لە ناپەسەند (الأمــر بــالمعروف والنهي عـن المـنكــر):.. ٤٣
٧) خوا پێ مەبەست بوون و نیاز پاكیی (الإخلاص):.................... ٤٤
٨) ئـامـانج بەرزیـی (سـمـو الغـایة):................................. ٤٦

٩) بوێریی و ئــازایەتیی (الجرأة والشجــاعـة): ٤٦
١٠) ڕوونیی و ڕاشكاویی (الوضوح والصـراحــة): ٤٨
١١) وەفــاداریی (الوفاء): ٥٠
١٢) ئەمانەتپارێزیی (الأمــانة): ٥١

تەوەری چوارەم: ڕەوشــت و ئاكارە سیاسییە بەرزەكانی بەرپرسان ٥٣

١) بــەزەیی و پــەرۆش: ٥٥
٢) نــەرم و نیــانیــی: ٥٦
٣) لێبوردەیی و چاوپۆشیی: ٥٧
٤) خاكیی بوون و خۆ بەكەمگریی (التواضـع): ٥٨
٥) خۆڕاگریی لە بەرانبەر نەفامیی نەفامان دا: ٥٩
٦) فـێـركردن و ڕێنمــایی كردن: ٦٠
٧) چاوپێداگێڕان و پشكنینی حاڵ و باڵی خەڵك: ٦١
٨) سووربوون لەسەر پاراستنی ماڵ و سامانی گشتی: ٦٣
٩) تێكەڵیی لەگەڵ خەڵك و خۆ لێ نەشاردنەوەیان: ٦٤
١٠) داخستنی دەرگای جاسووسیی و قسە هێنان و بردن: ٦٦
١١ و ١٢: لێپرسینەوەو سزادانی خراپەكاران و، ڕێزلێگرتن و هــاندانی كەســانی دڵســۆزو شــایســتــە: ٦٩

تــەوەری پێنجەم: ڕەوشتە بەرزە سیاسییەكانی خەڵك، لەگەڵ بەرپرس و حوكمڕاناندا ٧٥

١) خۆ بە بەرپرسیارزانین بەرانبەر بە كۆمەڵگا: ٧٧
٢) فەرمانبەریی بۆ بەرپرسان لە بازنەی شەریعەتدا: ٧٩
٣) ڕێز لێگرتنی بەرپرسان و پشتگیریی كردنیان لەسەر هەق: ٨٠
٤) بە نەرمیی و لێزانیی دواندنی بەرپرسان: ٨٣
٥) ڕەخنە لێگرتن و قسەی حەق گوتن بە بەرپرسان و گێڕانەوەیان لە هەڵەو لادان، لەڕووی بەتەنگەوە بوون و دڵسۆزییەوە، نەك لە ڕووی بوغزو غەرەزەوە: ٨٤

٦) خۆ دوورگرتن لە خیانەت و فێڵ و کاری ژێر بە ژێر:.................... ٨٦

تەوەری شەشەم: داڕنرانی ڕەوشت و بەها بەرزەکان لە سیاسەت، دەرهاویشتەی زۆر خراپ، بگرە کارەساتباری دەبن ٨٧

نموونەیەکی زەقی لێك دابڕانی ڕەوشت و سیاسەت.................. ٩٧

تەوەری حەوتەم: بناغەو هــۆکارەکانی ڕەوشت بەرزیی لە سیاسەتکردندا .. ٩٩

١) بووناسییەکی ڕاست و دروست:.................................. ١٠١

٢) ئیمان و عەقیدەی ڕاست و ساغ:................................... ١٠٢

٣) خواپەرستیی و پارێزکاریی: ١٠٣

٤) دڵسۆزیی و خۆشەویستی بۆ خەڵك:................................ ١٠٤

پوختەی مەبەست و دەرەنــجـــــام.................................... ١٠٥

بەرهەمەکانی دانەر ١٠٩

پێرســتە وشــە... ١٢٢

کورتەیەك لە مێژووی ژیانی مامۆستا عەلی باپیر ١٢٤

نێوەڕۆك.. ١٢٦

www.alibapir.com

گرنگیی ڕەوشت لە سیاسەتدا

پێم وانیە لە هیچ کەس شێردراوە بێ کە لەم ڕۆژگارەدا، مرۆڤایەتیی لەگەڵ گەلێک کێشەو قەیرانی جۆراوجۆردا دەستەو یەخەیە، لە هەموو بوارەکانی ژیاندا: فیکرو کلتوور، حوکم وسیاسەت، خێزانیی و کۆمەڵایەتیی،ئابووریی و گوزەران، جەنگ و ئاشتیی، ژینگەو دەوروبەر ...هتد.

بەڵام پێم وایە: قەیرانی ڕەوشت و ئاکار (الأخلاق والسلوك) بە گشتیی و، بەتایبەت لە بواری حوکمڕانیی و سیاسەتکردندا، لە هەموو ئەو قەیرانانەی دیکە، گەورەتر و بەزەرتر و، چارەسەریشی قورستر و بە مەسرەفترە، ئەم کتێبەی بەردەستیشت، هەوڵێکە لەو پێناوەدا.

 www.alibapir.net

 /alibapir1

 /alibapir

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە

هەولێر - شەقامی ۳۰مەتری تەنیشت منارەی چۆلی

 /TafseerOffice

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

نرخی 4.000 دینار

9 789922 620169